

KELET ÉS NYUGAT

NOVELLÁK

**IRTA:
LUX TERKA**

LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA, BUDAPEST.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-262-8 (online)
MEK-17655

TARTALOM

AZ ELSŐ NAP.

BIBLIÁS ASSZONYOK.

SÁRA ÉS HÁGÁR.

JÁKOB ÉS ÉZSAU.

POTIFÁRNÉ.

A NÉP.

MÓZES ÉS A KIRÁLYLEÁNY.

MÓZES HALÁLA.

HELÉNKE FÉRJEI.

BESZÉLGETÉS AZ ABLAK MELLETT.

HOVA LETT A SZERELEM?

ELMULT MINDEN...

VINCE.

NAGY FIUK.

BORISKA A SZIGETEN.

TÉLI ESŐ.

A KULCSOK.

EGYSZER ÉLÜNK!

AZ ELSŐ NAP.

A világ készen volt. Ragyogóan fényes, szemkápráztatóan szép, mint egy fiatal királynő koronája, melyet az ötvösművész most készített el. Még azonban nem volt teljes, mert nem volt benne nő és Ádámnak nem volt párja.

- Asszonyt fogok teremteni melléd, - mondá az Ur Ádámnak - és mikor felnyitod reggel szemedet, már látni fogod őt.

És Ádám mély álomba merült. Az Ur kivevé oldalbordáját és megformálá belőle az asszonyt. A hajnal akkor ébredezett, mikor Éva megszületett s a madarak csodájára jöttek és megszállták a fákat körülötte, mert mind neki akart énekelni. Éva felnyitá szemét és szétnézett az ébredő hajnalban. Feje fölött rózsák nyíltak, az est-hajnali csillag nyájasan köszöntötte s az aranytollu madarak vállára repültek. Most megnézte Ádámot, aki előtte aludt a puha fűben. Ádám fiatal volt, szép és erős, mint a pálmák és jegenyék körülötte, de Éva ezen nem csodálkozott. Természetesnek találta, hogy a párja ilyen legyen. Mégis izgatott volt amint nézegeté és az első gondolat, amely megszületett fejében, az volt: vajjon fog-e tetszeni Ádámnak? És hirtelen leszakított két rózsát a feje fölötti ágról és a hajába szúrta, két oldalról a füle mellé. És várta Ádám ébredését. Ádám szeme káprázott, keze remegett és szive az örömtől hevesen vert, mikor megpillantá Évát. És hosszan, mosolyogva néztek egymásra.

- Milyen szép vagy - mondta Ádám lelkesülten és ezek voltak az első szavak, melyeket a férfi a nőnek mondott.

Éva boldogan elpirult. Egy óriási, szelid oroszlán közeledett feléje, de Éva megijedt tőle és hirtelen Ádám keze után nyult.

- Védjél meg, - könyörgött és Ádám talpra ugrott.

- Ne félj, - mondta és kezének egy intésére az oroszlán lefeküdt Éva lába elé.

- Milyen hős vagy, bátor vagy - mondta Éva csodálkozó rajongással és Ádám elpirult.

- Megmondjam-e, - gondolta - hogy neki is ép így engedelmeskedik itt minden állat? - De nem mondta meg. Éva reszketve simult hozzá.

- Ott ismét jön egy másik rettenetes állat, - mutatott egy elefántra, amely szintén feljűk tartott. Ádám önérzetesen mosolygott.

- Ne félj - mondta s intett az elefántnak, hogy jöjjön közelebb. Éva remegve kapaszkodott Ádámba.

- Ne hivd ide, félek!

De az elefánt már ott volt. - Térdelj le! - parancsolá Ádám és az elefánt letérdelt.

- Ráültesselek? - kacagott Ádám, de Éva ijedten könyörgött:

- Küldd el innét, küldd el! - mire az elefánt békésen tovább ment. Éva már úgy nézett Ádámba, mintha ő lett volna az Isten. És Ádám hitte is, hogy az. Mellét büszkén kifeszíté, szeme lángolt és átölelte Éva derekát.

- Jöjj - mondta - hadd mutassam meg neked birodalmamat. - És elindultak a Paradicsom tündér-utain. Virágok nyíltak mindenütt, csodálatos tollu madarak énekeltek, gyönyörű állatok ittak a források vizénél és illatos, aranyszínű gyümölcságak kínálták magukat.

- Együnk - szólta Ádám és egy szőlőlugas előtt megálltak. Leszakított egy fürt mézédés szőlőt és oda adta Évának.

- És ez itt minden a tied? - kérdezte Éva ragyogó szemmel.

- Minden - felelte Ádám és újra elpirult. - Én azonban megosztom veled és te ép olyan urnője leszel itt mindennek, mint amilyen ura én vagyok.

Éva szinte elsápadt az örömtől, de azért gyanakvólag nézett Ádámra.

- Nem tréfálsz?

- Miért tréfálnék? - mosolygott Ádám. - Ha az Ur jónak látta asszonyt teremteni a férfi mellé, akkor már a föld nemcsak a férfié többé, hanem az asszonyé is.

- De te lettél előbb - felelte Éva és te vagy az Urnak kedvesebb teremtménye.

- Az mindegy.

- És te vagy az erős, a hatalmas, az Urhoz hasonló.

Ádám szerelmes, gyöngéd pillantással nézegeté Évát, aki lassan szopogatta az aranyszínű szőlőszemeket piros szája között és két szemével félénk bizalommal viszonzta Ádám pillantását.

- Ha én vagyok az Urhoz hasonló - felelte Ádám boldog gyönyörűséggel - te meg tudod, mihez vagy hasonló? A virágokhoz, melyek mindenünnét feléd kínálják magukat, mintha a testvéreid lennének. És mert magad is virág vagy, gyöngé és szép, ez a te erőd és hatalmad, melylyel megváltod magadnak a jogot, a férfi birtokának és hatalmának részese lehetni.

Éva figyelt.

- Csupán csak a szépségemmel?

- Meg azzal, hogy szeretni fogsz engemet, aki nem vagyok olyan szép, mint te.

- Nagyon szép vagy és máris szeretlek - gondolta Éva - de nem mondta ki. - És ha szeretni foglak - kérdezte - te meg fogsz engem védeni mindennel szemben?

Ádám gyönyörködve nézegeté. - Milyen szép a száad - mondta álmodozva. - Mint két kis tűzpiros rózsza, melyben picike hófehér galambok szunnyadoznak. A fogaid a galambok, melyeket a szőlőnek nedvével itatsz.

Éva megigazitotta hajában a rózsákat és kacérul kérdezte: szereted a száamat?

Ádám lehunyta a szemét.

- A szádat, a szemedet, a hajadat, a kebledet és egész valódat.

- Hisz még alig ismersz.

- Minek ismernélek? - mosolygott Ádám ittasan. - Látlak és úgy tetszik, láttalak már akkor is, amikor el sem tudtam képzelni a nőt. És ha nem láttalak volna meg sohasem, ha az Ur meg se teremt, csak virágok, madarak, csillagok és éjszakák lettek volna mindég, végig az életemen, akkor is szerettelek volna, mert meg kellett minden körülmények között éreznem, hogy a boldogságom hiányos és az életem nem teljes.

Éva Ádámhoz simult.

- És most teljes? - kérdezte.

- Mint a föld - felelte Ádám - melyről immár semmi se hiányzik. Minden párosan él rajta.

- És az embert mégis pár nélkül akarta az Ur megteremteni - csodálkozott Éva. - Miért?

Ádám tünődve nézett maga elé.

- Az éjszaka - mondá - mintha álmomban az Ur így szólt volna hozzám: Megteremtem belőled, Ádám a nőt, aki miatt sok fájdalmad és nagy keserűséged leszen, de aki nélkül még sem lehetsz meg a világon. Mert ahány csöpp mérget tölt életednek italába, annyi csöpp mézet is csöpögtet beléje. Megsebez ő és meggyógyít téged és te mindent és mindenkit el fogsz hagyni érette a világon, még engemet is.

Éva kitágult szemmel hallgatá Ádámot. A szőlőfürtöt kiejtette kezéből s piros szája elfehéredett a nagy rejtett örömtől.

- Ezt az Ur mondotta? - kérdezé.

- Az Ur! - sóhajtott Ádám.

- És azt mondotta: még engemet is el fogsz hagyni ő érette? Hogy az Urat én miattam, Ádám...? De ez lehetetlen!

Nem állította, hanem kérdezte, habár feleletet nem várt reá. De rózsaszínü orrlyukain diadalmasan lélegzette be a levegőt s a keble, mint két kerek kődarab, keményen, feszesen fehérlett. Ádám hosszan, ittasan nézte.

- Most már tudom miért élek - mondta elragadtatással és ifjui lelkesültséggel szaladt fel egy dombra, hol boldogan tárta szét karját.

- Köszöntelek, szép világ - kiáltotta - most köszöntelek először, mert most látom nagy szépségedet először, amikor mellettem van a nő! Amig egyedül voltam benned, nem tudtam, mire való vagy, miért vagy és miért vagy az enyém? Most már tudom. Arra való vagy, hogy a nő szeme, amerre tekint, mindenütt virág nyiljék rajtad és azért vagy az enyém, hogy legyen mit ajándékoznom a nőnek.

Éva a domb alatt állt és gyönyörködve nézett fel Ádámra.

- Nekem adod az egész világot? - kérdezte kezét szivére szoritva.

- Neked és hozzá az egész életemet. Rendelkezz fölöttünk!

- És mit kívánsz érettük cserébe? - kérdezé Éva.

- A világnál és mindennél drágábbat: a szerelmedet!

Éva tünődve hallgatott és Ádám lejött melléje. Egymást átölelve haladtak és Ádám figyelmesen nézegeté Évát.

- Mi fölött tünődsz?

- A fölött - felelte Éva - hogyha te mindent kész vagy oda adni a szerelmemért, akkor ez értékesebb mint a világ és mint a te életed és én akkor többet adok neked, mint te adsz nekem.

Ádám mintha csalánra lépett volna, hirtelen megállt. Létezése óta most érzett először megdöbbenést. S a szeme kerekre nyilt.

- Igazad van - mondta - de úgy érzem, kettőnk közül te vagy arra teremtve, hogy áldozatot hozz. Sajnálod?

- Én vagyok arra teremtve, hogy áldozatot hozzak? - csodálkozott Éva s az ő szemében is látszott a megdöbbenés. - Hisz én vagyok a gyöngébb, a szebb, értem nyilnak a virágok, nekem dalolnak a madarak és mégis én hozzak áldozatot?

Ádám egyszerre elkomolyodott és megállt. Egy fához támaszkodott és a messzeségbe révedező szemmel így szólt:

- Az Ur sejtelmekkel töltötte meg lelkemet és ha a jövőbe nézek, úgy látom, hogy a föld be fog sokasulni emberekkel és a világot el fogják osztani maguk között. Országok lesznek, minden embernek hazája lesz és a hazára a férfiak fognak vigyázni. Ők fogják megtartani, erősíteni, ők fognak érette dolgozni. És a haza szent lesz, mint az Isten.

- Mint az Isten? - kérdezte Éva ijedten.

- És ha az emberek már sokan lesznek, törvények iratnak, melyek mindenkinek megszabják, mit szabad és mit nem szabad tenni s ekkor a férfi életének lesz még egy harmadik szentsége is: a becsülete.

Éva egy kissé hidegen és szánakozva mosolygott.

- De minden szentségét meg fogja tagadni a nőért.

- Olykor - felelte Ádám olyan komolyan, hogy Évának ajkára fagyott a mosoly. - A nem eléggé erős férfiak.

- És az erősek? - álmétkodott Éva.

- Azoknak más céljaik lesznek. Isten, a haza, a család, a becsület és a munka.

- És hol lesz a nő?

- A családban.

- És melyek lesznek az ő jogai?

- Neki nem lesznek jogai.

Éva kiegyenesedett.

- Nem lesznek jogai?

- Csak a szerelemben és a családban.

Éva erősen gondolkodott.

- Szűk hely - mondta halkán, szinte önmagának - de a nap is kicsinek látszik fejem fölött, mégis egy egész világot mozgat.

Ismét elindultak és Ádám szerelmesen ráfonta karját Éva derekára, de ez most egy csöppet arrább húzódott tőle. Ádám észrevevé.

- Miért nem simulsz hozzám? - kérdezé csodálkozva.

- Már nem az vagy, aki az előbb voltál - felelte Éva hűvösen.

- Nem az vagyok?!

- Nem. Előbb még nekem adtad az egész világot, az életedet és most meg azt mondd, hogy nem lesznek semmi jogaim. Hogy egy csomó nagy érzés után, én csak utoljára jövök.

- Te jössz utoljára? - kacagott Ádám és hirtelen mind a két karjával magához ölelte Évát. - Te, az én napom, holdam, csillagom, az Istenem te!

- Hát nem rólam beszéltél? - mosolygott Éva egyszerre boldogan.

- Nem, nem!

- És egy férfi sem az ő nőjéről fog beszélni?

Ádám már nem tudott felelni. Szája hozzá ért Éva szájához, most először és a nap elsötétült előttük. Mintha vérükből tüzes rózsabimbók hulltak volna sziveikre, ezek egyszerre lángborultak, kinyiltak és Éva aléltan feküdt Ádám karjában. Fejük fölött az Ur felhőt vont a nap arcára, a föld elsötétült és egy hang így szólt az állatokhoz:

- Hunyjátok le szemeiteket, az ember először szeret.

BIBLIÁS ASSZONYOK.

Hold világítja meg a Nagy-tengert és a Karmel-hegy délnyugati oldalát a Saron-lapály felől. A füge- és olajfák leveleivel csöndes szél játszadozott s a tanítványok már félálomban nézegettek a hegy lábánál a tengeren uszó halászbárkákat. Valahol a hegy oldalán pásztorok juhokat legeltettek és két asszony, Johanna és Zsuzsánna, Jézus követői, távolabb a tanítványoktól, egy fügefa alatt fekvének és halkán beszélgettek. Több asszony is feküdt körülöttük, köztük Mária, szorgalmatos Márhának testvére, de ezek már aludtak.

Johannán és Zsuzsannán kívül, egészen egyedül a többi asszonyoktól, még egy harmadik asszony volt ébren, az aranyvöröshaju Magdaléna. Ült és térdére könyökölve mély szomorúsággal szívében nézé az égen a csillagoknak útját.

Asszonyok és férfiakról pedig legtávolabb, kaktuszoktól eltakarva feküdt Jézus. Feje alatt gyeppárna, takarója fehér palástja és lelkiszemei előtt az emberek bus jövőjének titkai, mint valami nehézszárnyu madarak, vagy rabszolgákkal megrakott hajók a tengeren, lassan, szomorúan usztak tova. Messze, évezredek ködébe láttak e szemek és forró könnycseppek ültek Jézus testi szép szemének sűrű pilláin. Tudta, hogy minden hiábavaló az emberekért. Hogy hiába fog meghalni érettük, hiába a többi millió mártir, hiába a csodák, hiába az Ur haragja, az emberek nem fognak megváltozni. Háromnegyed részük gonosznak marad és csak egy kis negyedrésznek szívében marad meg az ő törvénye. Gondolatai közben, Johanna és Zsuzsánna suttogása üt meg fülét.

- Nézd e parázna vörös sörényét, - szólt Johanna.
- Azt nézem, - felele Zsuzsánna. - És bár többé nem parázna, mert megtért, nem kedvelem őt.
- Az Ur megbocsáta neki.
- Az Ur mindenkinek megbocsát.
- Tulságosan jó.
- Tulságosan. Aki csak mutatja a megtérést, már megbocsát neki. Kár.
- Kár. Azt hiszed, ez a vörös sörényes igazán megtért?
- Egy kis időre. Azután megunja a szent életet.

Johanna alig hallhatóan felkacagott:

- És elülről kezdi.
- Jól mondád. Amelyik városon és falun keresztül megyünk, minden férfi csak őt nézi.
- A büne és a kibontott haja miatt.
- Csakis.
- Elég szép haja van.
- Elég. A termete nem szép.
- Tulságos magas.
- A lábai igen hosszúak.
- A szeme alá van festve.
- Talán nem.

- Alá. Miért ne lenne?
- De ma már...
- Ma is. Rossz szokást nehéz elhagyni.
- Igaz. Hát a szája?
- A szája! Ugy ég, mint Horeb-hegyén a csipkebokor. Olyan piros, mint a Jerikói rózsa. Csak nem hiszed, hogy így született?
- Láttam őt a forrásoknál inni.
- Megtörlé száját?
- Meg; köntöse szélébe.
- Vigyázád köntösét?
- Vigyázám.
- Piros maradt?
- Fehér.
- Mégse igazi szájának színe. Arábiából olyan szépítőszereket szállítanak, hogy természetesebb a természetnél.
- Ki szállítja?
- Ki szállítja! Csak nem gondolod, hogy ez a magdalai nő tőlünk kér tanácsot, hogy ki szállítja? Hány arábiai férfival lehetett ennek dolga. Nézted a kezét?
- Néztem. Elefántcsontfehér.
- És a körmei színét?
- A szájánál is pirosabb.
- Ez indiai festék.
- Tévedsz. Ismertem egy Elifáz nevű embert a Holttenger vidékéről. Az apja halász volt, és olyan állatokat halászott, amelyeknek vörös olajfesték van a beleiben. Ebből készítik azt a körömfestéket, ami nem kopik le a vízben sem.
- Az Urnak szólni kellene.
- Mit?
- Hogy ne tartsa itt közöttünk ezt a magdalai nőt.
- Hiába. Az Ur jobban kedveli a megtért bűnöst, mint az igaz lelket.
- Most se alszik!
- A vörös sörényes?
- Az. Ugy ül ott egyedül, mint egy kőszobor. Vajon mire gondol?
- Könnyü kitalálni. Az elhagyott bűnre.
- A haja most ezüstszinű a hold fényében.
- És az orcája alabástromfehér. Szemének színével nem vagyok tisztában. Egyszer fekete, egyszer kék.
- Egyszer meg zöld, egyszer meg aranybarna.

- Szólni kell az Urnak. E nő nem igaz lélek.
- Hogy tünődik.
- Csak a nagyon igazak és okosak, mint az Ur, tünődnek így. Vagy a nagyon gonoszak.
- Ez az!
- Az... De nézd, a szemében valami nagy szomorúság látszik, mint néha az Uréban.

Johanna feddőleg nézett Zsuzsánára.

- Ne vétkezz. Egy tiszta angyal és egy bélpoklos.
- És az Ur nem gyógyított meg már bélpoklost is? Mért ne gyógyíthatta volna meg ezt is.
- Igaz. Hát ne bíráljuk az Ur dolgait.
- Az Ur is tévedhet.
- Téved is. E nő sem igaz.
- Nem; nem igaz.

Jézus mindezt hallá és mély szomorúság szállt szívére.

- Ime, - gondolá - ilyenek a legjobb asszonyok is. Az asszonynak nem bocsát meg, ha ábrázata ékeesebb és szíve tisztább az övéénél.

Utjában látott Jézus egy magdalai embert, egy sarukészítőt. Nagy étü, nagy ivó, durva és parázna természetű. Feleségét üté-veré és másutt tölté éjszakáit. Egyik tanítványa Jézusnak megkérde az asszonyt: miért nem oldja fel nehéz kötelékét ez emberrel? Mire az asszony így válaszolt:

- Szeretem és ezért mindent megbocsátok neki.

Ugyanazon asszonynak közeli atyafia a bűnös Magdaléna. És mikor a tanítvány mondá néki:

- Atyádfiának megbocsátá az Ur, te is bocsáss meg neki. - Az asszony elfordítá fejét Magdaléna alázatos és könnyörgő pillantása elől...

A hold feljebb hágott a tenger felől; már megvilágítá a hegynek északi oldalát is, amely kopár mészsziklát hordozott hátán. E sziklákról egész a távoli Libanon-hegyig lehetett ellátni és Jézus ellátott messzebb is, a világnak mind a négy tájéka felé és belelátott az emberek szívébe, a sok millió szívbe, mely épp oly kopár, terméketlen volt, mint e hegy északi oldala.

És Jézus lehunyá szemét. S látta, hogy odább, fölötte, a hegy magasabb oldalán, Magdaléna, a magányos asszony szomorú és büvösen szép szeméből, igaz és tiszta könnyek hullnak végig alabástromfehér arcán.

SÁRA ÉS HÁGÁR.

I.

- Azután azt álmodám, hogy valaki nyomorgatott és elbujdosám előle a pusztába...

- Ki nyomorgatott?

- Azt nem tudom. Egy forrás előtt ültem, mely a Surba menő uton van és sirtam. Akkor az Ur angyala megjelent előttem és mondá: Hágár, Sára szolgálója, ne sirj. Fiut fogsz szülni, ki vadtermészetű ember lesz és minden ő atyafiának ellenébe üti fel sátorát.

Sára figyelmesen hallgatá Hágárt és mély elmerüléssel nézegeté az egyiptomi szolgálóleány szép fiatal ábrázatát.

- Miért ne? - mondá.

A leány elpirult.

- Nem ismerek férfiut, nagy, jó asszonyom.

- Uradnak, Ábrahámnak, háromszáztizennyolc szolgái közül egyet sem ismersz?

Hágár ujra elpirult.

- Te tudhatod, én asszonyom; hisz mindig közeledben vagyok.

- Igaz, - bólintott Sára és mélyen elgondolkozott. A sátra előtt ült legkedvesebb szolgálójával és nézte, a nap hogyan tűnik el Hebron és Jeruzsálem felé és lelkével követé elborulását: Sziria és Egyiptom mezőin. Feje fölött a Mamré tölgyei szeliden suttoztak, a madarak némán repültek haza fészkeikbe és a sátrakban egymásután szólaltak meg a tücskök. A mezők felől fehér köntösű férfi közeledett és Hágár felállott.

- Közeledik urunk, Ábrahám, készítem a mosdóvizet és az estéli ebédet.

Sára alázatosan köszönté Ábrahámot és ez leült melléje.

- Bőven követ bennünket az Urnak áldása - beszéle Ábrahám. - A marhák szaporodása igen nagy és a gabona feje alig birja terhét. A fügefák ágait fel kell támasztani és az olajbogyók gazdagságához nincs is elég ember. Nem figyelsz reám, Sára?

Sára gyengén összerezzen.

- A nap leszálltát nézem, jó uram.

- Én a gazdagságunkról beszélek, Sára.

- Én meg a virágokra gondolok, jó uram, melyek a szülőföldemen nyílnak, Egyiptomban és amelyek most bucsuznak a nap sugarától.

- Egyszer mi is elbucsuzunk tőle mindörökre.

Sára lehajtá fejét.

- És a nagy gazdagság?

- Szolgaszülöttre marad! - sóhajtott Ábrahám. - Kihez nékem semmi közöm. Damaskusbeli Eliézerre.

Sára még mélyebben lehajtá fejét.

- Bizonyosan bennem volt a magtalanság hibája - mondá fájdalommal.

Ábrahám szeliden megfogta a kezét.

- Nem ugy, Sára! Bizonyosan bennem volt a hiba és legyen velünk az Urnak szent akarata.

Hágár a sátor elé helyezé a mosdóvizet és előhozá az estebédet. Kenyeret, tejet, vaját, fűgét. Ábrahám megmosá a kezét, imádkozott és ettek. Hebron felől valahol egy nyáj mehetett erre, éjszakai pihenőre, a kolompjuk ide hallatszott. A pásztoruk sippal ment utánuk, melyből lágy, szomoru melódiák szálltak szét a levegőben, mint valami rózsailat s az égen csillagok jelentkeztek. Sára és Ábrahám szomoruan ültek egymás mellett. A fűvön már ragyogtak a Szent-János-bogarak és Hágár nesztelenül rendezkedett a sátorban. Mikor kiment belőle és egy másikban eltűnt, Sára közelebb ült Ábrahámhoz és így szólott:

- Az Ur azért rendelé az asszonyt a férfi mellé, hogy az ennek számára teremtett örömeket, mint a mezőn a virágot, összeszedje és egész életét az örömeikkel gyönyörködtesse. Vajjon, gyönyörködtettem-e én eléggé a te életedet, jó uram?

Ábrahám meghatottan fogta meg Sára kezét.

- Jó és hű élettársam valál, Sára és ami asszonyban jó és szép, nekem ajándékozád.

- De nem ajándékozálak meg azzal, ami az asszonyban a legbecsesebb! - sóhajtott Sára. - Nem adtam vissza tenvéredet, fiakkal nem sokasítám meg örömidet. Adósod vagyok, uram, Ábrahám!

- Csak az Urnak vagyunk, Sára!

- Néked is, Ábrahám. És amivel adósod vagyok, le akarom néked fizetni.

- Hasztalan iparkodás. Ha nincs adósság, adós sincsen.

- Van. Adósság és adós is. Én vagyok az adós és a meg nem született magzat az adósság.

Ábrahám búsan legyintett kezével.

- Ne gyötörjük egymást, Sára!

- Beszélünk kell róla, jó uram. A bánat férge itt rágódik a szívem mélyén és egy hang azt mondja a lelkemben: Sára, meg kell szerezned Ábrahámnak az örömet, hogy tenvérét, magzatát, a saját fiát láthassa, gyönyörködhessék benne és aranyát, ezüstjét, barmait és szolgálait reá hagyhassa. Már sokat gondolkoztam ezen, Ábrahám.

- Hagyjuk ezt, Sára!

- Nem lehet, jó uram! Én már mindent elhatároztam. Egy leányzóval foglak megajándékozni, egy fiatal és szép orcájúval, ki fiat fog néked szülni.

Ábrahám ijedten és csodálkozva nézett Sárára a csillagok fényénél.

- Te?

- Én.

- Meg tudnád tenni?

- Meg.

- Hagyjuk ezt, Sára!

- Nem hagyjuk, jó uram.

- Bele tudnál nyugodni, hogy idegen asszony sátrában tudjál engemet?

- A te boldogságodért, Ábrahám, bele.

- Hogy lássad növekedni egy idegen asszony szive alatt a te uradnak magzatát?... Látod, nem felelsz.

- Csak a lélekzetem akadt el... Felelek.

- Tehát?...

- Az asszonynak csak egy kötelessége van. Boldoggá tenni az ő urát.

- De te boldogtalan lennél.

- És te, boldog.

- Gyülölség támadna benned, irántam.

- Gyülöli-e vajjon a fülemile a sast, aki az égig repül és sziklákon lakik, míg ő csak alacsony bokorban? Mindenek úgy élnek, amiknek teremtve lettek. A férfiú akárhová repülhet, mert övé az ég és a levegő, az asszonyé csak a föld.

Ábrahám hallgatott. Nagy könyecseppek hulltak le szeméből ősz szakállára és fejét Sára ölébe hajtá. Hebron felől pásztortüzek gyultak ki s a hold sütötte tölgyek, mint valami harcba készülő óriások, ragyogó, pikkelyes páncélaikban némán álltak.

- Már magasan jár a hold az égen - lebbenté fel Hágár az egyik sátonak függönyét és fehér alsóruhájában, mezitelen vállal és karral, úgy állt benne a ragyogó világosságban, mint az a fiatal, szép angyal, ki lángoló karddal üzé ki az első emberpárt a paradicsomból.

Sára megrezzent és felemelé öléből Ábrahám fejét.

- Nézz oda, - mondta csöndesen. - Ez az. Legkedvesebb és legszebbik szolgálóleányomat ajándékozom néked. Hágárt.

Ábrahám megrázkódott.

- Tud-e ő róla? - kérdezé.

Sára egy elnyomott mély sóhajjal lehunyta szemét.

- Még nem - mondá.

Azután felállott, Ábrahám követé és bemenének sátrukba.

II.

Illatos és gyógyító füvekben füröszte Hágár, Sára lábait.

- Olyan fehér és kicsiny a lábad, asszonyom, mint egy gyereké.

- Ugy illik, - mosolygott Sára búsan. Hetvenhat esztendő vagyok.

- És én huszonkettő - kacagott Hágár boldogan.

- Örülsz neki?

- Én mindennek örülök - felelte Hágár ragyogó szemmel. - A reggelnek, az estének, a télnek és a nyárnak. Nagyon szeretek élni.

- És nincs semmi vágyad?

- Oh, - felelte Hágár megzavarodva - van... vagy nincs... Az nem fontos.

- Akkor mondd el. Annál inkább elmondhatod.

Hágár vállat vont.

- Ha kivánod, asszonyom... De kinevetsz... A Fáraó felesége szeretnék lenni.

Sára mehökkent és zavarodva nézett a leányra.

- Furcsa! Miért szeretnél a Fáraó felesége lenni?

- Az nagy ur, meg gazdag - felelé Hágár.

Sára a messzeségbe nézett.

- Ime, - gondolá - tiz esztendeje szolgálatomban áll és nem ismérem.

- És a fiatal pásztorokra, szolgákra nem gondolsz?

- A Fáraó is fiatal - felelé Hágár álmodozva. - Egyszer láttam, még tiz esztendőös sem valék. Szép volt, amilyen több nincsen a földön. Fehér tevén ült, a nyeregtakarója drágakövekkel kirakva és egy szolga két fehér pávát vitt utána.

- És ha a Fáraó csak pásztor lenne, vagy szegény szolga, akkor is tetszenék neked?

Hágár elpirult.

- Tetszenék... Azt hiszem, hogy tetszenék.

Sára sokáig hallgatott. A szive már csupa friss seb volt, a kinos megpróbáltatás törei szurkálták össze, de tovább nem habozhatott. És mondá:

- Mit szólnál ahhoz Hágár, ha én, a te asszonyod, kivennék tégedet a cselédsorból?

Hágár nagyra nyitá szemét, mely úgy ragyogott, mint az égen az első csillag, a világ teremtésekor.

- És miért vennél ki, asszonyom? Tréfálsz!

Sára a fejét rázá.

- Nem tréfálok.

Hágár hitetlenül nézett.

- Talán a lányodul választanál?

Sárának kiszáradt a torka.

- Annak.

- De miért? Erre nem vagyok érdemes. És csak ugy, semmit sem kívánnál tőlem, asszonyom?

Sára erősen a Hágár szeme közé nézett.

- Kivánnék, Hágár. Urunknak, Ábrahámnak, fiut kellene szülnöd.

Hágár elsápadt és lehajtá fejét. Csöndesen zokogott.

- Olyan fájdalmat okoz néked ez a megtiszteltetés? - kérdezé Sára, talán egy titkos reménységgel abban bizakodva, hogy a leány fellázad és ellent mond.

De Hágár alázatosan, ahogy Sára mellett tanuló, fejet hajtott és mondá:

- Azt teheted vélem, asszonyom, ami néked tetszik. A te szolgálód vagyok.

És megtörülé Sárának lábait, ki így gondolkozott: hadd legyen már vége mindennek... És szóla:

- Költözzél ki a szolgálóleányok sátorából és költözzél egy másikba. Készíts puha nyoszolyát, tiszta koszbőrből és gyolcsból és naplemente után fürödj meg a forrás tavánál. Testedet, hajadat kend be illatos olajjal és imádkozzál az Urhoz...

Estebéd után Sára kézenfogá Ábrahámot és odavezeté a sátorhoz, melyben Hágár tartózkodott. Széthuzá a sátor függönyét és mondá:

- Eredj be, jó uram, Ábrahám és az Urnak áldása legyen te rajtad!

A függöny lehullt Ábrahám után és Sára egyedül maradt az éjszakában.

III.

A fiastyuk még fenn járt az égen s a hajnalt még fogva tartá az éjszaka, mikor Hágár elhagyá sátorát és kisirt szemmel nekiment a pusztának, merre sem ember, sem barom nem jára. Szive szomoru volt, lelke fásult és utálattal nézett szép, fiatal testére, melyet egy öreg embernek kellett ajándékoznia. És egész nap céltalanul kószált, gyökeret evett és sirt és forrásra nem bukkana.

Sára zavarodott lélekkel lebbenté fel késő délelőtt Hágár sátrának függönyét és megtántorodott, a sátor ürességének láttán. A fekvőhely el volt takarítva, tiszta szeméremmel letakarva és Hágár sehol nem volt látható. Visszament a sátra elé Sára és tünődve várakozott. Értette Hágárt, a fiatal és szűz leány szívének háborgását, ki a fiatal és deli Fáraóról álmódzott, sajnálta őt, de a zavaros érzések között, melyek lelkét elfoglalták, legkisebb helye a szánalomnak volt.

- A leány majd megnyugszik - gondolta a tölgyek árnyékába huzódva - hisz ő csak egy szolgálóleány. - De az ő lelke, érezte, aligha fog megnyugodni. És hiába üzte el lelke elől a képet, visszarepült az, mint a darázs, mely az embert kerülgeti, hogy fullánkját testébe szurja. Láttá Ábrahámot megfiatalodva, amint vágy tüzelt öreg szemében a szép leány láttára, ki nékie lett adva és ijedten várakozott reá. És visszagondolt a kettejük ifjúságára, amikor megittasultak az egymás szemének nézésétől és remegve várták a nap nyugtát, hogy bemehesenek sátrukba. És egész tüzes ifjúságuk forró szerelmének emléke feltámadt a szürke öregség hosszú éveiből. Mintha egy kutba nézett volna le, úgy látta arcát megfordítva, mely ifjúságában szebb volt, mint Egyiptom összes rózsái és melyet Ábrahám úgy szeretett. És egyszerre, bár érezte, hogy igazságtalanul, gyűlöletet érzett Hágár iránt és szerette volna, ha többé nem kerül vissza. Ha szomjan hal a pusztában, ha széttépik a vadállatok... Azután aggódott érette, mert szüksége volt reá, hogy ép, egészséges fiat szüljön Ábrahámnak, kit meg akart vigasztalni és ki nagyon drága volt az ő szívének.

A csillagoknak kigyulásával, mikor már a Mamré tölgyei között mindenki behuzódott sátorába, Hágár visszajött. A kutnál kielégíté szomjuságát, bement a sátrába és lefeküdt. Fiatal volt, teste-lelke fáradt és mélyen elaludt. S reggel, amikor felkelt, már nyugodt volt. Ismét hozzáfogott a munkához, kiszolgálá Sárát és Ábrahámot, csak csöndesebb lett. Visszahuzódott és szavát nem lehetett hallani.

Sára is szófukarabb lett iránta. Ha szólt, nagy gyöngédséget igyekezett önteni szavába, de a régi szeretet kiköltözött szívéből. Akárhogy szerette volna visszatartani, nem tudta. A szeretet elhagyta szívét Hágár iránt és a két nő kölcsönös gyűlölettel élt egymás mellett.

A hold már megjárta huszonhét napos szokott utját a nap körül és Hágár piros, ives ajaka még szótlanabbul, még hidegebben és egyszerre kevély büszkeséggel csukódott össze. A két nő együtt szőtt a sátor előtt és Sára lopva, nyugtalanul nézegette a másikat. Nagy csöndesség

ölelte körül a tölgyeket, a tetejükben egy levél s a töveiknél egy szál fű nem mozdult és a Sára szive fájdalmasan dobogott.

- Hágár - szólalt meg csöndes boruval - te elhidegültél szivedben irántam és bizalmadat megvonod tőlem.

Hágár nyugodtan csavarta orsójára a fonalat és hidegen szólott:

- Ez azért van asszonyom, mert ha a te szolgálatodban állok is, már mégsem vagyok a te szolgálód, hanem az Ábrahámé...

Sára meghökkenve igazította ki:

- Így még én is ritkán mondom: Ábrahám! Így mond Hágár: a te jó urad. Akinek ép úgy, mint énnekem, te a szolgálóleánya vagy.

Hágár fel se nézett és kevélyen biccentett fejével.

- Csak Ábrahámnak vagyok szolgálója, akinek az Urnak kegyelméből, fiat fogok szülni. Már szívem alatt hordom.

Sára orcája halott fehér lett s a keze úgy reszketett, mint a tölgyek levelei, ha szél fujta őket. Tehát megtörtént... Ábrahámnak fia lesz, ő azonban nehéz bért fog ezért fizetni: a saját szolgálója lenézését, megvetését, aki urrá lesz fölötte, ki legyőzte őt és még talán helyét is elfoglalhatja Ábrahám mellett. Nem szólt semmit, nem tudott szólani. A hír nagy örömet fog okozni Ábrahámnak és egyelőre semmi egyéb nem fontos. A többi, hogy Hágár milyen módon fog iránta viseltetni, majd eldől és egyelőre nem akart erre gondolni. Most várta Ábrahámot és amikor az előjött a mezei munkából, Hágárt kézenfogva eléje vezeté és így szólt: - Az ur meghallgatá könyörgésemet és az én szolgálóleányom fiat fog néked szülni én jó uram.

Ábrahám meghatottan ölelte magához Sárát és hálatelt szemmel nézett fel az égre.

- Nagy a te hatalmad, Uram és nagy a te szolgád hálája irántad.

Majd Hágárhoz fordult:

- Köszönöm neked, leányom! Nagy gazdagság vár fiadra és mellette te is boldog lészel.

Hágár Ábrahámra emelé szemét.

- Addig is - mondá - míg megajándékozlak a fiammal, uram, azt kívánom, hogy illőképen gondoskodj rólam.

Ábrahám meglepetten hallgatá.

- A gondoskodást ne tőlem, hanem asszonyodtól kérjed.

Hágár kiegyenesedett.

- Nékem - mondá hidegen - csak hozzád van közöm. Néked szülök fiat és mindent tőled várok.

Ábrahám haragtól megbotránkozva nézett reá, de Sára szeliden vállára tette kezét.

- Kérdezd meg, Ábrahám, mi a kívánsága.

És Hágár felelé:

- A munka alól való feloldozásomat kívánom és egy szolgálót magam mellé. Uj öltözet ruhát akarok, többet és arany fülönfüggőt, meg karomra aranyékeséget.

Ábrahám bámulva hallgatá.

- Asszonyodnak, az én feleségemnek, sohasem volt ilyen kivánsága. Akkor sem, amikor fiatal volt, olyan mint te és ékeőbb orcájú, ékeőbb termetű, mint te és mint minden más asszony.

- Add meg néki, én jó uram - könyörgött Sára - az én kedvemért add meg.

Már a világot is odaadta volna Sára Hágárnak, mert egyről megbizonyosodott. Ábrahám szive az övé volt, mert Hágár a kevélységével máris elveszítette.

És Hágár megkapá, amit kívánt. Sára Egyiptomból hozata köntösöket néki, gyöngyöt, függőt, karékességet és tükröt.

És emez ékesíté magát a tükre előtt, hajába gyöngyöt fona és sátra előtt fekvé legyezteté magát szolgálója által.

A napok pedig multak és Hágár mindennap új kivánsággal állt elő, melyet valamennyit, Sára teljesíté neki.

Egy nap, drága teveszőr-takarókon fekvé, selyemfátyol köntösbe burkoltan, hófehér kakadujával játszadozott, miközben szolgálója pávatoll legyezővel hűsíté. Sára szorgalmasan szőtt a sátra előtt és már nem volt harag a szívében Hágár iránt, csak megvetés. Ez egyszerre csak letette a kakadut öléből és a szolgálójához fordult:

- Eredj, hivjad ide Ábrahám feleségét.

Sára odajött.

- Kivánsz valamit, Hágár?

- Kivánok - felelé Hágár. - Ezután Ábrahámmal egy sátorban akarok lakni.

Sárának elborult a szeme, ahogy még ember sohasem látá és szép halvány, orcája eltorzult a felháborodástól. Nem szólt semmit, csak odább ment, előhívá hat legmarkosabb szolgálóját és visszament velök Hágárhoz.

- Vetköztessétek le ezt a nőt - szóla - adjátok rá a maga régi ruháit és ostorral kezetekben hajtsátok ki innét a pusztába. Ha jószántából nem megy, suhintsatok rá; ha megy, ne bánstok.

Ezzel otthagya Hágárt, kit a szolgálók levetköztettek drága ruhájából és kiüzték a pusztába.

Hágár összeszorított szájjal, némán, dacosan ment. Nem bánta, akármilyen fog vele történni. Már alkonyodott, a forró homok égette a lábát, három órája gyalogolt már és nem volt lelkében semmi megbánás. Csak gyűlölet és bosszú. Szerette volna, ha most mindjárt megszüli Ábrahám fiát és a vadállatok ott előtte szétszagatják. De már fáradt volt és anélkül, hogy imádkozott volna érte, egy forráshoz ért. Ivott és letelepedett a forráshoz. Sűrű papirosnád nőtt a forrás mögött, lenge, hajlékony, karcsu, mint a kígyó, a Fáraók leányai, vagy Keletnek hosszú lábu, keskeny szárnyu madarai. Ugy hajlongtak Hágár előtt, mint a király előtt a szolgák és Hágár felállt, hogy közelebből megnézzé a nádakat, melyek kerek, mélyvizü tóba engedték le gyökereiket. Közöttük, mint vetés között a fűrj, sárga és fehér virágu lótusz fészkel. Hágár megállt a tó előtt és belenezett.

- Itt van a halál - gondolta keserűn - mely megfojtja Ábrahám fiát, mielőtt meglátná a napnak világosságát. Igaz, hogy én is vele pusztulok, de a halál nem nekem fog fájni, hanem azoknak, akiket gyűlölök. - És előre lépett. Leveté köntösét, hogy otthagya a paron s karját előre nyujtá. Nem sajnált semmit itthagyni az életből, melyet többé nem szeretett és nem ragaszkodott hozzá. Meg akart halni, mint a rab, kinek életéért a börtönőr felelős és akit a rab mindennél jobban gyűlöl. És szemét lehunyá.

- Hágár! - hallatszott e pillanatban egy hang mögötte, mire megfordult.

Az Urnak angyala állt mögötte.

- Egyszer már láttalak téged - mondá. - Te vagy az Ur angyala, ki megjelentél álomban és megjósolád, hogy fiat fogok szülni, ki vadtermészetű ember lesz és minden ő atyjafiának ellenében üti fel sátorát.

- Az vagyok - felelé az angyal, az Urnak küldöttje, ki azt kívánja tőled, térj meg a te asszonyodhoz, Sárahoz és alázd meg magad ő előtt, mint ahogy ő megalázá magát te előtt. Szolgáld őt tovább alázattal, hogy kedvére lehess az Urnak, ki felette megsokasítja egykor fiadat, Ismaelt, akiből tizenkét fejedelem fog származni és az Ur nagy néppé teszi leszármazottját.

Hágár egyszerre úgy érezte, mintha születendő fiának és az eljövendő tizenkét fejedelemnek minden ereje, akarata és hatalma szétfolyna az ő vérében, az izmaiban, melyek egyszerre acélkeményekké és akarata olyan erőssé vált, mint a kovácsolt vas. Lehajolt, a partról fel-emelé ruháját és magára vevé.

- Visszamegyek, - mondá az angyalnak - és az Ur akarata szerint megalázkodom.

- Jöjj - felelé az angyal - már sötétedik és elkísérlek.

Sárának sátraig elkíséré az angyal Hágárt, ki a sátor előtt tölté az éjszakát és reggel, mikor Sára kijött, ott találá Hágárt megalázkodással és az azelőtti szolgálóleány alázatával és szorgalmával.

- Mi történt veled? - kérdezé Sára csodálkozással és gyanakodva szemlélé Hágárt.

- Csak az Urnak engedelmeskedem - felelé ez és magában így szóla: az én fiam fejedelmeknek fog életet adni és én nagy népnek leszek a törzsanyja, míg te fölötted jeltelenül fog bezárulni a sirnak szája, mint a darabokra törött kő fölött, melyből egy fűszál sem nőtt ki soha.

És megszülé Ismaelt, büszkén, némán, úgy betakarózva a titkába, mint a csillagos ég a fellegek közé.

És az Ur fenn azt hívé, Hágár megtért, hogy alázatossága őszinte és a Sára nyugalma zavartalan. Sára pedig örökös nyugtalanság között vigyázá Hágárt, kiben nem bizott és vérző szívvel nézé az ő fiát, kihez Ábrahám igen ragaszkodott.

De az Ur nem ismeré az asszonyok lelkét, pedig ő teremté valamennyit...

IV.

Sára el akará magával hitetni, hogy tiszta szívből szereti az ő urának fiát, kit nem ő szült. És bár ő maga nem hitte el, az Ur elhívé neki.

- Meg fogom őt jutalmazni - mondá az Ur, tizenhárom esztendőnek elmultával és Sodomának tartva az ő angyalaival, hogy személyesen győződjék meg a város romlottsága felől, betére a Mamré tölgyesei közé, az ő kedves szolgájához, Ábrahámhoz.

Sára a kilencvenedik évéhez közeledett már, de még mindig szorgalmasan szőtt a tölgyek alatt s az idő még most sem úgy bánt el véle, mint a mostoha a leányával. Az idő szerette Sárát, mint édesanya a gyereket és a szép ábrázata még mindig olyan volt, mint egy félig hervadt rózsa. Finom, gyöngéd, halvány és mélabús. Délceg alakját is megőrizé az idő s amikor felállá és bement a sátorba, hogy ennivalót hozzon ki az idegen férfiaknak, az Ur így szóla Ábrahámhoz:

- Esztendőre ilyenkor újra megtérek hozzád és ime, akkor a te feleségednek, Sárának, fia lesz.

A szomszéd sátor függőnyei mögül női nevetés hallatszott. Hágár nevetett és sietve ment Sárahoz, kinek nevetve ujságolá:

- Egy idegen férfit van a sátor előtt, ki azt mondá uradnak, Ábrahámnak, hogy mához esztendőre fiad léssen.

Sára ép lánglisztet szedett ki a gyuródeszkára és megfordult.

- Miért ne - mondá nyugodtan - ha az Urnak úgy tetszenék!

És a két nő szeme először villant össze nyílt gyűlölettel...

Ábrahám is elmosolyodott az idegen szaván és sóhajtott:

- Kilencvenkilenc esztendő nyomja már az én vállamat!

- Az Ur előtt nincsen idő és tér - mondá az idegen.

- Nincsen - felelé Ábrahám - de az Ur messze van mitőlünk és minden nyomoruságunkat nem hallgathatja meg.

Ekkor az Ur feje fölött világosság gyulladt ki és így szóla:

- Ismerj meg, Ábrahám!

És Ábrahám arcra borult az Ur előtt.

Ezután nehéz harcok tüze égeté Sárának szivét. Már várandós volt fiával és hallá egyszer sátrában, hogy Hágár kint suttog egy szolgálóval és nevetgél:

- Szégyen ez reá, nem öröm...

Sárának elsötétült a szeme és szivében kemény érzések fakadtak.

- Már nincsen szüksége Ábrahámnak a fiára - gondolá - az Ur megjutalmazza engem és el fogom őket üzetni innét. De még hallgata. Meg akará előbb szülni fiát és elválasztani.

Azután egy nap így szólt Ábrahámhoz:

- Kergesd el ezt a szolgálót, az ő fiával egybe, mert nem lesz örökös e szolgáló fia, az én fiammal, Izsákkal.

Ábrahám megdöbbenve hallgatá.

- Kemény a szavad, Sára - mondá.

- A szivem is kemény irántuk - felelé Sára, mert sok keserüséget szenvedék el ama szolgálótól.

Ábrahám szeliden mondá:

- De a fia ép úgy az enyém, Sára, mint a te fiad.

Sára keményen válaszolá:

- Néked csak egy fiad van, az enyém!

Ábrahám lehajtá fejét.

- Sára, Sára, - mondá leverten - nem ilyen valál te régen! Mert, hogy az Ur felmagasztala, már nem vagy szelid és alázatos. Ép olyan vagy mostan, mint Hágár, amikor drága köntösöket és gyöngyöt követele. Te ezeknél is drágábbat követelsz tőlem: fiamnak elüzését.

Sára hallgatott. Szeme sötéten égett és szája remegett. Ölében aludt fia, Izsák és Sára úgy őrizé, mint kölykét az oroszlán; vérben forgó szemmel, feldühödve, minden percben gyilkolásra készen érette.

- Tedd, amint mondtam - szólt Ábrahámnak.

És Ábrahám lehorgasztott fejvel ment. Egy tevének hátára nyeretet tétetett, egy tömlő vizet, kenyeret, húst és ruhaneműt s ráültetette a tevére Hágárt és az ő fiát.

- Menjetek - mondá - és az Urnak szeme kíséren titeket, ki megigéré, hogy nagy néppé teszi Ismaelt.

És Hágár szó nélkül felült a tevére; maga mellé vette fiát és elhagyá Mamré tölgyeseit. A tevé lábai szürke port vertek fel maguk után és Ábrahám elgondolkodva nézett utánuk. Azután visszament a sátra elé, hol Sára ült és alvó fiát ölében tartá. Szeme a távolba révedezett, mintha valakit kísért volna s finom orrcimpája reszketett, mint a vadászkutyának vagy a vérebnek.

- Furcsa állat az asszony! - sóhajtott Ábrahám magában és elment Sára előtt s leült egy kőre, anélkül, hogy Sára észrevette volna.

JÁKOB ÉS ÉZSAU.

A Lakhai Rói-forrás felé egy ember közeledett. Fiatal, bikanyaku, oroszlán-izmu, szőröstestű férfi. Hosszu haja csigákban hullott vállára, ruházata egy darab állatbőr és vállán két hatalmas őzbakot vitt. Könnyedén, mint a gyerek egy madarat. Meztelen lábát galyak vérezték meg, talpára a Sinai-hegy sara tapadt és azon felül finom homok Páránpusztájáról.

E fiatal férfi Ézsau volt, Izsák és Rebeka fia. A másik fiu, Jákob, a forrás sátrai előtt lencsét főzött. Jákob sima testü, karcsu, szelid szemü fiu volt, vékony csontu, kellemetes szavu, okos és óvatos természetü.

- Az Ur hozott vissza, - köszönté Ézsaut.

Ez ledobta magáról a két őzbakot, mint egy pelyhet.

- Magam is igyekeztem, - mondta mogorván, de a szája körül mosoly játszadozott, amint megpillantá a főzőkanalat öccsének kezében. Ha elmosolyodott, olyan volt a szigorú pillantásu szeme, mint egy gyereké. Tükrösen ragyogó, őszinte és ártatlan.

- Mit csinálsz?

Jákob elvörösödött.

- Főzök. Anyánk és a szolgálók a mezőn vannak.

- Jut belőle nekem is? - kérdezé Ézsau.

- Nem tudtam, hogy társam akad reá.

Ézsaunak elborult a pillantása.

- Csak magadnak főzél?

- Magamnak.

- De talán megoszthatnád.

- Kevés.

Ézsau odább rugá lábával a vadakat és leült egy kőre. Jákob kiönté a lencsét egy fatálba és melléje ült. Az étel forrón gőzölgött a tálban, Jákob várta, amíg kihül és Ézsau nézegeté őt.

- Három napja nem ettem főtt ételt, - mondá.

Jákob hallgatott.

- Nem kedvezett a szerencse és mindössze három vadat teritettem le.

- Csak kettőt hozál.

- Egyet egy beteg öreg asszonynak vittem Beersába.

- Atyánk elől vetted el. Ő nagy vadkedvelő.

- Még itt van kettő.

- Három több, mint kettő.

Ézsau olyan erősen ránézett Jákobra, hogy ez anélkül, hogy látta volna, belepirult.

- Éhes vagyok, - szóló Ézsau.

Jákob eléje tette a kenyeret. Ézsau eltaszította.

- A lencséből kellene.
- Ez a magamé.
- Megveszem tőled.

Jákob hallgatott. Tudta, hogy Ézsau kegyetlen pillantása rajta függ és csak lassan emelé föl a maga tekintetét. És szemeik találkoznak. Egyiké nem árult el semmit s a másikéban megvetés látszott.

- Mit adsz érte?

Ézsau vállat vont.

- Mit kívánsz?

Jákob nyugodtan és hidegen mondá:

- Add el nékem a te elsőszülöttségedet.

Ézsau egy percig gondolkodott, azután elnevette magát.

- Miért ne? Én halállal játszó ember vagyok és nincs szükségem az elsőszülöttségemre.
- Esküdj meg - mondá Jákob.

A másik megvetéssel mosolygott.

- Nem vagyok szószegő.
- A rend miatt.
- Ha kívánod megesküszöm.
- Kivánom.

És Ézsau megesküdött. Gunyos mosolylyal, hidegen, megvetéssel. Ekkor Jákob eléje tette a lencsét, kanalat adott hozzá és kenyeret vágott. Ézsau evett. Hatalmas, fiatalos étvágygyal, mint egy tigriskölyök Asarát földjén. Azután lefeküdt és tizenhat órát egyfolytában végig aludt. Mikor fölébredt, az anyja, Rebeka, ott ült egy fügefafa alatt és egy lekötött szarvu tehén által akart megszoptatni egy árván maradt kecskefiókát; de a tehén rugott, ágaskodott. Ézsau fölkel és egy mozdulattal lefogta a tehén két hátulsó lábát; melyet mintha vaspántok szoritották volna le, meg se mozdult. Rebeka fölemelé a kecskét s keze hozzáért az Ézsau szőrös kezéhez. És az anya megrázkódott az undortól. Ézsau látta ezt és a szivére nehéz, mély bánat szállt le mint a Libanus-hegyére, ha a nagy tenger felől sűrű, szomoru köd száll le reá. És vette a tegzét, kezivét és hetekig nem jött vissza.

*

Izsák megöregedett, szemei elromlottak és készülődött már a halálra.

- Meg kell áldanom elsőszülött fiunkat, Ézsaut, - mondá egy nap Rebekának, amint sátruk előtt ülének és szomoru hallgatással bucsuzkodtak lelkük mélyén az élettől. Mindketten öregek voltak már és Izsák nehéz szívvvel vált meg az élettől, Rebeka pedig a kisebbik fiától, aki mindennél drágább volt az ő lelkének. És gondolkodott, tépelődött, hogy tehetné őt a legboldogabbá. És szóla Izsáknak:
- Halála napját senki sem tudja és csakugyan el kell reá készülni. Üzenetek Ézsauanak, hogy jöjjön haza és hogy megáldhassad őt.

De aznap éjszaka messze elkerülte az álmom Rebeka szemét. Egy angyal és egy ördög viaskodott lelkében egymással, hogy melyik fiát vigye oda a vak Izsák elé. És másnap sápadtan, de eltökélt határozottsággal így szólt Jákobhoz:

- Fölveszed az Ézsau ruháit, magam beboritom kezedet és nyakadat kecskegödölyék bőrével és bemégy a te atyádhoz, hogy reád adja áldását.

Jákob megrázkódott.

- Meg talál ismerni az én atyám és akkor olyan leszek előtte, mint valami csaló. És áldás helyett meg talál átkozni.

- Csak te reám hallgass, - felelé Rebeka. - Nem fog megismerni és különben is jogod van az elsőszülöttség áldásához. Ha megismerne, tudtára adnánk, milyen kevésre becsülte az ő fia az elsőszülöttségét.

És másnap felöltözteté az ő kisebbik fiát Ézsau ruháiba, nyakának és kezének simaságát beborítá szőrrel és bébocsátá az ő atyjához.

- Jöjj közelebb, - mondá ez, - hadd tapintsalak meg. - Mert a szavad Jákobé, de éreznem kell a kezedet is, hogy Ézsau keze-e?

És végig tapogató a remegő Jákobot.

- Az vagy, - mondá végre az ő atyja és ekkor megáldá.

- Adjon az Isten teneked az ég harmatából és a föld kövérségéből és gabonának és bornak bőségét. Népek szolgáljanak néked és nemzetségek hajoljanak meg előtted. Légy úr a te atyádfiain és hajoljanak meg előtted a te anyádnak fiai. Átkozott, aki téged átkoz és aki téged áld, legyen áldott.

Rebeka a sátor függönye előtt állt és sirt; Jákob pedig diadallal, félelemmel és szégyennel szívében hallgatá az ő atyját. Félt Istennek büntetésétől, de vágyott atyjának áldása után és ez a vágy minden félelemnél erősebb volt lelkében. És Rebeka boldogságában sirt, hogy szívének szeretett magzatát megáldva látta.

- És most menj, - szolt Izsák és megcsókolá Jákobot. Amint ez a sátor függönyének tartott, hol anyja állott, a függöny e percben megmozdult és Ézsau szemközt állt Jákobbal. Az ő anyjának és öcscsének elsápadása, a rémült kifejezés szemükben s az ő ruhája Jákobon és kezének, nyakának szőrrel való bevonása mindent megmagyarázott Ézsauinak. S a szeme vérbe borult.

- Ezt te tetted, a tulajdon szülőanyám, - fordult az ő anyja felé és könny csordult ki szeméből. - Csak azért, mert az Ur nem teremtett ékes ábrázatunak, mint Jákobot, sima szavunak, itthon ülőnek és hamis szívének. Ezért kiskoromtól gyűlöltél és üldözél. Az Ur bocsássa meg néked, mint ahogy én is megbocsátok. Anyám vagy és szeretlek, hanem ezzel a kigyóval le fogok számolni. Jöjj ide!

Jákob halotti félelemmel szívében engedelmeskedett. A sátorban ijedt csönd rebbent föl, mint a megijesztett madár és Rebeka reszketve ült le.

- Mi történik itt? - kiáltott Izsák.

- Az, - felelé Ézsau, - hogy akit megáldottál, atyám, az egy közönséges csaló és nem érdemes arra, hogy fiadnak szólítsad és hogy én testvéremnek nevezzem. A te elsőszülött fiad én vagyok, Ézsau, a szőrös testű, kevés szavu, vad vadász, de aki csalásra soha sem tudna vete-medni. És most azt kérem tőled, atyám vedd vissza tőle áldásodat és engemet áldjál meg véle.

Ekkor kiegyenesedett Jákob. Már nem látszott rajta semmi félelem. Nyugodtan nézett farkas-szemet Ézsauval és így szólott az ő atyjához:

- Amivel Ézsau vádol, valótlanág. Nem vagyok csaló. Itélj te, magad, atyám. Ézsau eladta nekem elsőszülött-jogát és én ezzel a joggal vettem el tőled a neki szóló atyai áldást.

- És azért öltöztél a saját ruhámba és ezért tévesztetted meg atyánkat a kecskegödölye bőrével? - kérdezte Ézsau.

- Azért tevém mindezt, - felelé Jákob, - mert nem akartam atyánkat elkeseríteni a valóság feltárásával. Azzal, hogy ime, mily kevésre becsüléd te a magad elsőszülöttségét, hogy képes valál egy tál lencséért odaadni azt.

- Felelj, Ézsau, - szólt Izsák, - hogy ez-e a valóság?

- A valóság olyan, mint a mécses, - felelé Ézsau keserűen. - Ha eloltom, elalszik, ha meggyujtom, ég. Jákob kapzsi, telhetetlen természetű és az elsőszülöttségemből a jussomat vette meg, de nem atyámnak az áldását is.

- Ez ezzel jár - mondá Jákob. - Nem kötöttük ki név szerint, mi jár nekem. És így minden jár.

- Itélj te, atyám! - szólott Ézsau.

- Itéletem nem kedvez néked - felelé Izsák szomorúan. - Ha te eladád elsőszülöttségedet, eladád véle jogaidat is. Jákob fölöttébb hibás, de te még hibásabb vagy, Ézsau!

- Jól van - felelte ez - akkor nincs itt mit keresnem. Tudomásul veszem akaratodat, atyám, de meg nem nyugszom benne. Jákobbal leszámolok.

És otthagyá az atyai sátrat Ézsau és nekivágott a pusztáknak. - Majd eljönnek az én atyámért való gyásznapjai - gondolá - és akkor megölöm az én öcsémet, Jákobot.

De Rebeka kitalálá gondolatait és így szólt az ő kisebbik fiához:

- Mig elfordul a te bátyád haragja terólad és elfelejtkezik arról, amit rajta elkövettél, eredj Lábánhoz, az én bátyámhoz, Háránba.

És Jákob útnak indula Mésopotámiába. Atyja mégegyszer megáldá, anyja sirva csókolgatá és Ézsaura nem gondola szánalommal egyik sem. Jákob pedig kiindula Beérsebából és Hárán felé tartott. Nagy titokban tartották indulásának idejét, de Ézsau mégis megtudta és gyűlölettel követé őt gondolatban.

- Ne élne csak atyánk - mondá - soha el nem érné Jákob Mésopotámiát!

És történe, hogy estére Jákob elfáradva az uton, lefeküdt, feje alá egy követ tett és a kövön álmodék. Egy évig érő lajtorját látott, amelyen az Isten angyalai fel és alá jártak és az Ur így szóla a lajtorjáról Jákobhoz:

- Ezt a földet, amelyen fekszel, néked adom és a te magodnak. És a te magod olyan lészen, mint a földnek pora és terjeszkedel nyugatra és keletre, északra és délre és te benned és a te magodban áldatnak meg a föld minden nemzetségei...

Ezt az álmot pedig Ézsau is látá a távolban. Valahol a mezőkön aludt, mellette feküdtek fegyverei és látá Jákobot a kövön aludni és hallá az Urnak hozzá intézett szavait.

És felüle az éjszakában és gondolkoda a csillagos ég alatt az életről, az emberekről és az Urról, aki néki soha sem jelent meg és érezte, nem is fog soha megjelenni. A beérsebai mezőkön ült, hol a közeli tenger felől hűvös, józan szél borzolta fel a pálmák és fügefák leveleit s a hűvös szél mintha végig simított volna az ő háborgó és fájó lelkén is. Nehéz sóhajtás szakadt föl lelkéből és fölnezzett az Urnak csillagos házára.

- Meg kell nyugodni - mondá ha nem is az igazak áldatnak meg. És visszafeküdt a földre s aludt tovább.

POTIFÁRNÉ.

Egy reggel új szolga hozá be a testőr-főhadnagy asztalára a reggelit. Karcsu, izmos, magas fiu, tizenhét-tizennyolc esztendő. Ragyogó, okos kékszemü, leányosan üde arcu, álla puha, finom és piros, tömött szája fölött bársonyos, fakadó kis bajusz. Ruházata a főhadnagy szolgálainak viselete, mozgása nyugodt, biztos, ügyes és előkelő, mintha egy fiatal Fáraó vette volna magára Potifár főhadnagy szolgálainak ruháját.

Potifárné, a testőr-főhadnagy felesége, akkor jött fel a kertből a lépcsőkön és karjain nagy csomó piros rózsát hozott. A fiu letevé az asztalra a fémből készült nagy nehéz tálcát, melyen gyümölcs, méz, ürühus, kenyér és édes bor vala és megfordult. Potifárné a lépcsőn állott s a fiu szeme összetalálkozott az asszony lobogó, fekete, mélytüzü szemével. És elpirult. Az asszony elsápada.

- Ki vagy te? - kérdezé az asszony és tüzes véréből piros szája jobban égett, mint karjain a rózsák.

- Szolga vagyok - felelé a fiu - itt a testőr-főhadnagy házánál.

- Még nem láttalak.

- Csak tegnap jövék.

- Hol a hazád?

- Kanaán földjén.

- Héber nemzetiségü vagy?

- Az.

Az egyik ajtófüggöny szétvála és a főhadnagy sulyos alakja az előcsarnokba lépe. Kezével mosolyogva üdvözlé feleségét, ki így szóla:

- Honnét szerzéd e szolgát?

- Ügyes fiu, mi?

- Annak látszik.

- A Midiánitáktól vevém, negyven ezüst pénzen.

- Mi a neved? - fordult Potifárné a szolgálhoz.

- József.

- Atyádé?

- Jákob, Ábrahám nemzetségéből.

- Hogy kerülél Egyiptomba?

- Bátyáim eladának.

- Szegénységéből?

- Nem. Gyülöltek.

Potifárné finom, sűrű szemöldökét összehuzá.

- Ez dicsekvés - felelé a foga között és olyan halkán, hogy a főhadnagy nem hallá, de József meghallotta és orcája biborpirosra gyult.

- Add ide az ürühust - szólt a főhadnagy - és serlegembe öntsél bort.

- Tőlem pedig vedd el a rózsákat - mondá az asszony.

Egyik márványoszlopon nagy, aransásból font kosár áll a József levevé. Ő tartá a kosarat és az asszony beleönté a rózsákat. Fekete, gyöngyökkel ékes dús haja hozzáért a fiu arcához és kövérkés keze, mely puha és fehér volt, mint a hattyu melle, a kezéhez. És József nem mere felnézni. Orcája, szája, füle égett, mintha vérébe tüzet raktak volna és az asszony sápadt vala, mint a rózsza, melynek színét a nap kicsókolá.

- Most pedig adjál mézet, fűgét és édes bort - mondá és leült ura mellé.

József szorongó félelemmel és valami megnevezhetetlen boldogsággal szolgálá ki urnőjét. Most látott először előkelő egyiptomi nőt és ebben az egyiptomi nőben érezte meg először: a nőt. Füle zugott, keze reszketett és szeme előtt táncoltak az előcsarnok malachitzöld oszlopai. Amig urai ettek, ott állt mellettük az asztalnál s az asszony büvös tekintete rá-rátévedt arcára és egy-egy pillanatra megpihent rajta, mint a pillangó a virágon. József leereszté pilláját és szívének dobogását már a torkában érezé. Ekkor Potifárné hirtelen felállt s az egyik függöny mögött, mint egy álom, eltűnt József elől. A fiu önfeledten, kábultan nézett utána és a torkát sirás fojtogatta. Nem tudta mi baja van, de szeretett volna mindent itthagyni, lefutni a kertbe, elbujni a fák között, a fübe lefeküdni és sirni, sirni szeretett volna.

A főhadnagy ezalatt reggelizett és sűrűn itta az édes és nehéz babiloni bort. Kövér, alacsony, vastagnyaku és nagyfejű férfi vala a testőr-főhadnagy. Már ötvenedik esztendejét járta, haja kezdett őszülni és szája körül jólelkű mosoly és szemében állandóan gyerekes bizalom lakozott. Szereté őt mindenki, tisztelék, de József amig nézegeté, egy-egy pillanatra valami különös gyűlöletet érzett iránta. De mert fiatal vala, gyorsan változtak az érzelmei és nem-sokára így szólott magában:

- Ez egy jó ember és én híven fogom őt szolgálni.

De a másik percben ránézett a rózsákra, melyeket urának felesége hagyott ott és ujra gyűlöletet érzett a kapitány iránt.

*

Aznap nem látá már József Potifárnét és nem látá másnap, sőt harmadnap sem. Senkitől nem mert utána tudakozódni, de álma zavaros és nappala nyughatatlanul telt el. Negyedik nap, egy szolga így szólott hozzá:

- Asszonyunk azt parancsolá, eredj, készítsed el az ő fürdővizét.

József hirtelen elfordula, hogy a szolga ne lássa meg orcájának elsápolását és a belső lakás felé indula. Itt egy szolgálóleány elvezeté a kerten keresztül a fürdőmedencéhez, melynek oldalai mozaikból voltak kirakva, karcsu oszlopok fogák körül, melyeket kuszónövények futottak be.

József meghordá a kutból félig hideg vízzel a medencét, azután melegvízzel, mig egy szolgálóleány teleszórá a vizet rózsaszírommal és mindenféle szagosvizet és olajokat önte bele.

- Te itt maradsz - szóla Józsefhez - hogyha vizre lesz még szüksége asszonyunknak, kéznél legyél. - És ő maga elment.

József egy fának támaszkodott és lehunyt szemmel hallgatá a fülemilét, mely a jerichói-rózsabokrok között énekelt. Szive olyan hangosan dobogott, hogy ha valaki mellette áll, meghallja, de egyszerre léptek riasztották fel. Potifárné sietve jött a finom, aranszinü homokon. Puha, leomló köntös fedé érett, húsos kajszinbarackhoz hasonló szép testét, haja könnye-

dén fejebujára tüzve és mandulafehér arcából, ragyogó fekete szemei nyugtalanul csillogtak ki. Egy szolgálóleány jött utána, ki inte Józsefnek, hogy forduljon el és leemelje asszonyáról a köntöst. Azután hogy ne zavarja őt, a közelbe távoza és Potifárné a medence lépcsőjére lépett. Előbb egyikére, azután a másikra s ekkor szóla:

- József!

József megfordult a fák között és előre jött. És megpillantá Potifárnét, amint bokáig állt a vízben és fehér teste mint az elefántcsontnak fénye ragyogott.

- Jöjj közelebb - mondá az asszony.

József lesütött szemmel, reszkető lábbal közeledett.

- Beszélj énnekem az életed felől - mondá Potifárné s mire József újra felemelé szemét, az asszony már lent ült az alsó lépcsőn és csak felsőteste látszott ki a vízből. Karjai és duzzadt, gömbölyü, leányos keble.

József rekedten, akadozva szóla:

- Pásztor valék Bilba és Zilpána fiainak nyájai mellett.

- Kik valának Bilba és Zilpána? - kérdezé Potifárné figyelmesen.

- Az én atyám feleségeinek szolgálói.

- És a fiuk?

- Az én atyámnak fiai.

- Szeretéd őket?

József lesüté szemét és hallgatott.

Potifárné nézé őt a vízből.

- Felelj!

- Nem szeretém.

- Miért?

József hallgatott.

- Rosszak valának hozzád?

- Nem valának.

- Rágalmazának atyádnál?

- Nem rágalmazának.

- Hanem?

- Semmi...

- Semmi?!

- Semmi... Nem szeretém őket.

- Miért? Mert a szolgálók fiai voltak?

- Azért - intett József.

Potifárné kis ideig figyelmesen nézé Józsefet, aztán hosszan hallgatott.

- Hányan valátok testvérek? - kérdezé.

- Tizenketten.

- És atyád kit szerete közületek legjobban?

- Engemet - felelé József felragyogó szemmel.

Potifárné ismét hallgatott.

- Látod-e valahol az én szolgálóleányomat? - kérdező.

József szétnézett. Látá a leányt, de azt mondá: nem látja.

Potifárné titkon elmosolyodott.

- Akkor - mondá - vedd fel a kőpadról a lepedőt és terítsed reám, ha kijövök a vizből.

Józsefnek vacogott a foga felindulásában. Felvevé a lepedőt és ráteríté asszonya éret, de igen szép testére. Potifárné ott állt József előtt, háttal hozzája és várta, hogy a fiu elveszítve eszt, fiatalságának természetességével, magához öleli őt, vagy leborul előtte. József egyiket sem tevé és Potifárné így gondolkoda: ez a fiu vagy gyáva, vagy pedig felettébb számító héber. És így, vagy úgy, nincsen öneki egyéb érdeme, mint a nagy szépsége és nagy fiatalsága. Mindazon által birni akarom őt...

Egy félesztendeje vala már József a testőr-főhadnagy házánál, ki rájőve, hogy amióta a fiu házában lakozik, az Ur minden cselekedetében szerencsésé teszi őt Józsefen keresztül. És ez okból nagyon megkedvelé őt, háza felvigyázójává tevé és mindenét amije vala, reá bizá.

Ezalatt pedig Potifárné szenvedélye nőttön-nőtt József iránt. Mióta ura kiemelé emezt a szolgálai sorból és háza felügyelőjévé tevé, gyakrabban és minden feltűnés nélkül tartható őt közelében. Sokat valónak együtt, de Potifárné mint okos és kellemes asszony, nem beszéle érzelmeiről, a fürdői jelenet után tartózkodóbb is lett s bár Józsefnek így még jobban tetszett, igyekezett őt csak asszonyául tisztelni. Emezt pedig égeté a kíváncsiság, mi van e fiu lelkében? Hogy vértelen, hideg természetü-e, vagy fél és talán óvatos és számító-e? És már nem nyughata. Hajtotta a vágy, megismerni a hallgatag, immár tizenkilencedik esztendejét járó fiatal embert, kit eszessége, ügyessége és hallgatag szivessége miatt mindenki szeretett.

- Nyiltan kell vele beszélnem - gondolá Potifárné. - Meg kell tudnom mit érez irányomban és miért tartózkodó? És egy csöndes alkonyati időben így szóla hozzá:

- Csónakázni akarok a Niluson, jöjj velem és evezz!

A szolgálóleányok megtölték a csónakot rózsákkal, padjaira tigrisbört teritének és Potifárné beszälla Józseffel a csónakba.

A bucsuzó nap, mint egy gavallér király, teleszórá aranyaival a Nilus vizét, mely tiszta és kék vala, mint egy hegyi tó vize. Sekélyes partjain fehér tollu, fekete lábu szent Ibiszek sétáltak s egy-egy rózsaszinü, biborvörös szárnyu flamingó, féllában állva aludt közöttük.

Potifárné feje körül csavará fehér fátyolát, melynek végeit szelid szél lebegteté és hallgatva szagolá a rózsákat. József szigoru arccal evezett, habár a rózsák illata és az asszony közelsége megszédíték és Potifárné lopva rá-ránézett.

Már elhagyák a partot, beljebb kerültek, ember nem volt körülöttük, csak a távoli sásak susogtak feléjük s a hullámok kék gyürüi néztek szemükbe. Ekkor Potifárné egy rózsával, hátulról megcsiklandozá József mezitelen nyakát. A fiatal ember összerezzenet és elsápada. Potifárné pedig hirtelen a száját szorítá József nyakára. Azután fejét előre nyujtá és váratlanul rá-tapasztá száját József szájára.

Ezt elhagyá minden ereje. Halottfehéren ült és kiejté kezéből az evezőket.

- Szeretsz? - suttogá az asszony és csókjai egy halott Fáraót is felébresztettek volna. De József védekezett.

- Az asszonyomat csak tisztelhetem.

- Látod - mosolygott Potifárné - én pedig a szolgálomat szeretem. Miért védekezel? Hisz fiatal vagy és én érzem, hogy szeretsz.

- Nem szabad - felelé József.

Potifárné kacagott.

- Ki tiltja meg? Ez a kettőnk titka.

- Az Ur!

- Az Ur szereti ha szeretünk. Jó szemmel nézi az öregek szerelmét is és a fiatalokét még inkább. És én még csak negyven esztendő leszek s te gyerek vagy.

- Ott van mindkettőnk ura, a testőrök főhadnagya.

- Mi közünk hozzá? Én sohasem szeretém őt..

- Én pedig mindig szeretém, amióta ismerem és meg nem csalhatom.

- Meg fogjuk csalni.

- Nem tehetem. Mindenét reám bíz. Házát, vagyonát.

- Én is a vagyona vagyok, tehát reád bízott.

- Egyedül téged nem.

- Ne fecsegjünk. Az egész olyan egyszerű, mint ez a rózsa itt a kezemben, amely kinyillott, hogy illatozzék és estére már meghal. Szeretjük, kívánjuk egymást, élünk, fiatalok vagyunk, tedd le kezedből az evezőket.

- Nem tehetem.

- A nap már mindjárt eltűnik a Nilusban, feljön a hold, a szerelmesek öre és megkérdezi, hogy miért élünk?

- És nem tudunk reá felelni.

- Csak bíz reám. Az ember másat mond a holdnak és másat a napnak. Fődolog, hogy ne cserélje el a szavakat. De azért adatott az eszünk. Ölelj meg!

- Nem tehetem.

- Nem szeretsz?

- Szeretlek, de nem tehetem.

- A kötelességed nem engedi?

- Az.

- Jól van; fordulj vissza.

József megfordítá a csónakot és viharzó szívvel, hallgatagon ülének egymás mellett. A hold már feljött, hü szerelmese, az esthajnal csillag kíséretében és a szent ibisz felrepült a vizből, hogy fészkére térjen. Potifárné bezárkózott szobáiba és sötétben nézett maga elé.

- A becsületessége miatt még jobban szeretem - mondá - és ha muszáj, lemondok róla. De ha megcsal és a becsületessége más valami - és Potifárné megrázó öklét - akkor vigyázzon magára!

*

József tekintélye a főhadnagy házán kívül is növekedék. Okos, nyugodt természete miatt kedvelék, jó tanácsai és álomfejtései miatt csodálák. És Potifárné érzelme csak növekedett iránta. Titkon, szenvedélyesen, belé betegedve szereté már egy esztendeje és gyakran közel vala hozzá, hogy meghal érette. Voltak pillanatai, amikor érezé, hogy nem tud róla lemondani s egy ilyen percében, egy napon, egész házánépét elküldé hazulról és egyedül marada otthon Józseffel.

Ez egy félesztendő alatt megférfiásodott. Sűrű bajusza nőtt, hangja erősen csengett és tekintében volt valami számító hidegség, kemény akaraterő.

Potifárné sápadtan állott eléje.

- Számoljunk le, József - mondá - mert így türhetetlen az élet. Még mindig nem akarsz szeretni engemet?

- Inkább nem mint valaha, - felele József nyugodtan.

- Még mindig az uram, urunk miatt?

- Amiatt.

- Esküdj meg! - felelte Potifárné hirtelen és fenyegetőleg nézett reá.

József zavarba jött.

- Minek az? - mondá.

- Csak esküdj meg.

- Nem esküszöm, - felele József hidegen. - Nekem terveim vannak ez idegen országban, amelyeket te, mint nő, nem értesz meg. Én itt erős, hatalmas ember szeretnék lenni, akit tisztelnak, félnek, szeretnek és semminémü paráznasággal el nem fogom rontani terveimet.

Potifárné mandulafehér arcát elönté a keserü, megvető düh.

- Hát ez vagy te! - mondá. - Jól ismertelek. Nem az, akinek hinni szerettelek, hanem az, akinek éreztelek. A számító, ravasz héber szolga.

Ezzel megfordula József körül és egy mozdulattal lerántá róla ruháját.

- Ez a ruhád lesz az én bizonyságom, - mondá - hazatérő háznépem és uram előtt, hogy a héber szolga, kit házába fogadott, felesége ellen paráznaságot akart elkövetni és mig én segítségért kiáltozám, te elfutál és ruhád kezemben marada.

József rémült arccal bámula Potifárnéra.

- Meg tudnád tenni? - kérdé iszonyattal.

Potifárné szikrázó szemmel kiáltott:

- Meg! Nem azért, mert a becsületességed tilt el tőlem, ebbe belenyugodtam volna, hanem azért, mert a számító ravaszágodat állítád kettőnk közé. Csak azért...

És amikor haza jöve Potifár, az asszony ura sötét tömlöcbe veté Józsefet, abba, amelyikbe a király foglyai voltak elzárva.

A NÉP.

Csinálj nekünk isteneket,
akik előttünk járjanak...

- Uram, - szólott a testőrök kapitánya, - megvirradt!

A Fáraó levevé fejére huzott köntösét és szemét fölnyitá.

A kapitány ijedten nézett reá.

- Uram, hajad az éjszaka megőszült és fehér lett, mint az aggastyáné.

A Fáraó közönyösen intett.

- Nem hallik már jajszó Egyiptom földjén?

- A jajszó is elfárad, uram! A sikoltásból zokogás lesz, a zokogásból csendes köny és a végén csak egy sóhaj.

- Oda van Egyiptom!

- Csak az elsőszülöttek haltak meg, uram.

- De köztük volt az én elsőszülöttem is.

- Vigasztaljon meg az utána következő szülötted, uram!

A Fáraó fölkel a székből, melyen az éjszakát tölté és kinyitá a terem ablakát.

A nap pompázó ragyogása, mint a magasból leöntött aranyrózsák, vidáman ölelték körül a komoly terem oszlopait s a Fáraó kihajolt az ablakon.

- Minden házban egy halott - mondá sötéten - és ez Izráel fiai miatt van. El kellett volna őket már rég eresztenem.

A kapitány fegyverére ütött.

- Most sem kellett volna, uram!

A Fáraó ránézett.

- Nem látod az ő istenüknek hatalmát!

- A tudományok hatalma ez, uram! A bűvösségé.

- Nem látád a három napos sötétséget, a sáskák járását és a sok borzalmat? Ez embertől nem telik ki.

- Én a te helyeden, uram, megtizedelem e nemzetet és irtózatossá keménységgel bánok el velük.

- Lehet! Már késő.

- Nem késő. Menj utánuk és öld meg őket harcban.

- Hatszáz ezren vannak.

- De gyávák.

- De az ő istenük rettentő bátor.

- Csakhogy nem hadakozhatik mindenik helyett.

A Fáraó szeme felcsillant.

- Te azt tanácsolod, - kérdezé mohón - hogy...

- Hogy küldess utánuk fegyveres erővel.

- Nem érik utól.

- Lovas harcosokat küldj és Egyiptom minden szekeret.

A Fáraó arca kivörösödött az örömtől és megfogá a kapitány vállát.

- Eredj, add ki a parancsokat.

És Egyiptomnak minden lovasa és minden szekere elindula az Ur népe után, akit közel a Veres-tenger partjához ére. A nép nyugodtan pihent Baál-Czefón mellett és a keletlen pogácsát ették, melyet itt a pusztában, tüzes hamuban sütöttek és a tésztáját még Egyiptomból hozák el magukkal. Egyszerre egy férfi rohant közéjük:

- Itt vannak az egyiptomiak! Szekérrel, lóval, talpig fegyveresen.

A férfiak felugrálának.

- Hol van Mózes, - kiáltának - az Ur szolgája? Hozzá gyertek!

Mózes imádkozott a sátorában és nem hallá a nép ijedező morgását és nem látá az előtte állókat.

- Ébredj! - kiáltottak reá fenyegetőleg. - Itt vannak az egyiptomiak, hogy megöljenek bennünket. Mentsél meg, vagy vigyél hozzájuk vissza békességben, hogy szolgáljuk őket tovább.

Mózes reájuk emelé szemét.

- Ti vissza akartok menni a szolgálatnak földjére, honnét az Ur hatalmas kézzel kihozott titeket?

A nép ott állt körülötte és durván kiáltoza:

- Nekünk az életünk kell és semmi egyéb!

- Az Ur megoltalmaz titeket.

- Te oltalmaz meg és ne az Ur! Őt nem látjuk. Vigyél vissza Egyiptomba, vagy magunktól megyünk.

Mózes arcát harag borítá el.

- Egyebet nem is érdekelték és az Ur mégis veletek van. Jöjjetek utánam!

A nép követé Mózeset, aki a Veres-tengernek tartott és így szóla:

- Átkelünk a tengeren, kövessetek!

A nép megdöbbenéssel nézett Mózesre.

- A tengerbe akarsz bennünket vezetni?

- Az Ur előttünk megy, bizzatok benne.

A nép tekintetében a félelem örülete lobogott.

- Mi élni akarunk és a tengernek az Ur sem tud parancsolni... Te a halálba vezetsz!

E pillanatban Mózes megérinté pálcájával a vizet, melyet egyszerre irtózatossal keleti szél hajtott két oldalra és a nép baromi bámulattal nézvé, hogyan apad előttük a tenger vize és ekkor arca veték magukat Mózes előtt.

- Jöjjetek, - szólt ez és belépett a tengerbe, melynek kövei és homokja szárazon csillogott a nép szeme előtt, ki egyszerre sirni és kacagni kezdett.

Mózes elől ment, imádkozva, hittel, bizalommal, szívében mély részvétellel, de a megvetésnek első szikrájával a nép iránt. Ki látá az utánuk jövő egyiptomiakat elpusztulni a tengerben, látá az Urnak hatalmát, jóságát és arcra borulva énekelték, a hatszázezer férfi, nők és gyerekek:

- Éneklek az Urnak, mert fenséges ő...

Mózes velük énekele, de a szívébe mély bú és bánat költözött.

*

Elindítá Mózes a népet a Veres-tengertől és három napig menének, de vizet nem találának. És a nép zugolódott:

- Mit igyunk?

- Az Ur majd újra gondoskodik rólatok. Bizzatok.

- De szomjazunk.

- Én is szomjazom. Tűrjetek.

- De miért tűrjünk ilyen nagy szenvedést? Egyiptomban mindenünk vala. Evénk, ivánk.

Mózes hallgatott.

- Miért hozál el Egyiptomból?

- Mert ott szolgálai valátok a szolgának. Sanyargattak, kinoztak.

- Elviselénk. De volt biztos lakóhelyünk, eledelünk, italunk.

- Az Ur jobb sorsra szánt titeket.

- Messze van ez a sors.

- Nincs, csak ki kell érdemelnetek.

- Már nem vagyunk gyerekek.

Mózes tovább mene s a nép zugolódó, fenyegető moraja követé.

Negyed napra Élimbe jutának és ott tizenkét forrás vala és hetven pálmafa. A nép ráveté magát a forrásokra és egymást gyilkolák a vizért. Mózes oda sem juta a forrásokhoz, reá senki sem gondolt és csak késő éjszaka tudá szomját csillapítani.

*

Élimből a Sinai-hegy felé vezeté Mózes a népet és a Szin-pusztában tábort ütének. Már a második hónapja vándorlának és nem volt többé kenyérük, hust nem is látának. És szóla a gyülekezet Mózeshez:

- Bizonyosak vagyunk benne, azért hoztál ki Egyiptomból e pusztákba, hogy éhen haljunk. Inkább haltunk volna meg Egyiptom földjén, a husos fazekaink és kenyérünk mellett.

Mózes szomoruan nézegeté őket.

- Estére megtudjátok, - mondá - hogy nem én, hanem az Ur hozott ki titeket Egyiptom földjéről. Reggel pedig meglátjátok az Ur dicsőségét.

A nép a fejét rázá.

- Nem hiszünk.

Mózes haraggal veté fel fejét.

- Nem hisztek, mikor az Ur mindenféle hatalmát és jóságát láttátok már?

A nép makacsul hallgatott.

- Miért hallgattok? - kiáltá Mózes. - Estére fürjeket küld nektek az Ur. Miért vagytok olyan gonoszak, hogy hatalmában és jóságában mindig kételkedtek?

A nép mogorván felelt:

- Várjuk a fürjeket.

*

Elérkezék Mózes az ő népével a Szin-pusztába, ahol az Ur magához szólítá és így szóla hozzá a Sinai-hegyről:

- Ezt mondd a Jákob és Izrael fiainak. Láttatok mindent, mit cselekedtem Egyiptommal, hogy hordozálak sasszárnyakon és magamhoz bocsátottalak titeket. Azért, ha megtartjátok az én parancsolataimat, ti lesztek nékem valamennyi nép közt az enyéim, mert enyim az egész föld. Ezért hozzád megyek, Mózes, a felhők homályában, hogy hallja a nép, mikor beszélek veled és higgyenek néked mindörökké. Mert én te általad beszélek az én népemmel. Azért legyenek készen harmadnapra, mert akkor leszálok a Sinai-hegyre. Te és Áron feljöttök hozzám, de aki a népből látni akar, az nem marad többé életben. Bizonyosan így is sokan akarnak látni.

Mózes hallgatott, ő tudta, hogy senki sem akarja az Urat látni, mert mindenki élni akar.

Elmondá azért a népnek az Ur üzenetét és harmadnapra kivezeté a népet a táborból. Ő eleibe és megállának a hegy alatt. Melyre leszállott az Ur tüzből, villámlások és mennydörgés között, miközben az egész hegy reng vala és a nép között nagy ijedelem támadta. Reszketve, sápadozva álltak, szemeiket mélyen eltakarva, hogy akaratuk ellenére se lássanak meg az Urból semmit.

És szóla Isten a hegyről és mondá a tizparancsolatot, melyet az emberek halálos ijedelemmel hallgatának és mondák Mózesnek:

- Te beszélj velünk és mi hallgatunk; de az Isten ne beszéljen velünk, hogy meg ne haljunk.

- Lássátok, - mondá Mózes - legyen mindig előttetek az Ur félelme, hogy ne vétkezzetek és tartsátok meg az ő törvényeit és parancsolatait, melyeket el fog nektek általam mondani. Én most fölmegek az Urhoz a hegyre és ti hívő lélekkel várjatok vissza engem.

És felméne Mózes a felhők közéjébe és negyven nap és negyven éjjel ott marada.

*

Tizenöt nap után már zugolóda a nép és Áron elé méne, Mózes helyetteséhez és szólának:

- Csinálj nekünk isteneket, kik előttünk járjanak, mert nem tudjuk, mi történe Mózessel, aki minket Egyiptom földjéről kihozott.

Áron nem ellenkezett. Ő Mózesnél is jobban ismeré a nép gonoszságait és monda nékiek:

- Amint akarjátok. Hozzatok aranyat és lesz Istenetek.

Azok pedig hozának aranyat, melyből Áron borjut öntött és szóla:

- Ez a te istened, Izráel, aki téged Egyiptom földjéről kihozott.

És az aranyborjunak oltárt épitenek, áldozának néki, azután leült a nép enni és inni s végül felkelének játszani.

MÓZES ÉS A KIRÁLYLEÁNY.

A barna homály, mint egy fekete férfikar a nő fehér vállát, már átölelte a Nilus körül fehérülő sivatagot. A nyugati égboltozat vérvörös rózsái elhalványultak s a távoli hegyek vonalai eltűntek a sűrű ködben. Egyedül a délen fekvő Sinai-hegy fehérlett még, szürkén, halványan, mint a nagy távolságban fehérülő hajó a nagy tengeren, valahol a Libanus-hegy alatt, melyen szomoru rabszolgákat szállítanak és sittim-fát, kecskeszörte, olajat meg aromákat.

Egyik szelid hajlásu hegy háta mögött fehér ruhás vének ülnek a köveken, Izrael népéből és Mózeset hallgatják. Gond, bú, nehéz fáradság nyoma arcukon és szemükben figyelem. Mózes az Urnak rendelését adá tudtukra. A kovásztalan kenyér ünnepét és az Urnak kemény harcát az egyiptomiak ellen, kik Izrael népét sanyargaták.

- Vegyetek egy kötés izsópot - szóla Mózes - és mártsátok a leölt bárány vérébe és hintsétek meg a vérrel házatok ajtófélfáit. Az Ur nagy büntetést mér Egyiptomra, egy éjszaka meg fogja ölni az egyiptomi anyák és barmok elsőszülötteit és Izrael népére a vérrel hintett ajtófélfáról ismer majd rá. Menjete és adjátok hirül az Ur rendelését, az ő népének.

A vének mély hódolással borulának le Mózes előtt és elmenének. Mózes egyedül maradt. Egy kövön ült és fejét kezére hajtva nézett a sivatagba. Hosszu, fehér próféta szakálla, erős sörényü oroslánfeje, szigoru szája és okos, titkosan mély szeme volt az Ur eme kiválasztott vezérének. Senki sem tudta volna megmondani, mire gondolt, mi fájt a lelkének, vagy mire vágyott. Mózes hallgatag, kevés szavu, figyelő vezér vala.

Háta mögött a kövek gyöngén megkoppantak, mintha gazella-fiók lépett volna rájuk, vagy a szent ibisz szárnya érintette volna. Egy fiatal nő jött a hegy háta mögött. Öltözte mint a héber asszonyoké, arca elfátyolozva és ölében egy alvó gyerek. Mózes nem vevé észre. A nő megállt a háta mögött és szólt:

- Uram!

Mózes megfordula.

- Mit kívánsz? - kérdezé.

A nő hátraveté fátyolát és Mózes nézegeté.

- Te nem vagy héber asszony, - mondá csodálkozva és bizalmatlanul.

- Egyiptomi nő vagyok - felele ez - és arra kérlek, ismerj meg, ha teheted.

Mózes nézegeté és fejét rázá.

- Nem ismerlek.

A nő lecsusztatá fejről fehér kazsmir humuszát és fejét közelebb tartá Mózeshez.

- Így sem? - kérdezé.

A fiatal nő igen szép vala. Haja mint a barna bronz, szeme mint az Irisz harmatos hajnalon, amikor a nap is rásüt már gyöngén.

Mózes meglepődve nézegeté.

- Mintha... várj csak... - És szeme a multba révedezett.

- Nem - mondá végre -, nem ismerlek. Csak épen hasonlitasz valakihez, aki régen meghalt és akit régen ismerék.

- A Fáraó leánya? - mosolygott a fiatal nő.

Mózes most már csodálkozva figyelt.

- Ki vagy te? - kérdé.

- A Fáraó leányának, annak, akit te ismertél, aki rég meghalt s aki téged kifogott a Nilusból, egyik késői unokája.

Mózes összehúzta szemöldökét.

- Tehát királyleány vagy?

A fiatal nő sóhajtott.

- Ne mondd ezt ilyen gyűlölettel! Az Ur teremté a Fáraókat is, épp úgy, mint a legszegényebb hébert.

- Ti nem hiszitek az Urat, - felele Mózes sötéten.

A fiatal nő szeme föllángolt.

- Én hiszem, - mondá melegen. - Én hiszem, hogy az embereknek és a világnak van egy közös atyjuk: az Ur, aki jutalmaz és büntet.

- Az Ur nem kedvel titeket, - szóla Mózes ridegen.

- Én azt hiszem - mondá a fiatal nő -, hogy az Ur csak a bünöket nem szereti az emberekben, de az embereket magukat szereti, mert valamennyiünknek ő az atyánk.

Mózes a fejét rázá.

- Tinectek nem atyátok. Gonoszak vagytok.

A fiatal nő újra sóhajtott.

- Mint minden ember, aki erősebb a másiknál! Az egész világnak ez a büne és a szerencsétlensége az, hogy többen vannak a gyöngék.

- Te eszes nő vagy - csodálkozott Mózes -, fiatal nőben még nem találtam hozzád hasonlót.

- Csak gondolkozom, - szólt a nő egyszerűen. - És ha gondolkodunk, sok mindenre rájövünk, melyek előbb mély titkok voltak előttünk, vagy egyáltalán nem értettük. A mi legnagyobb bününk az, hogy az emberiség multja még fiatal s hogy maga az Ur is csak tévelyeg még közöttünk. Mint egy fiatal apa, aki nem tudja nevelni a gyerekeit. Egyiket tulságosan elkényezteteti, ezek ti vagytok, a héberek és hozzánk tulságosan szigoru.

Mózes fölállott.

- Messze mégy - mondá szigoruan. - Az Urat mi vének sem bírálhatjuk felül, mi csak szolgáljuk őt.

A fiatal nő fejet hajtott.

- Bocsáss meg, kissé hangosan gondolkodtam, ez az egész. Oktalanság, amit az okosak elkerülnek.

- Mi végből jövéél hozzám? - kérdé Mózes.

- Hogy megismerjem a lelkedet, méltó-e az Urnak bizalmára?

Mózes sértődötten veté föl fejét.

- Te?! - kérdezé.

A fiatal nő elérte a gunyt és megvetést, ami ez egyetlen szóból kicsendült és tekintete elborult.

- Láttam - mondá - csodatevésidet, mellyel az egyiptomiakat megveréd. Láttam, hogy jégesőt, villámlást, mennydörgést rendelél, szomjuságot, fájdalmat és borzalmakat, mint egy Isten, aki az emberek között jár. Eljöttem hozzád, hogy lássam benned az irgalmas, a védelmező embert is, aki az Istenhez inkább közelébb kell, hogy álljon, mint ama másik. Eljöttem hozzád, hogy első szülöttemet, egyetlen magzatomat a te nagy emberi vagy isteni jószágodra bizzam, hogy házadban helyezzem el, hova az Ur büntető keze nem fog elérni. Ime, itt van magzatom...

Mózes hátralépett és kezét tiltakozólag emelé föl:

- Arra akarsz rávenni, hogy megcsaljам az Urat és házamban egyiptominak a magzatát tartogassam?

- Csak arra akarlak kérni, hogy légy istenibb embernek, mint amilyen az Uristennek, aki nektek azt hirdeti magáról, hogy ő a bosszuálló Jehova. Te légy a könyörületes ember, vagy ha úgy tetszik, Isten.

Volt valami a nő hangjában, ami Mózeset megzavará és szemében, ami nyugtalanítá. Félt e nőtől. Nem tudta, miért, de félt.

- Nem tehetem meg, amire kérsz, - mondá határozottan, bár szavának igyekezett kemény csengést adni.

- Meg kell tenned, - könyörgött a nő.

- Nem tehetem. Nem csálhatom meg az Urat.

- Akkor csálod meg az Urat, ha nem teszed meg. Ha szived bezárod egy anya könyörgése előtt, ha makacs és hajlíthatatlan vagy, mint ez a hegy, amely alatt állunk.

- Ellenséggel szemben az vagyok, - felelé Mózes.

- Te próféta vagy, közel állsz az Urhoz és néked nincsenek ellenségeid. Neked szeretned kell az egész világot és minden embert, mert mindet a te Urad teremté.

- Ki tanított téged erre? - kérdezé Mózes haraggal.

A nő szívére szoritá kezét.

- Ez itt - mondá -, a szívem és a gondolkodásom. Ezen a földön csak gyűlölség van, kapzsiság, rosszság és nem jön sehonnét egy ember, aki szeretetre tanítaná meg a világot. Ne haragudj, Uram, de kimondom, hogy maga az Ur is csak hadakozik az emberekkel, büntet, gyilkol, ahelyett, hogy a vad sziveket meglágyítaná.

Mózes előrelépett, hogy utjára indul. Szája körül harag látszott, szeme villámlott.

- Te ellensége vagy az én Uramnak - szólt haraggal - és mint ilyen, nem állhatok szóba.

- Maradj! - mondá a nő, most egészen más hangon. Ez a hang erősen csengett és parancsolólag. Királyian. Hátát a sziklának veté, karján megigazítá gyermekét és homlokára hulló fürtjét hátrasimitá.

Mózes önkéntelenül megállt, mint gyerek és ifju korában, amikor még a Fáraó udvarában a királyleányt szolgálá. Valami bűvös varázslat megköté lábát és hatalmas válla szolgálaián meggörcbült.

- Ha a szivedre nem tudok hatni - szólott most hidegen és kevélyen a nő, - kénytelen vagyok emlékezetedet hívni segítségül. A multat. Téged egy Fáraóleány, az én anyámnak az anyja, fogott ki a Nilusból.

Mózes fölébredt. Válla hirtelen kiegyenesedett és valami kevély keménység volt kezének mozdulatában, amint intett:

- Játékból.

- Egyre megy. Meg voltál mentve. Ezt nem tagadhatod.

Mózes hallgatott. Elvörösödött.

- A Fáraó udvarában nőttél fel és a királyleány gondoskodott élelmedről, ruházatodról.

- Szolgálám őt.

- Igaz. De egészen más egyébről van szó. Arról, hogy a királyleány nem hagyott elpusztulni a Nilusban, hogy dajkát fogadott melléd, hogy hagyott téged nevelkedni egészségben, testi épségben. Nem nyomorított meg, szemedet meghagyá, rabszolgaságba nem küldött, - hisz érted, Uram...

Mózes hallgatott.

- Érted, hogy ebben az egész dologban csak arról van szó, hogy a királyleány jó szívvvel viseltetett irántad. És hogy az életedet, uram, mégis csak a királyleány jószívének köszönheted. Nincsen kedvemre e beszéd, de kényszerítél, hogy a multa figyelmeztesselek. Hogy...

Mózes ridegen szavába vágott.

- Héber ember nem tartozik hálával egyiptomi iránt.

A nő egy lépéssel közelebb jött Mózeshez és ijedt megdöbbenéssel nézett reá.

Ez lesüté tekintetét. A nő hallgatott és Mózes nem mert reá fölnézni. A tele hold vérvörösen bukkant föl a hegyek háta mögül és nagy ragadozómadarak indultak neki a levegőnek. Körül a sivatagban magányos pálmák álltak, mint a bánat, egyedül és a nő szívéből nehéz sóhaj szakadt föl. Mózes azt hívé, elment és szemét fölveté. A nő előtte állt és reá nézett. Szemében könny csillogott, szája reszketett.

- Még csak azt akarom néked mondani - szólt és hangját meghalkítá, mintha valaki aludt volna körülöttük -, hogy te, uram, szeretéd az én anyámat.

Mózes arca elsápada és kissé megtántorodott. Leült egy kőre és már nem vágyott elmenni. Már nem volt sem próféta, sem Isten, csak egy szegény ember, akit az élet régen, valamikor szívéen sebzett és most valaki megkarcolá a sebet. A nő is leült s a gyerek csöndesen aludt ölében. A hold vérvörös lángja lassan halványulni kezdett, fénye szeliden, sápadtan ölelé körül a világot s a fiatal nő halkan sirt.

- Add ide a gyereket! - sóhajtott Mózes és a fiatal nő a boldogságtól és örömtől halkan felsikoltott.

Azután Mózes karjára tevé az alvó gyereket, ki bő köntöse alá rejté és a nő lehajlott, hogy e köntös szélét megcsókolja.

- Állj fel, - mondá Mózes és egy pillanatnyi habozás után magához voná a nő fejét és homlokon csókolá.

Azután elválnak.

MÓZES HALÁLA.

A pálmák városa, Jérikho fölött, most ment le a nap. Elaludt, mint egy óriási aranyszem, melyet csöndesen csuk le az álom. A fák levelein még ott ragyogott sápadt tükre, de a virágok lenn már csókra nyujtották ajkukat a harmatnak s a házak között ébredtek az alkonyatnak árnyai.

Szemben Jérikhóval, a Nébó hegyére vezető uton jött fölfelé Mózes betegen és meg-megállt, hogy lenézzen a városra, melynek fehér épületei és kövei között, a pálmafákon már ködös árnyak úsztak. A bástyafal helyén, ahol egykor nagy Heródes Cyprust fölépítteté, fecskék keringtek a pálmák között és alant gyerekek játszadoztak. Mózes egy pillantást vetett rájuk és feljebb ment, egészen a tetejére a hegynek. Fáradtság látszott arcán, lábai reszkettek és szemének nézésén valami bús köd ült, mint a sas szemén, halála előtt.

Mózes leült a hegyen és széjjelnézett. Messze ellátott. Láta innét az egész Gileádot Dánig. Valahol messze, mint egy vékony ezüstszalag, a Jordán csillogott és Mózes lehunyá szemét, hogy még messzebb lászon. És látá a pusztától a Libánonig terjedő földet, azon túl az Eufrates folyóig és napnyugat felé a nagy tengerig. És hallá lelkében az Urnak szavát, ki így szóla hozzá:

- Azért hozád ki Egyiptomból az én népemet, hogy minde földet, amelyet látsz s amelyet nem látsz, nékie adjam. Te azonban nem mégy már velük tovább, Mózes. A Jordánon már nem te vezeted őket keresztül, minthogy a te életed vége immár elérkezett. Százhusz esztendő vagy, meg kell halnod, hogy más, egy fiatalabb folytassa munkádat...

Ez a fiatalabb, Józsué, Mózes szolgálja, most jött fel ura után a hegyre. Friss könnyü lépésekkel és tiszteletteljes távolban megállt mögötte. Mózes magához inté:

- Látod a Libánont, - kérdé őt Mózes, - az Eufrates folyót és a Khittheusok földjét?

Józsué ijedten nézé urát.

- Verejtékes a homlokod, uram!

Mózes halványan mosolygott.

- És azt hiszed, hogy félrebeszélék?

- A Libánon láthatatlan innét, uram, az Eufrates még messzebb és a Khittheusok földjét el se tudom képzelni.

- Azt se tudod elképzelni, - kérdé Mózes, - hogy minde föld, jobbról és balról, le egészen a tengerig, az Ur népének, az én és a te fajodnak földje lesz?

- Csak hinni tudom, uram, mert te mondod.

Mózes sóhajtott.

- Ez is elég, mert az Ur téged szemelt ki az ő népének vezetésére az én halálom után.

Józsué csüggedten hajtá le fejét.

- Félek e nagy tisztességtől, uram!

- Az Ur véled lesz.

- Csak én nem leszek magammal, uram! Elveszek a magam számára, mint a kis folyó, mely beleömlik a nagy folyóba.

- És a nagy folyó, Józsué?

- Igaz, uram. Ez meg a tengerbe.

- Látod! Így vagyunk mi emberek a magunké. A gyerekségünk és az öregségünk az lenne, mivel öntudatlan és nem sok hasznát vesszük. De a szép, erős ifjúságunk és a bölcs érettkorunk másokért van. A családukért, a népünkért, vagy Istenünkért. Olykor egyszerre mind a háromért.

- Pedig az életet - sóhajtott Józsué - csak magunkért kapjuk.

- Vajon a szemedet - felelé Mózes - csak azért kapád-e, hogy önmagadnak láss véle? Vajon nem a saját látásod szerint magyarázod meg a dolgokat a gyerekeknek, az aggnak, a tudatlannak és a vaknak? Érezed-e, fel tudod-e fogni a felelősséget, ami e magyarázatban vagyon, más-képen a szemedben és az egész életedben, amelyet bizony nem önmagadért kaptál, mint ahogy önmagáért a földön semmi sem létezik. Sem az ember, sem az állat, a fü és a fa sem. Nézd odalenn Jérikhó falai között a pálmákat. Szépek, királyiak ők, jók és hasznosak, de érdemük nem a saját jóvoltukért és gyönyörűségükre van. A zsenge hajtását és gyümölcsét megeszszük, nedvét megiszszuk, a belsejében lisztet találunk és a testéből építünk. Így az ember! Elkészülünk, hogy feláldozzuk magunkat, vagy legalább is, hogy hasznosság kerüljön ki belőlünk. Másként, ha akarnánk, se élhetnénk, Józsué!

Ez mély meghatottsággal hallgatá Mózeset és orcája fehér lett, mint a vászon. Nem volt kemény akarású ember, habozó és gyöngye vala, bátortalan és a hosszas szolgaság a szabadság utáni vágyakozással gyötré, de most egyszerre úgy érezé, hogy akarása megszilárdult, bátortalansága elhagyá és hogy vágyakozása: feláldozni önmagát a mások javáért. Azért váratlanul leborula Mózes előtt és így szóla:

- Áldj meg engem, uram, hogy lábam nyoma megtalálja a te nyomodat és legalább a porszemeket találjam meg, melyek a te lábadról lehullottak.

És Mózes megáldá őt. Azután megkérdezé:

- Látod-e már, Józsué, a Libánont, az Eufrates folyót és a Khitteusok földjét?

És Józsué átszellemült arccal felele:

- Mindent látok, uram!

Mózes merően nézé őt.

- A magad szemével látod?

És Józsué felele:

- A tieddel, uram!

Mózes hosszan néze reá, azután elfordítá fejét, mert egy könny futott le szeméből ősz szakállára. Józsué tisztelettel állt mögötte és némán tünődött, miért csordult ki Mózes könnye, de nem tudta magának megfejteti.

Meleg nyári szél játszadozott lenn a völgyben a pálmák, füge- és olajfák leveleivel, de fenn a hegyen Mózes fázott. Kezének átlátszó ujjain a körmök megkékültek, szája reszketett és szemei mélyen beestek. Józsué levevé magáról első köntösét és reá terité. Mózes hagyá. Fázott és homlokán meleg izzadságcsöppek gyöngyöztek.

- Jöjj le innét, uram, - szólt Józsué ijedten.

Mózes intett:

- Álom nyomja szememet. - És elszenderült. Józsué nagy félelemmel őrizé álmát, mialatt a nap már elhagyá a messze Jordánt és halkan közeledett a nagy tenger felé, hogy puha hullámai között aludja át az éjszakát. Jérikhó völgyében nőttek az árnyak, a nyugati égboltozaton a napnak útja elhalványult és alig jelzé már egy vörös folt. Mózes egyszerre felriada.

- Van itt valami madár körülöttem? Egy vadgalamb? - kérdezé.

- Nincs, - felelé Józsué.

- Nem is volt?

- Nem láttam.

- Akkor álmodám! - sóhajtott Mózes. - Azt álmodám, hogy egy madár repült hozzám és kérdezé:

- Te irád a zsidók törvényeit?

- Én, - felelém.

- Szigoruak, - mondá, - és szeretném tudni, ha egy madár elárulja az isten fiának rejtekhelyét, - mi büntetés éri őt?

- Micsoda isten fiáról beszélsz? - kérdém.

- Arról, aki egykor születni fog, ha a föld többé nem bírja el az emberek gonoszságát.

Józsué csodálkozva figyele.

- És mit felelél, uram?

- Hallgaték.

- Hallgatál! Miért?

Mózes lecsüggeszté fejét. Szeme még mélyebben huzódott be üregébe, feje előre billent és újra elaludt. Kis időre megint fölébred.

- Nincs itt valami asszony? - kérdezé szétnézve. - Egy parázna nő?

- De uram! - álmélkoda Józsué.

- Magdalának hívják, Galileából származott és így szóla hozzám, miközben egy embernek lábait törülgeté sarkigérő aranyhajával:

- Nézd meg őt! Ő a kegyelem és a bünbocsánat, te pedig a kegyetlen törvény vagy. Te irtózatosan bünteted a megtévedt nőt, kiről azt mondod: parázna és ő megbocsát ennek is.

- Ki volt e férfiu? - kérdé Józsué.

- Nem tudom, - mondá Mózes, - arcát nem látám. - És hallgata. Józsué gyepesföldet horda egy halomba és Mózes fejét ráfekteté. Így feküdt nyitott szemmel, arccal napnyugat felé és bőre lassan hasonlatossá lett a mohával borított kősziklához. Szemének nézése zavarossá lett, ujjai megnyúltak és Józsué ijedten rázá meg karját.

- Uram, - kiáltá, - megismersz még?

De Mózes nem néze reá, csak mondá:

- Ismerlek! Te vagy ama tanítvány, ki eladá az ő urát harminc ezüst pénzért.

Józsué megtántoroda.

- Tévedsz, uram! - kiáltá. - Én Józsué vagyok, a te szolgád.

Mózes a fellegeket nézé, melyek egyszerre elboríták az eget, és sötét szürkeség borult a földre. Valahol a Jordán felől csillagok gyultak ki a földeken, pásztortüzek és halványan pislogtak a ködön át, mint éjszaka a házakban a mécsesek. A hegy háta mögül sipszó hallatszott, valami pásztor terelte haza a nyáját és a Nébó hegyén, a gyepes földön fekvő, utolsó perceit élé Mózes, a zsidók prófétája, vezére és a törvények nagy írója. Józsué kétségbeesetten gondol-

koda, hogy mit tegyen? - Elmegyek és segítséget hívok, - gondolá, - mert itt hal meg uram a hegyen, távol az ő népétől és atyjafiaiától. - És elindula.

Mózes egyedül maradt. Nyugtalanul forgolódott helyén és fel akart kelni, de ereje nem engedé. Visszaesett a földre, ahol egy láthatatlan lénynek, talán a jelen nem lévő Józsuének mondá:

- Egy fiatal férfit feszítenek itt keresztre, két lator között. Kezei, lábai szöggel átverve, fején töviskorona és az én népem, kinek én a törvényeket csinálám, hogy az ártatlan szent legyen előtte, arcába köp és ecettel itatja. Nem ismerem e férfit, soha nem látám és szájából olyan szavakat hallok, milyeneket soha nem hallék. Az égre néz és azt mondja: bocsáss meg nekik, Atyám, mert nem tudják, mit cselekszenek...

Mózes szeméből, mintha a nap világított volna, fényesség támadta körülötte és egyszerre minden erejével fölkele. Lenn a völgyben és Jérikhó fölött sötét köd ülte meg az eget és Mózessel szemközt, egy fügefára, egy vadgalamb szállt le.

- Te általad adatott a törvény, - mondá a madár, - de a kegyelem és az igazság az által lett, aki a kereszten halt meg.

Mózes tisztán és tünődve nézett a madárra.

- Eszerint az én dolgom - mondá - nem a fontosabbik vala.

A madár elrepült a fáról és Mózes nem kapott feleletet. Visszaesett a földre, szeme lecsukódott, teste nagyot rándult.

Mikor Józsué szurokfáklyákkal, nagy kísérettel visszaérkezett, Mózes holtan feküdt már a Nébó hegyén. És a nép nagy jajgatással megtépé ruháját, harminc napig gyászoló, azután uj vezérre, Józsuára esküdött.

HELÉNKE FÉRJEI.

Az első férj.

I.

Mint a fürgeteg, úgy fordult be az öreg méltóságos asszony gépkocsija a Kenyeressy-kastély udvarára. Az ámbitus lépcsőjén alvó, kivénült agaroknak alig volt idejük, hogy elvakkantsák magukat s a természetes, hatalmas öreg dáma már ott haladt a lépcsőkön és egyenkint nevén nevezte a kutyákat, mialatt futólag megsimogatta a fejüket.

- Szervusz öreg Ami!... Neked is szervusz, Csavargó!... Szolgája, Krinolin! Vén bitangok...

A lépcsőkön már lélekszakadva rohant lefelé Berta, az első szobaleány.

- Száradjon le a kezem, ha az este nem kivettem a kártyán, hogy a méltóságos asszony ide gondol és utat forgat a fejében.

Az öreg dáma pihegve megállt és végig huzta keztyüs kezét a lépcső karfáján.

- Nézd! - mutatta fekete keztyüs tenyerét, mely szürke lett a karfára lerakódott portól. - Inkább ezt tartanád tisztán, mint hogy kártyákat vetegetsz, vén boszorkány!

Berta ég felé emelte a két karját.

- Isten a tanum, hogy egy félórával előbb törültem le.

- A nagyapád fülét! - dohogott az öreg asszony. - Hogy vagytok?

Berta már karonfogva vezette fölfelé a vendéget.

- Csókolom a kezeit, nem épen jól. A méltóságos asszonyt a csúz bántja.

Az öreg dáma legyintett.

- Mikor nem bántja ezt a csúz? Már husz esztendősen korában nyögdécselt. Helénke hogy van?

- Mint a rózsa. Virul!

- Mit csinál most?

- Kapál lenn a kertben.

- Hát az anyja?

- Aspirint szed, tormaszeszszel kenegetjük a csuzát és francia regényt olvas.

Az öreg asszony megvetőleg bólintott.

- Legjobb volna, ha rebarbarát szopogatna hozzá.

Már a második szobaleány is jött lefelé, utána egy szélütött kis majompincsi, melynek olyan pofája volt, mint egy öreg sváb házmesternek, csak a sapka hiányzott a fejéről.

Fönn a szalonban az öreg méltóságos letette a kalapját, köpenyegjét s a menyé szobájába ment. Künn ibolyák nyíltak a meleg áprilisi napfényben, a gyümölcsfák már hullatták virágaikat s itt be volt fűtve, a függönyök le voltak eresztve, lámpa égett s a kanapén egy csunya, szögletes arcú, kis vézna, beteg nő feküdt.

- Jó napot, Clarissa! - köszöntötte az öreg asszony. - Mi az ördögnek fűttetsz ilyen mennyei időben? Fázol? Hipokondria ez, fiam! Dehogy fázol... Nyisd ki az ablakokat, Berta! Te meg Anna, oltsd el azt a fene lámpát. Mi van itt, siralomház, hogy fényes nappal lámpát égettek?

Egy pillanat alatt minden parancs teljesítve lett. Az ablakokat kinyitották, a lámpát eloltották és napfény, illat, tavaszi derű öntötte el az orvosszágszagu, fűtött szobát.

Az öreg méltóságos nagyot lélegzett.

- Igy! Most pedig kelj föl, Clarissa, mert én nem tudok fekvő emberrel diskurálni. Pedig ezért jöttem.

- Nem tudok - nyögdecselet Clarissa. - A mama meg akar engem ölni.

- Föl akarlak támasztani, szegény cinege! Na, egy-kettő! Add ide a kezed, te kis ökörszem-fióka.

Clarissa beletette két kis fonnyadt, erőtlen kezét anyósa izmos, ruganyos barna kezébe s ez mint egy gyereket, fölemelte őt.

- Igy, talpra, baba! Berta, állítsd az ablakhoz a méltóságos asszony székét. Gyere fiam! Csak bátran, ne félj, nem lépkedsz tojáson.

Odavezette a menyét a székhez, leültette, betakargatta, azután intett a cselédeknek, hogy vonuljanak ki. Mikor egyedül maradtak, így szólt:

- Helénkének kedvemre való férjet találtam.

Clarissa fájdalmasan sóhajtott:

- Ez a legszomorubb téma reám nézve! Minden házasságnak ellensége vagyok.

Az öreg méltóságos észre sem vette menyé megjegyzését. Lelkesülten folytatta:

- Egy zseni, egy lángész, egy nagyszerű férfi. Százezer forint adóssága van s ha ezt egy házasság által rendezí, két hónap mulva államtitkár lesz belőle.

Clarissa még fájdalmasabban sóhajtott:

- Akkor már nem is valami fiatal ember lehet!

- Fiatal. Csak negyven esztendő.

Clarissa elhalványult, ami nála olyanformán ment, hogy amugy is krétafehér arca zöld színűvé változott. Olyan zöld színűvé, amilyen az ötven esztendő ékszerdoboznak a zöld színű selyme. De nem mert szólani semmit. És az öreg dáma elragadtatással folytatta:

- Negyven, de alig látszik harmincnek. Magas, karcsu, fekete gyerek, nagy eszü, nagyjövőjü. El vagyok ragadtatva.

Clarissa nem volt hozzászoktatva az ellentmondáshoz sem a boldogult ura, sem az anyósa részéről. Neki csak engedelmeskedni volt szabad és ő nem is tett egyebet. Csak sóhajtott, titokban sirt egy kissé és hallgatott, megadta magát. Teljesen átengedte magát a csúzának és migrénjének, azután lefeküdt. Gyöngyvirág-illattal telepermetezte a szobáját, leeresztette a függönyöket, lámpát gyújtott és elővett egy-egy francia regényt.

Az anyósa, mint Napoleon, hátratett kézzel, mámorosan a saját gondolataitól, sétálgatott.

- Mienk a jövő - mondta. - A fiuból előbb-utóbb miniszter lesz és azután miniszterelnök. Semmiféle áldozatot nem fogok tőle sajnálni. Elvégre, az egyetlen unokám jövőjéről van szó.

- És ha Helénke nem szeretné őt? - kérdezte a menyé félénken.

- Ezt az embert nem lehet nem szeretni. Szép és okos. Zseniálisan okos. Mi legyen még egyéb a férfi?

- Amint mama akarja! - sóhajtott a másik asszony. - Csak arra figyelmeztetem, hogy Helénke - hisz tudja...

- Tudom. Helénke szebb, mint egy angyal és ostobább, mint egy liba. Ergo, csak nagyon okos emberhez adhatjuk férjhez. Föl kell őt a kertből hivatni.

Pár perc múlva megjelent az ajtóban Helénke, melynek majdnem a szemöldökfájáig ért. Meztelen lábán papucs volt, fehér slafrokja derékban övvel le volt szoritva, keze piszkos a kapától és földtől. A nagyanyja szinte szerelmesen, mint egy férfi, bámult rá. Esményien tökéletes szépség volt Helénke. Szeme a legtisztább és legragyóbb kékvirág gyerek-szem, ajka, arca rózsás, haja szőke, alakja karcsu, telt, hajlékony.

- Gyere ide - intett a nagyanyja - hadd csókoljalak meg, te kis piszkos kezű virágom!

Helénke nyugodtan, minden sietés nélkül odament, odanyújtotta az arcát, a száját a nagyanyjának, de ő nem csókolta vissza.

- Hát te nem csókolsz meg? - kérdezte ez egy kissé sértődötten.

- Tudod, hogy én nem szeretek csókolózni - felelte Helénke és leült egy kis zsámolyra s innét nézett fel a nagyanyjára. - Férjhez akarsz adni? - kérdezte minden különösebb kíváncsiság nélkül.

A nagyanyja rábámult.

- Hát ezt honnét tudod?

- Az Anna hallgatózott. Milyen férfi? Szőke, barna?

- Barna, fekete.

- Na ez jó. Hát aztán?

- Szép, elegáns ember.

- Ki nem állhatom a szép és elegáns férfit.

- De okos ám! Milyen okos!

Helénke vállat vont.

- Ez is az ő baja. Utálok az okos férfiakat.

Helénke anyja szomoruan sóhajtott.

- És hány esztendő? - kérdezte Helénke.

- Negyven - felelte egy kissé zavartan az öreg méltóságos.

Helénke csodálkozva nézett.

- Negyven! Hát mit csinállok én egy negyven esztendő férj mellett? Hisz ez már öreg ember és én táncolni, korcsolyázni, lovagolni szeretek és mindent, csak nem benn ülni a szobában és nem olvasni tanulni, számárságokról beszélni, mint: irodalom, zene, művészet, az élet és hasonló nyavalyák.

- Lássá, mama! - sóhajtott a Helénke anyja, de az öreg asszony vállat vont, arcára szigorúság ült ki, amit Helénke is gyerekkora óta respektált és egyszerre elhallgatott.

- Itt csak arról van szó - mondta az öreg méltóságos szigorúan - hogy te is, anyád is, sőt apád is, kiskoru, gyöngé és részben korlátolt emberek vagytok, akiket az egész életen át nekem kellett vezetnem és nekem kellett a család vagyonára, társadalmi pozíciójára és mindenre ügyelnem, tartanom és résen állnom. Tinectek pedig sohasem volt és lesz egyéb kötelesség-

tek, mint az engedelmesség. Tudhatjátok, hogy csak javatokat akarom, különösen neked, Helénke, aki nekem mindenem vagy. Elképzeld, hogy az egyetlen fiam egyetlen utódjának csak a legjobbat, a legszebb és legboldogabb jövőt kívánom. Neked azonban, aki nem ismered az életet, teljesen rám kell bíznod magadat és azt kell cselekedned, amit én jónak találok.

- Rendben van - felelte Helénke s fölállt a kis számolyról. - Nincs semmi ellenvetésem és szavam. Ahhoz megyek feleségül, akit te választasz ki. Én úgy se tudnám magamnak kiválasztani, az bizonyos. Legjobb szeretnék ugyan soha férjhez nem menni, hanem mert a családért nekem is kell áldozatot hozni, hát nekem igazán mindegy, hogy ki fog gardirozni a bálokon, ki köti fel a korcsolyámat és ki segít föl a lovamra. És most már uzsonnázzunk, mert majd meghalok az éhségtől.

Azzal odament a nagyanyjához, fiusan a tenyerébe csapott, jól megrázta, azután a papucsát, mint egy suszterinas, fellökte a plafonig és ezen úgy kacagott, hogy a szeme könnyes lett belé.

*

Három hónap elteltével, Helénke felesége lett a nagyanyja által kiválasztott férfinak, aki mint államtitkár vezette már oltárhoz Helénkét.

A fiatal asszonynak semmi kifogása nem lehetett férje ellen. Csakugyan szép, elegáns, korrekt ember volt, Helénkét nyugodtan, de igaz bensőséggel szerette s ennek sajátságos, parlagi nyers modorát eredetinek, tudatlanságát naivságnak ítélte és erősen bizott benne, hogy ez az eszményi szép teremtés lelkileg is teljesen átcsiszolhatóvá válik kezében és a saját maga emelkedése idejére egy szellemileg teljesen comme il faut asszony fog mellette állni. A nevelést azonban csak lopva, suttyomban, a legnagyobb óvatossággal igyekezett megkezdeni, úgy hogy Helénke észre se vegye és csak lépésről-lépésre akarta őt beljebb csalni, mint a tündér vagy a boszorkány a gyereket az erdőbe. Az első leckéket a nyári vakáció alatt kezdte meg egy francia tengerparti fürdőhelyen. Séta közben leszakított egy erdei virágot és óvatosan, közönyös arccal beszélni kezdett ama virág természetéről, életéről, szerelméről.

Helénke hidegen hallgatta. Egyetlen egy megjegyzése, kérdése nem volt. Később egy bogarat emelt fel a földről a férj.

- Mit akar ezzel? - kérdezte Helénke undorodva. - Adja csak! - Ledobta férje kezéről a bogarat és cipőjének francia sarkával eltaposta.

Egyszer esős időben mentek sétálni s Helénke kikelt az eső ellen. A férj azonnal az esőnek keletkezéséről, a fellegekről, a levegőről kezdett beszélni, mire Helénke unatkozva közbevágott:

- Hagyja, bánom is én, akárhogy keletkezik és jön létre az eső! Utálatos és egyebet nem akarok róla hallani.

Egyszer vacsora után kiültek lakásuk balkonjára s véletlenül egy csillagnak lehullását pillantották meg. A férj lírikusan sóhajtott:

- Isteni természet, mily szép titkaid vannak!

Helénke vállat vont:

- Minden titok unalmas, mert meg kell fejteni.

- De ez csak nem unalmas, tudni mi a hullócsillag? - csodálkozott a férj.

- Miért mindenről tudni, hogy miért van és miből van? - ásitott Helénke. - Elég, ha látjuk és érezzük, hogy ez szép, az nem szép, az jó, ez nem jó. És ezzel vége. Tovább nincs számomra. Különböznünk aludni, sokat ettem a sajtos omlettből és fáradt, álmos vagyok. Mit szól

ahhoz a sajtos omletthez? Isteni, mi? Holnap a francia szakácsnak adni fog husz frankot és elkéri tőle a receptjét.

- Nem gondolja, hogy az ilyesmit egy asszony jobban el tudja intézni? - kérdezte a férj.

- Ne legyen olyan ostoba - felelte Helénke. - Hisz tudja, hogy én nem beszélek franciául.

A férj elmosolyodott.

- De drága szívem, egy pár nyelvet a legrövidebb idő alatt meg kell tanulnia.

- Mit nevez maga legrövidebb időnek? - kérdezte Helénke boszusan.

- Istenem, hát két év alatt játszva meg lehet két nyelvet tanulni.

Helénke szinte gyűlölettel nézett e pillanatban az urára és nyersen mondta:

- Ha huszonegy esztendő koromig nem tanultam meg az anyanyelvemen kívül más nyelvet, hogyan tanulhatnék meg két esztendő alatt kettőt? Különbön egyszer s mindenkorra vegye tudomásul, hogy semmiféle tehetséget nem érzek magamban nyelvtanuláshoz. És most menjünk aludni.

A férj e pillanatban először, kedvetlenül követte feleségét hálósobájukba. Még csak négy hónapos házasok voltak és eddig boldog izgatottsággal várta az estéket s ma először tekintett hidegen az előtte vetkőző szép fiatal nőre, aki a felesége volt. Lefeküdtek, eloltották a lámpát, de meg se csókolták egymást. A férj, aki eddig határtalanul büszke volt gyönyörű feleségére, egyszerre úgy érezte magát, mint az, aki valami nagyon szép tárgyat vásárol, büszke rá, szereti és egyszerre rájön, hogy valami olyan hiba van a szép, drága tárgyon, ami értékét tetemesen alászállítja, megkisebbiti.

Reggel, mikor fölébredtek, azért ismét összesimultak, vágyaik egy pillanatra ismét kigyuladtak, de amint a lángok elaludtak, az a bensőségteljes szerelem, mi a lelkeket érzéki vágyak nélkül is összefűzi, hiányzott belőlük. A férfi kezdte érezni, hogy e szép fiatal nőben csupán az érzékeire ható nőstényt bírja s hogy lelkének, életének, pályájának segítő társát, barátját, nem találhatja föl benne. Azért még nem adott föl a reménnyel. Erősen figyelte az asszonyt izlésében, szokásaiban és rájött, hogy a leánykorában ruhával mit sem törődő teremtésből egyszerre szenvedélyes divat-dáma fejlődött ki. Ami nem ijesztette meg; ellenkezőleg, örült neki. Azt hitte, ez a szenvedély fejleszteni fogja izlését, tudás és utazási vágyat ébreszt benne. Csalódott. Helénke izlés, fantázia, művészet és ötlet nélkül öltözködött; minden elképzelhetetlen karrikaturáját a divatnak megszerezte, magára rakta és idővel a rossz izlés lehetetlen figurája lett belőle.

Ekkor a férj a művészetekbe vetette reménységét. Helénke szenvedélyes színház-, kabaré-, orfeum-látogató lett. És a férje ismét csalódott. Helénke csak a vaskos, kétértelmű viccektől nyüzsgő darabokat szerette és tudta élvezni. És a férj alig másfél esztendei házasság után rájött, hogy Helénke nagyon korlátolt, komoly munkára lusta, hasznavehetetlen, gondolkodásában, izlésében és érzésében bántóan közönséges, habár a szive nem rossz s erkölce az összetörhetetlen szinte brutálisan nagy egészsége miatt is, megbízható. Rájött, hogy az ő ragyogó tudása, intelligenciája, állása, ambíciója nem imponál Helénkének, ellenkezőleg, mind jobban fokozódó közönnyel találkozik részéről, lenézéssel, sőt bizonyos kis gyűlölettel. Mire a férj bevette magát a könyvei közé, bezárkózott a hivatalába, Helénke pedig odahaza elkezdett unatkozni és addig unatkozott, míg egy nap ezt írta haza a nagyanyjának:

„Hozzátok rendbe otthon a leányszobámat, mert hazamegyek, egyszer s mindenkorra. A válópórt beszéld meg az urammal és intézzétek el úgy, ahogy jónak látjátok...”

Egy hét múlva Helénke csakugyan hazament és hat hónapra rá, ismét a leánykori nevén hívatta magát. A törvény a köteles tisztelettel meghagyta neki az ura nevét, de Helénke hidegen visszautasította.

- Minek az nekem? - mondta. A magam neve csak ér annyit, mint a volt uramé! Én alsó-felső székácsi Kenyeressy vagyok s az apám kamarás, főispán és főrendiházi tag volt.

Azután hazament, az öreg agarak mellé vett egy csomó fiatal agárt, vizslát idomított, rókát, farkast, medvét szelidített, sokat evett, nagyokat aludt, hanem ha kibujt az ágyából, egész nap nem ment födél alá. Lovagolt, vadászott, kapált a kertben s a szépsége egyre nőtt, fokozódott fejlődött. Már huszonöt esztendő volt, a szépségéről országszerte legendákat meséltek, meg a furcsa passzióiról és életmódjáról.

A második férj.

II.

Az alsó-székácsi erdők már nem tartoztak a Kenyeressy-birtokhoz. Még az öreg méltóságos asszony ura bérbeadta, a fia meg örökáron eladta. Ezek az erdők azóta harmadszor cseréltek gazdát. Most harmadszor báró Szalkay vette meg, egy öreg nyugalmazott ezredes, aki később nősült és öt évvel előbb özvegyen maradt a tizenhét esztendő fiával.

Az öreg báró május elején, két héttel előbb költözött be fiával a vadászkastélyba, hogy a nyarat ott töltsen és egy délután kocsira ült, hogy látogatást tegyen a Kenyeressy-kastélyban. Az öreg méltóságos asszony ép két napja ott időzött. Renováltatta a kastélyt és reggeltől-estig ott alkalmatlankodott a mesteremberek között és halálra szekirozta őket a minduntalan más-más óhajával és parancsaival.

A szomszédokat szívesen fogadta, híres vendéglátó volt, bevezette őket a szalonba s az egyik szobaleányt elküldte Helénke után, mert Helénkét mindig keresni kellett, ha szükség volt rá. Ez alatt az öreg méltóságos jól megnézte a vendégeit. A báró a hetven körül járhatott, kis, szikár, kemény öregnek látszott s a fia nem járhatott messze a százhusz kilótól.

- Mitől hízta meg? - ütött a vállára jókedvűen az öreg dáma.

- Bizonyosan makkból süttették a kenyereket - kacagott a fiu.

- Ugy-e bár, micsoda monstrum? - rázogatta a fejét a báró. - Hát nem a tudomány hizlalta meg, az bizonyos.

- Utálsz a tudományt? - mosolygott az öreg méltóságos.

- Mint a bünömet - kacsintott a fiu.

- Te is?

- Hát még ki?

- Helénke, az unokám.

A fiu fölugrott és lelkesülten megcsókolta az öreg asszony kezét.

- Na, mi a bajod? - kacagott ez.

- Annak örül - felelte a báró - hogy ilyen rokonlélekre talált.

Helénke most nyitott be az ajtón. Kék babos karton szoknya, matrózgalléros blúz volt rajta, nagy haja koszoruba fonva s egy szakajtókosár frissen pattogatott kukorica volt a kezében. A báró elvörösödve ugrott fel, haptákba vágta magát s a fiu nyitva felejtette a száját. Helénke

tündérien szép volt. Mint egy nagyranőtt, tizenöt éves kisleány. A két és fél esztendő asszonykodás meg se látszott rajta. Még csak el se hizott, pedig mindig evett, csak ha lehetséges, még szebbé lett.

- Ez az én hires unokám - mutatott rá a nagyanyja büszke mosolygással.

Helénke kezét fogott a vendégekkel s leült a fiu mellé.

- Egyék, Pufi! - tartotta eléje a kukoricás-kosarat.

A fiu elvörösödött.

- Az én nevem Jancsi - mondta.

- Én csak Pufinak fogom hívni - felelte Helénke.

- Hisz elvégre én nem bánom, - mosolygott a fiu boldogan - ha Nepomuknak fog is hívni, csak gyakran mondaná ki, ahogy tetszik a nevemet.

Helénke jólelkűen nézegette.

- Hogy tudott így meghizni? - kérdezte.

A fiu bazsarózsa piros arca elhalványult.

- Nem tetszem így magának? - kérdezte ijedten.

- Hisz ha nem tetszene, akkor sem segíthetne rajta, - kacagott Helénke.

- Ha másként nem segíthetnék, elmennék egy félesztendőre barátnak és ott majd csak lefognék.

- Nincs rá semmi szükség - felelte Helénke. - Én szeretem a kövér embereket. A kövérek egyszerű, jólelkű emberek, nem affektálnak, jókat kacagnak és jó pajtások. Ilyen maga?

- Ilyen vagyok - felelte lelkesülten Pufi - és ha még nem lennék ilyen, holnapra okvetlenül ilyen lennék, csak hogy megnyerjem a maga tetszését.

- Hisz az nem életkérdés - kacagott Helénke.

- Nekem az - felelte a fiu s még a nyakát is elöntötte fiatal, friss vére.

- Hallja, maga udvarlással kezdi az ismeretséget. Így szokta?

- Nem szoktam - felelte a fiu zavartan. - Hisz még alig beszéltem fiatal nővel. Az én családban csak öreg asszonyok vannak és máshova nem járok. Nem enged a papa.

Helénke majd megfulladt a kacagástól.

- És én tetszem magának? - kérdezte.

A fiu olyan sok mindent akart egyszerre kimondani, hogy a szavak megakadtak a torkán s csak annyit mondott:

- Borzasztóan tetszik.

- Hány esztendő maga? - kérdezte egyszerre Helénke.

- Huszonegy.

- Még gyerek - szólt Helénke fitymálva.

A fiu újra elhalványult.

- Miért sérteget? - mondta elkomolyodva. - Hisz maga még annyi sincs.

- Ohó! - felelte Helénke büszkén. - Én már huszonöt vagyok.

A fiu arca újra kiderült.

- Nincs is miért hencegnie. Csak rongyos kis négy esztendővel öregebb, mint én vagyok.

Most Helénke pirult el.

- Csakhogy én már asszony vagyok - dicsekedett.

- Mi az? - fitymálódott most meg már a fiu. - Már nem asszony.

- Hogyne volnék - erősködött Helénke.

De a fiu megvetette magát.

- Csak volt. Hisz elvált.

- Az mindegy.

- Nem mindegy. Nem szerette az urát?

Helénke kíváncsian nézett a fiu szemébe.

- Mi köze magának ehhez, kis fiu! - kacagott. De a másik pillanatban megsajnálta a fiut, olyan szomorú lett ennek az arca.

- Na jöjjön - mondta s megfogta a kezét - megmutatom magának a kutyáimat. - Szereti a kutyákat?

- Imádom! - lelkesült a fiu.

- Na, ez jó. Én is. Magának is vannak kutyái?

- Egész falka.

- Nagyszerű! Vadászni is szeret?

- Egyebet se szeretek.

- Pompás!

Kimentek a szalonból s míg az udvaron mentek keresztül, Helénke folyton kérdezősködött.

- Maga mit tanult?

- Semmit! - felelte a fiu őszintén.

- Hát milyen pályára készül?

- Semmilyen pályára. Majd átveszem a papa birtokait.

- De egyetemre járt?

- A kutya! - felelte a fiu utálattal.

Helénke a legnagyobb elragadtatással csapta össze a kezét.

- Nem szeretett tanulni?

- Nem én!

Helénke majd kiugrott a bőréből.

- Én sem! - mondta. - Utálom a könyvet.

- Detto, szivemből - felelte a fiu.

- Meg a zenét.

- Pfuj!

- Meg az irodalmat.
- Rosszul leszek, ha hallok róla.
- És mit szól a nyelvekhez? Beszél franciául?
- Egy kukkot se.
- Hát németül?
- Nem vagyok én kutya!
- Maga is azt tartja, hogy az egész tudomány csak affektáció?
- Azt én!
- Nahát akkor mi jóbarátok leszünk - felelte Helénke a legőszintébb örömmel és legjobb szerette volna ott az udvaron megölelni a fiut és nagyot csipni a gömbölyű, széles, szép, becsületes buta orcáján.

Azután megmutatta a kutyáit és mindenféle állatait s megállapodtak, hogy ezután minden reggel együtt fognak lovagolni. Megbeszélték a találkozás helyét és elhatározták, hogy augusztusban együtt vadásznak és hogy sokat, nagyon sokat lesznek együtt.

Mikor apa és fiu elbucszott a két nőtől s ezek egyedül maradtak, Helénke lelkendezve ölelte meg a nagyanyját.

- Jaj de drága egy fiu ez! - mondta.
- Ez a kis marha? - kérdezte az öreg méltóságos megvetéssel. - Már hallottam róla. Jó fiu, de azt mondják, országos ökör. A nevét is alig tudja leírni.
- Nekem nagyon tetszik - felelte Helénke. - Olyan egyszerű, természetes...
- Mint a szamár a réten - vágott közbe az öreg asszony. - Szégyeld magadat, hogy egy ilyen lisztes zsák, egy ilyen szivacs, egy ilyen himnemű liba képes megnyerni a tetszésedet. Neked, aki két és fél évig éltél egy olyan ember mellett, mint amilyen az urad volt. Az az Isten! Ha eszembe jut a marhaságod, Helénke, nem szánám a szép fehér nyakadat kicsavarni, mint egy csirkének.

Helénke vállat vont.

- Beszélhetsz, amit akarsz, nagymama, azért mégis csak az volt az én életemnek eddig legokosabb cselekedete, hogy elváltam attól a magyar tudományos akadémiától. Máskülönben neked tudnod kellett volna, hogy én nem olyan férfi mellé való vagyok. Azóta meghaltam volna már mellette.
- Eredj!
- Hiába haragszol! Reggel, mikor fölkeltem, már elkezdte magyarázni, honnét süt a nap az ablakunkra, miért süt, hogyan süt, mi a nap, hol a nap, milyen távol van a nap a földtől és mennyivel nagyobb a nap, mint a föld. Hát kell nekem tudni ezeket a butaságokat? Hát mi vagyok én? Pap, vagy egy lexikon? Miért nem adtál ilyen emberhez, mint a Pufi? Én csak ilyen ember mellett lehettem volna boldog. Ő sem affektál, én sem affektálok és nem törődünk a nappal, a holddal, a csillagokkal és képzelem, még később mi minden jött volna! Algebra, fizika, államtudományok, külügyi politika és frász, meg frász! Hát te csak hallgass, nagymama. Gyönyörűen férjhez adtál.

Az öreg méltóságos alig tudta visszatartani a kacagását. Megfordult, hogy kimenjen, de az ajtóból visszanézett, mialatt ujjával megfenyegette Helénkét.

- Csak azt mondom neked, hogy ki ne köss ezzel a szarvasállattal, mert letöröm a derekadat! Nehogy engem ilyen szégyenbe hozz, csuffá tégy!

Helénke vállat vont s alig várta a reggelt, hogy találkozzék Pufival. És alig nyolc nap elteltével, rendben voltak egymással. Pufi egy reggel, mikor az erdőben legszebben szóltak a csalógányok, megcsapkodta a lova lábait s a lovával együtt letérdelt Helénke előtt és így vallott neki szerelmet. Helénke majd kiesett a nyeregből, úgy kacagott, de azért nagyon meg volt hatva. Pufinak a szeme könnyes volt, szája remegett az őszinte izgatottságtól és olyan szépen beszélt össze-vissza a szivéről, a szerelméről, az életéről, a boldogságáról és a haláláról, hogy a végén Helénkének is könnyes lett a szeme és így szólt:

- Jól van, Pufi, elhiszem, hogy szeret és azt is elhiszem és érzem, hogy én is boldog leszek maga mellett. Azért mondja meg a papájának, hogy holnap reggel ő is lovagoljon ki magával s a kezemet ő maga kérje meg a maga számára. Azután arról is ő gondoskodjon, hogy a nagymama tudta nélkül esküdhessünk meg s őt már csak a kész dologról értesítsük, mert az ugyan bele nem fog egyezni, hogy magához menjek.

És másnap reggel megkérte az öreg báró Pufi számára Helénke kezét s két hét múlva, egy reggel a vadászkastélyban megesküdtött a fiatal pár. Esküvő után pedig ezt írta Helénke a nagyanyjának:

„Drága nagymama, küldd el ide a Pufiék kastélyába összes ruháimat, minthogy én meg Pufi ma reggel óta férj és feleség vagyunk. Megesküdtünk, korrektül, rendben, ahogy kell. És most már ne haragudj; ugy sincs semmi értelme.”

Mikor ezt a levelet elolvasta az öreg méltóságos, epeömlést kapott, két napig feküdt, a harmadik nap fölkelte, incognito elment a vadászkastélyba s itt az öreg bárónak egy pofont adott, Pufinak kettőt, hármat Helénkének s azután megnyugodott. Eszébe jutott, hogy anyagilag Pufi kitűnő parti, hogy az alsó-székácsi drága erdők, melyekért mindig fájt a szive, ezzel a házassággal visszakerültek a család birtokába s ez megnyugtatta. Mégis, mikor egyedül maradt Helénkével, így szólt ehhez:

- És most mondd meg nekem, te agyalágyult perszóna, hogy mit szeretsz te ezen a rózsaszínű malacon? Ha megmondod, legalább megnyugtatsz, elül a keserűségem.

És Helénke komolyan, egyszerűen így szólt:

- Te is beszéltél, a mama is beszélt, meg olykor olvastam is süldőleány koromban olyan nagy szerelmekről, melyekért a nők meghalnak és minden áldozatra készek. Én nem tudom, hogy mi ez, sohasem éreztem. Az első uramat nem szerettem, Pufi mellett nagyon jól érzem magamat, de azért a kisujjamat sem vágatnám le érte. Hát hogy mi az a nagy, halálos szerelem, minden áldozatra kész szerelem, nem tudom. És egyebet nem mondhatok, nagymama.

Az öreg méltóságos asszony tenyerébe hajtott fejjel, elgondolkodva nézegette Helénkét és nagy szomorúság és nagy szájalom látszott a szép, eszes, erélyes szemében s a finom, okos szája szögletén. Azután halkán sóhajtott, fölállt, megcsókolta Helénkét és hazament.

*

Helénke öt esztendeig élt a legderüesebb, legnyugodtabb boldogságban Pufi mellett. Harminc esztendő volt, mikor egy reggel, ott mellette, a tea-asztal előtt, Pufi egyszerre lefordult a székről és meghalt. Szívszélhűdés érte.

Helénke vigasztalhatatlan volt. Három hétig éjjel-nappal sirt, három hónapig minden nap a temetőben töltötte a napnak legnagyobb részét s a gyászév leteltével hozzáment egy gróf Kavetzky nevezetű, harmincöt esztendő huszárcapitányhoz. Maga a Pufi apja, az apósa adta

férjhez. Az öreg báró úgy szerette Helénkét, hogy nem tudta nézni ennek az özvegységét, az árvaságát és ő maga beszélte rá, hogy menjen hozzá ehhez a ritka derék, aranyszivü, becsületes katonához.

A kapitány három évvel előbb maradt özvegyen; volt egy négy esztendő, gyönyörű kis fia és gyakori vendég volt az öregbáró és fia házában. Helénke, akinek nem volt gyereke, bolondulásig szerette a kis fiút és leginkább e gyerek iránti szeretet vezette be e harmadik házasságába.

A harmadik férj. III.

Mikor Helénke a harmadik urával hazament az anyakönyvvezető elől, otthon a nagyanyja félrehuzta, a vállára ütött és így szólt:

- Na, Helénke, most megint olyan urad van, aki tetszik neked!

Helénke szeme könnyes lett.

- Elég nem szép nagymamától - mondta szemrehányólag - hogy még most is értésemre adja, hogy nem szerette a szegény Pufit.

- A szegény Pufit - felelte az öreg méltóságos - mindenki szerette. Én is szerettem, de más az, hogy a te uradnak látni tetszett-e s kedves volt-e neked, vagy nem?

- És persze, nem volt kedves?

- Ha azt mondanám, hogy igen, hazudnék. Hogy azonban téged boldoggá tett, annak nagyon örülök. Annak azonban, hogy ez a szép, komoly, férfias, csupa-becsület katona lett az urad, még jobban örülök.

Helénke nem szólt semmit, csak szomorúan sóhajtott. Neki pótolhatatlan volt Pufi. Mikor a rokonság magukra hagyta őket, a kapitány letérdelt előtte, keresztülölelte a térdét és úgy nézett fel rá, mint a vallásrajongó a szűzanya képére.

- Most bevallok magának valamit, Helénke, - mondta meghiúsultan, mialatt szeme könnyel telt meg.

Helénke azt hitte, valami bünt akar neki bevallani ez a nagybajuszu, komoly katona és elsápadt.

- Csak nem ölt meg valakit? - kérdezte ijedten.

A kapitány Helénke ölébe rejtette arcát, míg nagy, acélerős teste remegett.

- Bevallom magának - suttogta - hogy az első perctől fogva, ahogy először megláttam, szerettem magát.

Helénke megrázkódott.

- Hisz akkor még élt az első felesége - mondta.

- Élt, - sóhajtott a kapitány - s akkor talán még nem is tudtam, hogy szeretem, de a halála óta, három hosszú esztendőn át, imádtam titokban s ha a sors nem játszik közbe és Isten nem szőlítja el maga mellől is a párját, sohasem házasodtam volna meg.

Helénke érdeklődve figyelt.

- Sohasem árulta el magát - mondta csodálkozva. - Ez szép, igazán szép. Pedig nagyon szeretett?

A kapitány úgy nézett fel reá, mint egy istenasszonyra. Szinte megdöbbenő volt ez a kemény férfi-arc a lírikus átváltozásban. Egy kicsit komikus is volt és Helénke, Pufi halála óta, most mosolyodott el először igazán a szívéből.

- Hát olyan nagyon szeret? - kérdezte egy kicsit kacérul.

- Hát lehet magát nem szeretni? - csókolgatta a ruháját, a térdét, a cipőjét a férfi. - Szép, gyönyörű asszony, a legszebb minden asszony között!

Helénke mélabusan tette kezét a kapitány fejére.

- Vajon lesz-e olyan jó pajtásom, - sóhajtott - mint a szegény Pufi volt?

- A rabszolgája leszek - felelte a kapitány. De Helénke tiltakozólag intett.

- Nem, nem, - mondta - ne legyen a rabszolgám, csak az legyen, ami Pufi volt nekem, a pajtásom. Nem szeretem, ha a férj nagyon szerelmes, ha szólni sem mer hozzám, ha csak sóhajtozik és úgy néz reám, mint az oláh a fészületre. Pufi mellett nem is éreztem, hogy házastársak vagyunk. Csak pajtások voltunk és én inkább anyásan bántam vele, nem épp úgy, mint feleség bánik a férjjel. Eleinte Pufi is úgy bámult reám, mint most maga. De aztán leszoktattam róla. Én nem vagyok szerelmes természetű és nem szeretem a regényeskedést. Pufival külön hálósobánk volt, szeretném, ha magával is így lenne. Pufival sokszor össze is vesztünk, persze nem nagy dolgokon, azért nem esett ki a világ feneke. Egy órával később már együtt hancuroztunk, birkóztunk és úgy éltünk, mint két diák. És nagyon boldogok voltunk. Csak a szerelemből nem kell sok, mert ez unalmas. Én egy kicsit fiús természetű vagyok, nyers, nem is nagyon finom, ami a nyelvemre jön, azt nem nyelem vissza, különben, hisz ismerhet. Ha szeretett, akkor meg is vigyázott s ha megvigyázott, akkor ismer. És most álljon fel, ki nem állhatom, ha a férfi térdel. Az Isten előtt olykor megjárja, az előtt se sokat, de asszony előtt nem kell térdelni. Mikor megkérte a kezemet, megmondtam magának, hogy elsősorban a fia miatt megyek hozzá, akit imádok. Most azt is megmondom, hogy szeretném, ha nekem is lenne magától egy kis gyermekem. Most már egy kis lány, mert fiu már van.

A kapitánynak egész teste reszketett a vágytól és izgatottságtól, amint az előtte álló szép asszonyt nézte. Helénke a harminckettedik évét járta, de olyan volt most is, mint egy bakfis. Mint egy zöld, nyers, éretlen bakfis, aki nem ismeri a szerelmet és fél tőle, utálja, de egy kicsit kívánja is, nem is magáért a szerelemért, csak azért, hogy egy eleven hus és vér babát kapjon belőle, a gyermekkori gipsz és porcellán-babái helyett.

A kapitány okos ember volt s amit régen sejtett, azt most maga Helénke megerősítette benne, hogy ennek a vad, rakoncátlan, édes, drága teremtsnek, dacára, hogy kétszer volt már férjnél, szívé a szerelem még nem érintette meg. Hogy csak gyönyörű testét bírta eddig két férfi, de a szíve, mint egy drága kis ékszeresláda, elzárva, kinyitlatlanul rejtegeti magában felbecsülhetetlen kincseit. És a kapitány megremegett a boldogságtól, mert úgy érezte, hogy Isten az ő szerelmes kezébe tette le a drága asszony szívének kulcsát. Kábultan, szédülve állt az asszony előtt, aki hirtelen rácsapott a vállára.

- Na, menjen, buksi, mert le akarok vetkeződni, felveszem a pongyolámat és megvacsorázunk; azután korán lefekszem. Egy kicsit fáj a fejem, a mai nap kifárasztott. A pubi velem alszik, magának meg a saját szobájában vet ágyat a szobaleány.

Kezet nyujtott az urának, jól a szemébe nézett és mosolyogva mondta:

- Csak minél kevesebb romantika és minél több jókedv! Akkor jó pajtások leszünk!

A kapitány bement a maga szobájába, kiült az erkélyre és szivarra gyújtott. Álmos, gondolkodó, mélabus őszi alkonyat volt. A hegyek felől mintha hosszú, szürkeruhás szellemek jöttek volna lefelé, mindig lejjebb s mintha a végén egyszerűen, minden átmenet nélkül beleléptek volna a titokzatos, szürke köd alatt remegő nagy folyóba. A telefondrótokon ittmaradt, beteg fecskék gunnyasztottak s a szemközti kertből késői rózsák illatát hajtotta fel az erőtlen szellő. A kapitány még most is szédült, remegett s egyszerre valami bánatos érzés szorította össze a szívét. Nem tudta, mi volt, honnét jött, csak pár percig tartott s aztán elmúlt.

*

Helénke és a kapitány már kétesztendő házasok voltak, de a várt kisleány még mindig nem volt itt. Az asszony már kezdett lemondani róla s a kapitány a gyerek nélkül is boldog volt. Bár nem az a nagy, tökéletes, egész és nyugodt boldogság töltötte el szívét, amit akkor érez a férfi, mikor teljesen nyugodt a felől, hogy a nő, akit bír, egészen és minden gondolatával az övé. A kapitány boldogságában nyugtalanság, állandó remegés vibrált, valami halvány sejtése annak, hogy a nőnek nem teljes meghódolását élvezi felesége szerelmében. Igyekezett az asszony hűvösebb temperamentumával magyarázni meg magának az okokat, de önmagának teljes meggyőzését nem tudta elérni. Ő olyan szenvedélyesen, érzéki forrósággal szerette az asszonyt, hogy a legkisebb távolságot, rést kettejük között a legérzékenyebb módon megérezte és már egy hajszálnyi idegenkedés bántotta. Különben is, mint minden egész és igazi férfi, a maga fensőbbségének brutális jogánál fogva azt szerette volna, hogy a szerelemben az asszony legyen a legyőzött fél és kettejük között fordítva volt. Helénke hűvös, nyugodt szerelmes volt, minden lobogás és tűz nélkül. Emellett az alkalmazkodás szerepét csak ő, a férj, töltötte be. Holott az ő természete a kényelmesség felé hajlott és az a pajtáskodási viszony, amit az asszony megkövetelt, őt inkább fárasztotta.

Természetesen, mint minden szerelmes férfi, azért mindenre kész volt, soha kedvetlenséget el nem árult, de Helénke mégis érezte, hogy ez egy egészen más viszony, mint volt a Pufi közötti. Arra persze nem gondolt, hogy Pufi huszonegy esztendő korában lett a férje s ez itt már harminchét. Helénkét azonban mindenért kárpótolta a kis fiú. Ugy szerette a gyereket, mintha az övé lett volna és így semmi hiányosságot nem érzett az életében. Most is olyan gyerekesen, fiúsan, léhán élt, de most már inkább a kis fiú volt a pajtása, mint az ura. És Helénke ismét és így is olyan boldog volt, mint Pufi mellett.

Egy nap különös dolog történt vele. A kis fiával lovagolni volt s mikor hazajött, az inas egy névjegyet hozott eléje és figyelmeztette, hogy a névjegy tulajdonosa a szalónban várakozik.

- Mondta, hogy az uram nincs itthon? - kérdezte Helénke az inast.

- Mondtam. Azt mondta, várni fog.

Helénke még egyszer megnézte a névjegyet és vállat vont. Az ura egyszer említette, hogy egy unokabátyja, gróf Kavetzky Róbert, kissé kalandor hajlandóságu férfi, tiz esztendővel előbb kiment Amerikába s azóta künn van. És ez a Róbert most benn ül a szalónban és várja az urát. Helénke gondolkodott, hogy bemenjen-e hozzá s mivel az illendőség úgy kívánta, hogy bemenjen, benyitotta a szalón ajtaját.

Egy negyvenkét-negyvenöt esztendő férfi talált itt, aki némileg hasonlított az urához, mégis egészen más arc volt. Helénke még nem látott ilyen arcot. A szellemességnek, gunynak, észnek, akaratnak és gonoszságnak minden kifejezése rajta ült az arcán, mely mégis vonzó volt. A szeme különösen lebilincselő, pláne nőkre nézve. Bizonyos álmos érzékiség lappangott a mélyen fekvő, szürke szemben és valami erőszakos, brutális vadság. A haja és bajusza már tarkán őszes, alakja inkább izmos, nem nagyon magas.

Mikor Helénke benyitott az ajtón s tekintete összeakadt e férfi tekintetével, a szivverése elállt, úgy megijedt. Soha senki és semmi nem tudta az ő nyugodt közönyösségét zavarba hozni s most zavarban volt. Ugy nézett reá e férfi, hogy a haja is belévörösödött. Egy percre megállt az ajtó mellett, de azután hirtelen összeszedte magát és kezét előrenyújtva, a férfihez közeledett.

- Kamillnak, az unokaöccsének, felesége vagyok, - mondta elég nyugodtan. - Ő már beszélt önről, de azt hittük, Amerikában tartózkodik.

A férfi elbűvölten nézett Helénkére. Ezen még a lovaglóruhája volt, fején fekete selyem, kis puha cylinder és szőke haja körülropködté arcát, mint a madarat növekedő pihéje, melyet a szél összeborzol.

A férfi megfogta Helénke kezét és mélyen belenézett a szemébe.

- Bejártam a világot, - mondta különös, nyers, rekedtes hangon, - és most látom életemben a legszebb nőt, mint az öcsém feleségét. Ezért érdemes volt hazajönni.

Helénke zavartan elmosolyodott, de a férfi nem. Ez talán nem is tudott mosolyogni; legalább sem a szájának, sem a szemének nem volt meg az a bizonyos meleg rajza, melyen keresztül a mosoly megjelenik.

Helénke kihuzta kezét a férfi kezéből, de ez le nem tudta venni róla a szemét.

- Maga nem nősült meg künn Amerikában? - kérdezte.

- Csak majdnem, - felelte a férfi. - Sőt várnak is vissza.

- Valami milliomos menyasszony?

- Körülbelül.

- Visszamegy?

A férfi szemközt ült Helénkével s előrehajolt, hogy jobban a szemébe nézhessen és így felelte:

- Már nem.

- Miért?

- Mert ha az ember magát meglátta, a világ összes asszonyát elfelejti.

Helénke már visszanyerte szokott nyugalmát s egy kicsit nyersen elkacagta magát.

- Ne beszéljen bolondokat! Először, mert az unokaöccse felesége vagyok, másodszor, mert én nem adok semmit a hizelgésre.

- Tudja azt maga, hogy milyen szép? - kérdezte a férfi.

Helénke felállt. Ki nem állhatta, ha szemtől-szembe dicsérték.

- Szerencsére, - mondta gunyosan, - csak ritkán találkozom olyan rossz nevelésű emberekkel, mint maga és így nincs alkalmam ilyen fölösleges frázisokat hallani. És most türelmesen várja be, míg az uram hazajön. - Könnyedén meghajította magát és el akarta hagyni a szobát, de a férfi utját állta.

- Könyörgöm, - mondta összetett kézzel, - ne menjen el. - És újra úgy nézett Helénkére, hogy ez belézarodott. Tanácstalanul megállt és akkor hirtelen eszébe jutott valami. Becsöngette az inast s előhozatta a kis fiát.

- Ime, - mutatott a gyerekre, - Kamillnak a fia.

- És természetesen az öné? - kérdezte a férfi.

Helénke a fejét rázta.

- Sajnos, az anya nem én vagyok. Én csak a második feleség szerepét töltöm be.

- És önnek nincs gyereke?

Helénkének nem volt ideje válaszolni. Az ura hazaérkezett. Az inastól már értesült a vendég nevéről és Helénkének feltűnt, milyen hidegen üdvözli férje eme közeli rokonát. De ez sem mutatott semmi örömet. Nyugodtan kezét fogtak, mintha csak tegnap találkoztak volna utoljára s a kapitány megkérdezte, mi járatban van itthon?

- Nősülni akartam - felelte ez közönyösen - és az irásaimért jöttem haza. De már meg gondoltam magamat.

- Mire nézve? - kérdezte a kapitány.

- Már nem nősülök.

És vállat vont.

- Hisz ismersz engem! Az impressziók embere vagyok.

- Tehát itthon maradsz?

- Itthon.

- És terveid?

- Megválasztatom magam képviselőnek.

A vendéget ott kellett marasztalni ebédre és Helénke soha életében nem figyelt még úgy, mint ennek az embernek a beszélgetésére. Ez a férfi elbűvölően beszélt; olyan különös gondolatkapcsolódással és mégis olyan átlátszóan tisztán, hogy egy gyerek is megérthette. A témái is rendkívül érdekesek voltak, kifogyhatatlanok és ha egyikkel végzett, úgy fogott a másikhoz, hogy egyik tárgyat a másiktól alig választotta el valami és a tárgy mégis új volt, más ízű, más illatu, mint egy királyi asztalnak a végnélküli, finomabbnál-finomabb menü-sorozata. Helénke alig tudta levenni róla a szemét s ha olykor az urára nézett, csodálkozva látta, hogy ez is majdnem olyan figyelemmel hallgat, mint ahogy ő, élvez és gyönyörködik, habár szemének szögletében ott volt valami komor, gyanakvó, megvető vonás, ami elárulta, hogy nem szereti ezt az embert.

Mikor az ebéd után jó későn elment, Helénke szédülve nézett utána s az ablakhoz szaladt, hogy egy pillanatra még láthassa. A kapitány megfogta az asszony kezét, leültette maga mellé és kedvetlenül így szólt:

- Erről az emberről csak jelentéktelenségeket mondtam el eddig magának, drágám, most azt is elmondom, hogy ez egy nagyon rossz, lelkiismeretlen, veszedelmes fickó, egy jellemtelen, kétes egzisztencia, terhe és szégyene a családnak. Összeszámlálhatlan pénzt költött el életében, szegény apját koldussá tette, az én apámat is érzékenyen megkárosította, azonkívül két asszonyt, a két hites feleségét öngyilkosságba kergette, de előbb persze ezeknek a nagy vagyonát is végkép elpusztította. Azonkívül számtalan nőt elcsábított, agyon kinzott, tönkre tett. Azt hiszem egy kisebb falut be lehetne népesíteni a törvénytelen gyerekei számából. Szóval, enyhén mondva ez egy semmirevaló léhűtő. Pedig rendkívül eszes, sokat tud, nagyon művelt, de... de gazember. Egész boldogtalan vagyok, hogy itthon látom.

Helénke figyelemmel hallgatta az urát. Nagy kékvirág gyerekszeme ragyogott, arca kipirult és szép szája forrón tüzelt.

- Haszontalan fickó lehet, - kacagott - de azt nem lehet tőle elvitatni, hogy roppant érdekes. Még sohasem láttam ilyen embert.

Szétnézett a fia után. Ekkor lehajolt a virágtartó fölébe, melyben nagy csomó sárga nárcisz illatozott és a virágokat csókolta meg. Valakit vagy valamit meg kellett hogy csókoljon; a szája nagyon égett s a szive nyugtalanul vert.

És aznap éjjel a gazember Róbert felől álmodott. A nagyanyja egy lovaglóstorral valahonnét kiverte, mire ő azt mondta a nagyanyjának:

- Hiába üzöd el, mégis csak ez az egyetlen ember, akit egész életemben szeretni fogok.

Reggel, mikor fölébredt, álmétkodva gondolt az álmára és elkacagta magát:

- Mit szólna az uram, ha elmondanám neki, mit álmodtam!

De nem mondta el. Felöltözött és egész nap nyugtalanul várt valakit. Nem tudta, hogy kit, de valakit várt.

A negyedik férj.

IV.

Minden héten, anélkül, hogy az előző látogatás alkalmával valaki hívta volna, az amerikai rokon pontosan beállított a kapitány házához. Mindig akkor jött, mikor ez odahaza volt és most már egyedül és kizárólag csak vele társalgott. Helénke a világért el nem mulasztotta volna, hogy jelen legyen, ha a rokon jött, pedig ez már észre sem látszott őt venni. Alig szólt hozzá, szórakozottan elnézett a feje fölött és Helénke sokszor az ajkát rágta dühében, annyira mellőzve érezte magát.

Egyszer, mikor a rokon elment s Helénke ott maradt a varrósztalkája mellett, dühösen így szólt az urához:

- Ez a maga unokaöccse körülbelül csak egy szájhős lehet. Vagy talán már megvénült. Csak-hogy a nők nincsenek többé reá hatással.

- Honnét gondolja ezt? - kérdezte az ura csodálkozva.

- Honnét! - felelte Helénke. - Hisz látom. Örökösen csak magával és magának beszél, mintha én a világon se volnék. Ez sért engem.

- Ami pedig elviselhetővé teszi a vele való közlekedést számomra, - felelte a kapitány - ez éppen az, hogy maga nem keltette fel érdeklődését. Mert ha részéről ilyesmit vettem volna észre, kénytelen volnék a házunkat becsukni előtte.

- De furcsa! - mondta Helénke kigyuladt arccal. - Hát mi volna abban, ha az én jelenléte is tudomásul venné ez a maga sátán rokona?

- Az volna - felelte a kapitány komolyan és kedvetlenül - hogy ennek az embernek érdeklődése egy nő iránt olyan sértés, amit maga meg sem ért, gyerek!

Helénke elhallgatott. A cérna minden percben összebogozódott a tüjében, melylyel hol a tenyerébe, hol a körme alá szurt s egyszerre letette a varrást. Nagy melegség jött reá és lement a kertbe. Az eső csak az előbb állt el, a virágok fejét lehúzták a kövér esőcseppek s Helénke oda szoritotta forró arcát a nedves virágokhoz. És nyugtalanul jött-ment a vizes utakon.

Egy nap, váratlanul, délelőtt jött fel a rokon, mikor a kapitány nem volt odahaza és Helénke épp sétára készült. Már a keztyűjét húzta, mikor az inas bejelentette a vendéget és érezte, hogy vére arcába fut. Lehúzta a keztyűjét, letette a kalapját s bement a szalónba.

- A férjemet keresi? - kérdezte erőszakolt nyugalommal.

A férfi erősen a szeme közé nézett.

- Nem; - mondta kurtán. - Önt keresem. Bucsuzni jöttem.

Helénke egy kissé elhalványult.

- Akkor mégis csak őt keresi, mert tőle akarhat elbucsuzni.

A férfi egyszerre nyugodtan és minden mohóság nélkül megfogta Helénke kezét.

- Nézze, - mondta egyszerűen - ne komédiázzunk. - Hat hete ismerjük egymást, nem volna asszony, ha nem tudná, hogy szeretem és mert szeretem itt akarom hagyni, el akarok menni a közeléből. Én már öreg legény vagyok és számolnom kell az érzéseimmel. Határoztam. Ma este Párisba utazom.

Helénke nem merte a kezét a férfi kezéből kihuzni és nem mert reá felnézni. Érezte, hogy nagyon sápadt. És a férfi folytatta.

- Ha tudnám, hogy maga is szeret, kényszeríteném, hogy utazzék velem. Hogy hagyja itt a férjét. Így csak egyedül utazom. De el kellett jönnöm, meg kellett ezt mondanom.

Egyszerűen, kurtán, őszitén beszélt. Relénkének még a térde is remegett az izgatottságtól. A férfi pár percig nézte. Azután szájához emelte az asszony kezét, megfogta ennek az állát és kényszerítette, hogy reá nézzen.

- Helén, - mondta egyszerre olyan gyöngéden, forrón és szerelmesen, ahogy még senki soha nem mondta ki az asszony nevét. - Nem tud nekem semmit mondani?

Ez vértelen arccal állt előtte.

- Mit mondjak? - suttogta.

- Azt, - felelte a férfi - hogy szeret-e?

- Szeretem, - lehelte az asszony.

- És velem jön?

- Hisz nem mehetek, - sóhajtott Helénke. - Férjem van.

- Magának senkije sincs, csak én vagyok, - szoritotta meg a férfi Helénke kezét.

- Nem, nem lehet, - ellenkezett ez.

- A férjem, a nagyanym... a kis fiu.

A férfi most hirtelen magához ölelte az asszonyt és megcsókolta. A fejét ráfektette a maga karjára, száját rátapasztotta az asszony szájára és úgy kérdezte:

- Van-e még urad?

És Helénke elbágyadva, mámorosan suttogta:

- Nincs.

- Hát nagyanym?

- Nincs.

- Fiad?

- Nincs?

- És ki az az egy, aki az egész világnál drágább neked?

Őrjöngve suttogta:

- Te!

- Ki az az egy, akiért elhagysz férjet, szülőt, gyereket?

- Te!

- Ki az az egy, akiért ölsz, gyilkolsz, szembeszállsz az egész világgal, akiért odaadod az életedet, a becsületedet, a vagyonodat, mindenedet?

- Te, te!

A férfi most elengedte az asszony fejét s leültette egy székre. Pár percig mámorosan nézték egymást, azután a férfi nyugodtan így szólt:

- Estére várlak a pályaudvaron. Párisba utazunk s onnét megírod az uradnak és családodnak, hogy bontsák fel házasságodat, mert engem szeretsz és az én feleségem akarsz lenni.

- És ha az uram nem válik? - kérdezte Helénke ijedten.

A férfi intett.

- Légy nyugodt. Sokkal jobban szeret téged, mint hogy odadobjon a pletyka martalékául.

- És a nagymama?

- Nagykoru vagy. Helén! A család különben sem tehet semmit és igyekezni fog a botrányt a házasságoddal elsimitani. - És megfogta a kezét.

- Félsz valamitől?

Helénke rajongva nézett reá.

- Semmitől!

- Tőlem sem félsz?

- Mit tehetsz velem? Csak megölhetsz és te ezt is megteheted.

- Sok rosszat hallottál rólam?

- Sokat.

- És még sem félsz?

- Nem.

- Nem félsz, hogy rosszul talállok bánni veled?

- Nem félek, csak nagy lenne a szenvedésem.

- De eltürnéd a szenvedést szó nélkül?

- El!

- De téged eddig mindenki csak imádott, istenített. És ha én kevésbé imádnálak?

A Helénke arca szinte fényárban uszott.

- Ha te kevésbé imádnál is, - mondta átszellemült hangon - a magam szerelme azért meglenne irántad. De azokat, akik imádtak és istenítettek, nem szerettem. Csak ők szerettek engem.

A férfi felállt. Megcsókolta Helénkét, megmagyarázta, hol, mikor, hány órákor vár reá, azután elment.

És Helénke a kitűzött időben és helyre pontosan megérkezett. Mintha álomban cselekedett volna mindent kábultan, mámoros fejjel hagyta magát vinni, vezetetni és szívében eddig ismeretlen boldogság ragadta végzete felé.

Az öreg méltóságos asszonyt ez a csapás végképp összetörte s a kapitányt a megőrüléstől féltették. Csak a szegény Pufi apja, az öreg báró, állt szilárdul és józanon e nagy csapás között. A kapitánnyal megértette, hogy minden újabb botránytól őrizkedni kell és sietette a válópörrt, hogy a világ előtt minél előbb rendezve legyen Helénke ballépése. A fiatal asszony ekkor már szíve alatt viselte első gyereket s az öreg méltóságost ezzel a gyerekekkel sikerült kibékítenie. Csodálatos, de úgy volt, hogy az öreg báró szeretetén Helénkének eme cselekedete, a legkisebb karcolást sem okozta. Ő nem volt képes elfelejteni azt az öt esztendei boldogságot, melyben Helénke az ő egyetlen fiát részesítette és szentül meg volt győződve, hogy Helénke a sorsnak szerencsétlen gyermeke, mert mindaz, ami vele történt, nem történik meg, ha Pufi életben marad és Helénke boldogan tovább mellette élhetett volna.

El is követett mindent, hogy Helénke negyedik házassága minél előbb rendezve legyen, ami meg is történt. Helénke másodszor vette fel a gróf Kavetzkyné nevet és mint törvényes feleség jött haza ősei kastélyába, hogy első gyereket itt szülhesse meg.

Egy eset azonban úgy a nagyanyját, mint mindenkit mélyen megbotráncoztatott. Helénke csak a szobaleánya kíséretében érkezett haza. Az ura nem jött vele. Azt mondta, sürgős üzleti ügyek miatt nem utazhat, de Helénke tudta, hogy egy nő miatt maradt Párisban. Megtalálta a nőnek levelét urának egy levetett kabátjában.

És mikor visszajött Helénke a hazájába, a bűvös szépségét és ifjúságát már nem hozta magával. Egyszerre váratlanul hervadásnak indult, mint a rózsa, mely reggel még pompázóan virult és éjszaka a hideg elfonnyasztotta. A régi léha, fiús jókedve is eltűnt. Már csendesen benn ült a szobájában, naponta hosszú levelet írt az urának, szorgalmasan olvasgatott, egy francia társalkodónőt fogadott maga mellé s a Párisban reá ragadt francia tudását szorgalmasan fejlesztette.

Mikor a nagyanyja meghallotta, hogy franciául beszél, még pedig egész tűrhetően, kifordult a szobából és reményvesztetten sóhajtott fel:

- Helénke elveszett! Soha senki és semmi ki nem fogja ragadni annak a gazembernek a körme közül.

A gyerek megszületett, már két hónapos volt és az apja még mindig nem látta. Helénke olyan könyörgő leveleket írt hozzá, hogy jöjjön haza és nézze meg a fiát, hogy a kösziklát is megindította volna, e férfi minden levélre csak azt válaszolta: még nem mehetek... De minden levélben pénzt kért. Illetőleg nem is kért, csak ráparancsolt az asszonyra, hogy pénzt küldjön. És Helénke szorgalmasan küldözte a pénzt. Nagy tőkájének kamatait, azután a tőkéhez is hozzányult és már egy félév alatt óriási összeget küldözött el.

A nagyanyja megtudta és halálsápadtan rontott be Helénkéhez.

- Te szerencsétlen, - lihegte - földönfutó koldussá akarod tenni a fiadat?

- Miért? - kérdezte Helénke közönyösen.

- Mert ha így folytatod ezt a bűnös pazarlást arra a jellemtelen gazemberre; rövid időn tönkre mégy.

Helénke csodálkozva nézett a nagyanyjára.

- De ha az uramnak pénzre van szüksége!

- Kötélre és akasztófára van annak szüksége, - felelte az öreg méltóságos megvetéssel. - Én nem tudom nézni ezt a te örültségedet és a fiad érdekében gondnokság alá foglak helyezettetni. Hisz egy pár esztendő alatt az a gazember mindenedből kiforgat.

- És ha így is lenne? - kérdezte Helén nyugodtan.

Az öreg méltóságos asszony lerogyott egy székre és levegő után kapkodott.

- Az a kérdés, - lihegte - hogy melyik drágább a szivednek: a fiad-e, vagy az a szárazföldi kalóz?

- Mindenesetre az uram a drágábbik kincse a szivemnek, - felelte Helénke - s a fiam csak azután jön.

Az öreg dáma elkeseredetten állt fel.

- Na, Helénke, - kiáltotta - most már a koronát is fejére tetted a cselekvéseidnek! Mert most látok életemben először olyan asszonyt, akinek nem a gyereke drágább, hanem az ura.

Helénke előtt egy könyv feküdt, egy apróbetűs, unalmas francia nyelvtan s a nyitott lap között egy lepréselt piros rózsa. Akkor tüzte a keblére az ura, mikor Párisból haza küldte. Helénke úgy nézett a lepréselt rózsára, mintha a neki legdrágább arc feküdt volna előtte és halkán, egyszerű sóhajjal, melyet a nagyanyja sohasem felejtett el, így szólt:

- Kedves nagymama, de olyan asszonyt is először látsz életedben, aki úgy szeret egy férfit, ahogy én szeretem az uramat!

Az öreg méltóságos asszony elhallgatott. Eszébe jutott, mit felelt neki Helénke kilenc-tíz esztendővel ezelőtt, mikor ő azt kérdezte tőle, hogy mit szeret a szegény Pufin, azon a rózsa-szinü malacon?... És az öreg asszony halkán sóhajtott. Künn tavasz volt, a nyitott ablakon át hallani lehetett a méhek zsongását a kertből és az öreg asszony szívében megmozdult lenn valami rég elfelejtett, eltemetett, elsiratott emlék. Ki tudja mi?! Csakhogy megtörülte a szemét és olyan halkán, hogy Helénke is alig hallotta, csak annyit mondott:

- Talán neked van igazad, Helénke...

Nyár közepén végre hazajött a Helénke ura. Most tette be először a lábát a hires, régi Kenyeressy-kastélyba és máris úgy rendelkezett, parancsolgatott, mintha ott született volna. A tisztartóval már az első napokban hosszan értekezett, minden lábon álló vetést eladatott vele és alig két héttel a hazaérkezése után, egy váltót tett le Helénke elé s olyan hangon, mintha csak azt mondta volna neki: kösse meg, baba, a nyakkendőmet, - azt mondta:

- Irja alá a nevét ezen a váltón, baba!

Helén megrázkódott és elsápadt. A fiát ringatta a bölcsőjében s amint tekintete a gyerekről az átkos papirosra tévedt, ajka körül pillanatra kemény vonás jelent meg. Eltaszította maga elől a papirost és azt felelte:

- Nem, Róbert, elég volt! Semmiféle váltót többé nem irok alá. Én nemcsak feleség, hanem anya is vagyok.

A férfi kezében kis lovaglóstor volt, melyet hirtelen fölemelt s az asszonyt arcul vágta vele. Helénkét most ütötték meg életében először és ijedten felsikoltott. Arcán hosszú, vörös csik dagadt fel az ütés helyén, mely kinosan égett, szemét elfutotta a könny és zokogva borult le a gyerek bölcsőjére.

Az ura mellette állt.

- Nos, - kérdezte szikrázó szemmel - írja, vagy nem írja? - És másodszor is fölemelte ostorát.

Helénke szó nélkül felállt, odament az íróasztalához és ráírta nevét a váltóra.

- Na lássa, - mosolygott az ura és lehajolt hozzá, hogy megcsókolja a kis göndör fürtöket a tarkóján. Az asszony egész testében megremegett és könnyes szemét lehunyta. A férfi most hátra hajtotta Helénke fejét, hosszan szájon csókolta, nem úgy, mint férj a feleségét, hanem, mint szerető a szeretőjét, azután magára hagyta.

Helénke zokogva borult le az íróasztalra.

- Istenem, Istenem, - mondta hangosan - szabadíts meg engemet saját magamtól!...

A másik szobából most jött be a nagyanyja s meghallotta Helénke szavait.

- Ugy gondolod ezt, - mondta hozzá lépve - hogy az uradtól szabadítson meg az Isten, mi általunk?

- Nem, nem, - tiltakozott Helénke ijedten. - Másként gondolom.

- Hogy gondolod? - kérdezte a nagyanyja. - Hogy gondolod?

- Nem tudom, - zokogott Helénke - Nem tudom, nem tudom, nagymama...

BESZÉLGETÉS AZ ABLAK MELLETT.

- Ugy látom, bántja a nap a fájós szemét.
- Kicsit bántja.
- Tessék, cseréljünk helyet.
- Köszönöm. Így jobb. Jobban látom Pestet.
- Nincs rajta sok látnivaló.
- Nekem van. Most vagyok először Pesten.
- A szeme miatt?
- Igen.
- Régóta gyulladósos?
- Látszik rajta, hogy gyulladósos?
- Látszik.
- Szemideg-gyulladás.
- Látom.
- Látja?
- Orvosnövendék vagyok,
- Én városi díjnok.
- Hol?
- Messze. Háromszék-megyében.
- A szeme...
- Azt hiszem, operálni kell.
- Körülbelül.
- Veszélyes?
- Na!...
- Igen, hisz gondolom, hogy kiheverem. Fiatal vagyok.
- Persze. Az apja sem lehet még idős.
- Már nem él.
- De erős legény lehetett.
- Nem épen. Tanító volt.
- De vidám.
- Vidám?
- Szerethetett pityizálni. Mint...
- Igen, mint vidéken szokták. Kicsit ivott.
- Az nem baj.

- Igaz, ön talán tudni fogja... A mi városi orvosunk elég vén már, régen járt a pesti egyetemre. Az... Nem hiszem. De talán ön megmondhatja... Az apa iszákossága nem igen lehet ártalmára a szemnek? Hisz nem volt máskülönben beteg. Ez az én gyulladásom egyszerű hülés lehet.

- Az... Persze...

- Nagyszerű ez a Pest!

- Még nem látta?

- Nem. Három napja vagyok itt. Budán lakom az anyám testvérénél. Nem ismeri?

- Nincs szerencsém.

- A nevét sem? Régen jónevű színésznő volt. Már hetven esztendő. Himesházy Póli.

- De... Várjon csak.

- Talán a Rókusból? Tavaly ott feküdt. Megmérgezte magát.

- Már tudom! Láttam is. Az írók két rendbeli hamis haját és húsz esztendőre való festéket vettek neki.

- Szegény Póli néni! De érthető...

- De mennyire!

- Ép tegnap este mesélte. Már tiz esztendeje ott lakik a farkasréti temető mellett. Az ablakából látni a temetőt meg a Svábhegyet. Elöl egy rét van, nyáron gólyákat látni rajta, mint valami faluhelyen. Pesten ez a nagyszerű. Tiz krajcárral felülök a villamosra és a rét mellől egy félóra alatt a Belvárosban vagyok. Ott a Svábhegyen tegnap már havazott. És Póli néni úgy fél a téltől. Csak húsz forint nyugdíjat kap és egy színésznő már több esztendeje, hogy havonta tiz forinttal segíti. Egyiktől-másiktól meg ruhát kap. Egy vén leány rokonával él. Ez gondolja. De azt hiszem, ez nem érdekli önt?

- Sőt! Én is jobb szerettem volna színész lenni, de a szüleim nem engedték. Vittem én is virágot a kórházban Póli néninek. Nagyon bájos öreg asszony.

- És jó. Fiatal korában nagyon szép volt. Erre büszke ma is és most is gondolja magát. A haját kipecsметeli, az orcáját s a kis kezét. Hogy elpiszmozog vele! De olyan szép kis sima és fehér keze van, mint egy gyereknek. Az este Biri néni jó kis vacsorát készített, befűtött a kályhába és vacsora után Póli néni elmondta, hogy történt az a Rókus. A köszvénye miatt már húsz esztendeje nem játszik. Élt, ahogy tudott. Volt egy kis pénze is, azután segítették. Megvolt valahogy. Hanem most, hogy mindennek felszökött az ára, sok gondja van. Pesten harminc forintból két embernek élni nem a legnagyobb élvezet. És egyszer csak jött a legnagyobb baj. A két copfja végkép elkopott, a hamis fogsora úgy kitöredezett, mint az első, ami még a foghusból nőtt ki és egyszer csak nem volt többé a puderos skatulyában puder és a másikban pirosító. És elkeseredett. Ugy busult, hogy ágynak esett, belebetegedett. És ép ilyenkor, mikor az első hó tavaly le akart esni, és szomorúság, bánat ült mindenfelé, a temetők, a Svábhegyen, hát Póli néni nem akart tovább élni... Most aztán husz esztendőre ellátták copffal, puderrel, pirosítóval, jószagu szapanokkal és újra boldog. Most már nem bánja, ha száz esztendeig él is. Asszony!

- Az. Érthető. Volt már a klinikán?

- Nem voltam még. Ma megyek. Előbb meg akartam egy kicsit Pestet nézni. Most vagyok először nagy városban.

- Tetszik?

- Mihelyt visszanyerem a szemem épségét, nem nyugszom, míg ide nem kerülök. Ha másként nem, otthagynom a hivatalomat.

- Ezt nem tenné okosan.

- Nem félek. Itt minden utcasarkon pénz hever.

- Dehogyan hever!

- Higyje el! Csak maguk nem látják. Senki sem látja. Itt több pénz hever, mint Amerikában.

- Például!

Azt most nem tudnám hamarosan megmondani. De én látom, érzem. Amióta itt vagyok, három napja mindig erre gondolok. Éjjel nem alszom és nappal, amíg nézem a várost, úgy látom, hogy mindenből pénz csöpög ki. A villamosok kerekai alól, a házak falaiból, az elhanyagolt, rosszul lefektetett gyárakból, üzletekből és magukból az indolens, elpuhult emberekből. A Dunában pláne kincsek ülnek. Ide nem kellene, csak egy ember. Egyetlen egy. Egy olyan ember, aki ráül erre a városra, megsarkantyuzza és lovagol rajta. Lássá, minden világvárosban vannak rendkívüli emberek, csak itt nincs, még csak bátor ember sincs. Itt a bátorság nem bátorság, hanem elszántság. És ez nagy különbség. Elszánt lehet minden stréber, minden kétes egzisztencia, de bátor csak az eszes és komolyan értékes ember lehet. Enélkül pedig nincs üzlet, nincs vállalkozás, nincs állandóság, csak pünkösdi királyság, kártyavár, svihákság, stréberség. Ide egy ember kell!

- Hány esztendőös ön?

- Huszonkettő.

- És már jegygyűrűt visel. Vőlegény?

- Egy esztendeje nős és egy hónapja apa vagyok.

- Tényleg bátor ember.

- Még eddig semmit sem cselekedtem. Aludtam, vak voltam, piszkos és buta kisvárosi panamaaktákat másoltam. Éreztem, hogy tenni kellene valamit, de nem volt semmi körülöttem, ami a fantáziámat fölébressze és az erőmet próbára tegye. Sőt azt sem tudtam, hogy egyáltalán van-e bennem erő? Nem is tudtam, hogy ki és mi vagyok. Nem ismertem magamat, Most kezdem. Három napja.

- Amióta Pesten van.

- Azóta. Pest megismerttetett önönmagammal. Mikor fölmentem a Várba és magam előtt láttam - pedig a rossz szememmel, mert már kezd valahogy a másik is rossz lenni, csak nagyon rosszul láttam - ezt a nagyszerű várost, hát valami soha nem érzett láz és vágy fogott el. Olyasvalami, mint Napoleont, mikor valami hegyről vagy dombról nézett végig ütközet előtt a harctéren. És azt gondoltam magamban, hogy... ön ki fog nevetni.

- Dehogyan!

- Hogy ezt a várost én még...

- Meghódítja?

- Nem. Hogy megsarkantyuzom. Hogy magam alá gyűröm. Hogy megmutatom... Vagy várjon... De mégis csak hogy megmutatom, hogy micsoda kincsek szunnyadoznak ebben a városban. Emlékezzon rá, hogy én itt meg fogok gazdagodni. De nem ez a fontosabb. Hanem az, hogy megmutassam, rávezessem az embereket, hogy kell Pesten meggazdagodni, hogyan lehet és kell is olyan formán, hogy dicsőségére és becsületére válják az illetőnek ép úgy, mint

a városnak. Mert ahogy eddig meggazdagodtak benne az emberek, az nem válik becsületére sem az egyénnek, sem a városnak. Először, mert a meggazdagodás trükkjei részben szerencse, részben apró nyárspolgári trükkök voltak, másodsor, mert egy új város keletkezésénél olyanok a viszonyok, a helyzet, hogy akinek csak pár ezer forintja és egy kis szimatja, fantáziája és esze van, annak muszáj bebukni a meggazdagulás közé. Aki azonban ma kezdi megrázni ennek a városnak a fundamentumát, annak sok ésszel, sok tisztelességgel, vagy ennél is valami becsesebbel kell jönnie: még soha nem látott, szédítően nagyszabásu és genialitású becstelenséggel. Érti?

- Némileg. De hogy miként gondolja? Mert roppant érdekes és szédítő, amit beszél. De hogyan? Miként?

- Furcsa! Még csak három napja vagyok itt. Se tervek, se részletek, semmi sincs még bennem kialakulva. Még csak nézegetek és örülök saját magamnak. A többi... még vak vagyok...

- Hogy elhallgattunk!... Öt perc múlva tíz óra, ha a klinikára akar menni, itt nem időzhet tovább. Én is oda megyek, ha megengedi, ott majd elkalauzolom. Fizessünk, hívom a pincért.

- Igazán lekötelez.

- Semmi. Csak arra figyelmeztetem, hogy a szemére vigyázzon, mert ez nem gyerekjáték.

- Ne ijesztgessen. A legjobb reményekkel jöttem fel. Nem tartom veszélyesnek.

- Itt a pincér!

*

Pár órával később a tanár a következőket mondta az orvosnövendéknek:

- Az operálás késő. A látóideg-sorvadás minden szimptomája jelen van. Amit lehet, megkísérlek, de bizonyos vagyok benne, hogy minden hiába. A fiatal ember meg fog vakulni.

HOVA LETT A SZERELEM?

- Hallgass reám, - mondta az apa a leányának és busan fogta ennek puha állát a maga csontos ujjai közé. - Ha egy szép érzést, mondjuk a szerelmet, meg akarod a pusztulástól óvni, ne engedd, hogy megszülessen.

Az apát Vincédynek hívták, a leányát Bertának és Berta kacagva nézett apja szemébe. Az apa öreg ember volt és kétszer nősült. Első feleségétől elvált, a második meghalt.

Vincédy különös ember hírében állt s a leánya is annak tartotta. A szülői katonai iskolát végeztettek vele, de a hadnagyi rangjáról leköszönt és jogi tanulmányokhoz fogott. A birói pályára készült, hol öt esztendeig működött, azután, elégedetlen természeténél fogva, ezt is otthagya. Az igazságszolgáltatás rendje és módja sehogy se tetszett neki. Elégedetlen volt minden néven nevezendő rendszerrel, formákkal s a társadalommal, amit: a rendszertelenségek zsbivásárjának nevezett. Azután politikával kezdett foglalkozni, ezt is megutálta, később a vallástudományok iránt érdeklődött, de egy idő múltán minden sajnálkozás nélkül hűtlenné lett ehhez is. Már kezdett egyéb nem maradni a számára, mint a föld. Vásárolt egy birtokot és elment gazdálkodni. Itt megmaradt. A föld nem csalta meg, ha ő nem csalta meg a földet, és a leányát, együtt egy vén kisasszony rokonával, felnevelte.

Berta egy fiatal emberbe volt szerelmes, az apja azonban lenézte a szerelmet, féltette tőle a leányát és gyűlölte a fiatal embereket, akik azért jönnek a világra, hogy a leányok szívében szerelmet ébresszenek. Ezért minden erejével ellenezte a házasságot, Berta annál inkább ragaszkodott hozzá és a vége az lett, hogy az apa megtört és Berta férjhez ment.

Ő husz esztendő volt, a Kálmán nevezetű fiatal ember huszonhat és imádták egymást. Mind a ketten szépek, egészségesek, gazdagok és okosak voltak s esküvő után, mikor egyedül maradtak, a boldogságtól sirva ölelkeztek össze.

- Mindég fogsz szeretni? - kérdezte Berta mámorosan és belenézett a fiatal ura szemébe. Mielőtt az válaszolhatott volna, Bertának a papagálya, melynek összes szókinccse ennyi volt: igen - nem, - hirtelen elkiáltotta magát: Nem! A fiatalok jókedvűen kacagtak, és a legszilárdabb hittel indultak el ama országutján az életnek, amelyre Ádámnak és Évának kellett volna először reá lépni, de egy mese szerint, az ördög lépett először reá. Ezt az országutat hívják: a szerelemnek.

Berta és Kálmán evőkanállal ették a mézet. Egy esztendeig egy pillanatra sem mozdultak el egymás mellől. Se látogatást nem tettek, se vendéget nem fogadtak és Berta azt írta az apjának: hogy már élve bekerült a menyországba, amelynek ajtaját, hite szerint, maga a jó isten csukta be utánuk és ezért egész bizonyos benne, hogy azt nem is fogja soha az életben semmiféle földi hatalom kinyithatni.

- Milyen ostobák a nők! - gondolta az öreg ur és kedvetlenül tette le a levelet. - Nem tudják, hogy az Istennek mindenütt jelen kell lenni és ép ezért mindenüvé későn érkeznek.

Bertára a második esztendőben anyai örömök vártak.

- Uj boldogság! - ujjongott a fiatal pár és az élet, melyből eddig csak a szerelmet ismerték, kezdett előttük mélyülni, terjedni, komolyabbá válni. A szerelmi vágyak mintha szégyenkezve elültek volna szíveikben, egy fenségesebb, nyugodtabb boldogság varázsa alatt álltak, melynek hatása egy teljesen új és ismeretlen szenzáció volt számukra. A fiatal férj előtt a nő: Berta, új titkot jelentett, a termékenység titkát, kinek egyenesen az istenséggel van titkos kapcsolódása. És Berta tényleg valami kapcsolódást érzett az örök mindenséghez, aki az életnek elvetője és megteremtője. Különös szabásu bő pongyolákat varratott magának, melyek

minden szándékosság nélkül, hasonlítottak a bibliai nők ruháihoz és a szüzanya köntöséhez, melyben a régi festők menybemenetelekor festették.

Berta álmodozó lett, halkan, lassan járt, kezének, ujjainak sajátságos gesztusai lettek, arca meghalványult és szemének mélységén nyugodt tűz égett, mint szélcsendben a távoli puszták mélyén. Már nem ült az ura ölébe, az erősen érzéki enyelgések nagy távolságban álltak tőle és az ura már csak a homlokát és a haját merte megcsókolni. Sétálni alkonyatkor mentek, kéz kézben, hallgatva s ha leültek egymás mellé, Berta ura vállára hajtotta fejét és hallgattak. Mindég hallgattak, mint akik között mély titok van. A születendő gyerekről nem is beszéltek, nem mertek, de Berta már lázasan dolgozott a babakelengyén és Kálmán órákhosszat elült mellette szótlanul és úgy nézte remegő szívvel, áhitatosan a csöppnyi ingecskéket, fejkötőket.

A negyedik hónapban Kálmán kezdte unni ezt a templomi csöndet, a hosszú, szótlan délutánokat és egy-egy tréfás megjegyzést tett, melyért szemrehányó tekintetet kapott.

Berta arcban, vállban hizásnak indult, szép teste mint az esőverte rózsza, bágyadtan kinyilott és Kálmánt ez az új, ismeretlen szépség váratlanul ismét a legforróbb érzéki vágyakba hajtotta.

- Így nem élhetünk, - ragadta meg egy délután Berta kezét és dobogó szívére szoritotta. Kint ültek a kertben, egy virágzó hársfa alatt, körülöttük rózsák nyíltak, a szomszéd kertben rigó fütyült és Berta hófehér ujjával csipke-fejkötőt horgolt egy ismeretlen angyal számára. Kálmánnak minden vére a fejébe futott és szinte durván kapta ki a horgolást Berta kezéből.

- Így nem élhetünk, - mondta rekedten. - Szeretlek, szeretsz, az enyém vagy, újra birni akarlak.

Berta riadtan nézett reá.

- Mit akarsz? - kérdezte.

- Szeretni akarlak, úgy mint ezelőtt, - felelte Kálmán szenvedélyesen.

Berta szeme ijedten nyilott nagyobb és nagyobbra.

- Így, szivem alatt a gyerekekkel? - kérdezte irtózáttal.

- Így, így, - felelte Kálmán s a szeme tüzelt, keze reszketett.

Berta ijedten huzódott hátra.

- Hozzám ne nyulj, - mondta olyan hangon és tekintettel, hogy Kálmánban meghült a vér és sápadtan állt fel. A széket fellökte maga előtt s bement a házba.

Valami hüvös, különös köd szállt le a házastársak közé. Bizalmatlanság, tartózkodás, unalom és valami növekvő hidegség. Bertának mintha soha nem is lett volna szerelem a szívében, minden érzését az anyaság oltárára rakta le és Kálmán izgatottan, unatkozva huzódott be a maga szobájába.

Egy nap nagy szerencsétlenség érte Bertát. Templomba ment s a kocsijába fogott lovak utközben megbokrosodtak. A vágató lovakat az utcán járók elfogták, de Berta annyira megijedt, hogy elájult s még aznap korai, halott gyereket szült.

Hosszas és kínos betegség után, Berta lefogyva, megcsunyulva, megalázva tért vissza az életbe. Kálmán a legnagyobb odaadással ápolta, gondozta, de Berta mégis érezte hogy valami hiányzik közülök. Lassan rájött, hogy a szerelem hiányzik. Hogy véget ért a Berta isteni felmagasztaltatása, ismét asszonnyá változott, aki imádta az urát, de ez a szerelem most fájdalmat okozott neki, úgy mint a szerencsétlenség előtt azt okozott Kálmánnak.

Most is szótlánul ültek egymás mellett a hosszú téli estéken. Kálmán a könyveit bujta, Berta kézimunkán dolgozott s ha titokban egymásra pillantottak, a férfit hideg, elmélyedő arccal látta az asszony és ennek a szemében izgatottan lobogó lángot látott a férfi, ami hidegen hagyta.

Berta látta a veszedelmet, ami mind jobban közeledett boldogsága felé és elhatározta, hogy mindent elkövet megmentésére. Ehhez pedig egyetlen fegyver az asszony kezében: a szépség. Berta sportokra adta magát, egész nap levegőn volt, meghizott és ismét friss, üde, szép asszony lett. Jól öltözködött, társaságba járt, kacérkodott és Kálmán újra meg lett hódítva. A boldogság visszaszállt, mint a tavalyi fecske, de valami erőszakoltság, idegenkedés érzett csókjaikon.

Berta másodszor lett anyává, de ebből az anyaságból már végkép hiányzott az elsőnek titokzatossága, a meghatottság és felmagasztaltság miszticizmusa. Kálmánra pláne nem tett már semmi mélyebb hatást, őszintén örvendett, nagyon vigyázott Bertára, de mindent olyan egyszerű szemmel nézett és vett, mint azt, hogy a nappal után éjszaka jön és ezután újra nappal.

Bertának fia született és mindkettőjük boldogsága teljes volt. A szülés előtti nehéz napokban, amikor Berta már beteg, sápadtan feküdt ágyán, a házastársak szive a nehéz gyötrelmeken keresztül, mintha újra megtalálta volna egymást. Kezüik forrón simult egybe és szivük dobbanása összecsendült. De később, a gyerek születése után, sziveik ismét kétfelé váltak és most már csak a gyereknél találkoztak újra.

Azért szerették egymást, de a folytonos gond a gyerekért, a Berta elhuzódó gyengélkedése idegessé, türelmetlenné, hidegebbé tette őket.

S ez az állapot, mintha most már végérvényesen megállapodott volna közöttük. Berta mégis megpróbálkozott újra a kacérkodással, öltözködése már valóságos művészetté fejlődött, modora szabadabbá lett, szemében állandóan valami nyughatatlan sötét tűz bujkált, amit a férfiak erős érzékiségnek tudtak be, pedig nem volt egyéb, mint a tulfeszített idegek állandó láza.

Idővel ez is felengedett. Bertát kifárasztotta az örökös feszültség, résen állás, a kacérkodás, a társaság és minden egyéb s kezdte érezni, hogy amint a tengerbe belefut minden nagy és kis folyó, azonképen belefut az ő anyaságába is az ura iránti szerelme, vágya, szenvedélye és minden egyéb érzése. És egyszer csak, Isten tudja hogyan, mikor, miért, csakhogyan anélkül, hogy bevallották volna önmaguknak, már nem szerették egymást...

A gyerek öt esztendősen lett s Berta apja, az öreg Vincédy, látogatóba jött hozzájuk. A kertben vacsoráztak, a virágzó hársfa alatt. Az asztalon nagy pirosernyős lámpa világította meg a rózsafákat és bokrokat, május volt újra. Kilenc óra felé Kálmán izgatottan nézegette az óráját s egyszerre csak felállt, homlokon csókolta Bertát s az apósával kezét szorított.

- Bocsássatok meg, - mondta, - nekem még fel kell nézнем a klubba.

Berta és az apja egyedül maradtak s hosszan hallgattak. Egyszer csak Berta, a legnyugodtabb hangon így szólt:

- Papa, tudja, hogy Kálmán most a barátnéjához sietett?

Ha valaki a világon, az öreg Vincédy volt az, aki semmin nem csodálkozott többé és semmi meg nem lepte. De most a saját vejéről és leányáról volt szó s ezért izgatottan csapott az asztalra.

- Szamárság! Honnét tudod?

Berta vállat vont.

- Ha nem is volna írott bizonyíték a kezemben egy Kálmán által elveszített levél formájában, egy asszony azt megérzi.

Az öreg ur izgatottan figyelt.

- Megmondtad Kálmánnak, hogy tudsz a dolgról?

- Nem mondtam, - intett Berta.

- Miért nem?

Berta egykedvűen vállat vont.

- És miért igen?

Vincédy hosszú ősz pillája alól nézegette a leányát.

- Nem szereted már? - kérdezte csöndesen.

- Nem, - felelte Berta nyugodtan.

Az öreg ur ijedten elhallgatott. Egy elhagyatott kert volt a szomszédban és ennek a bokrai között csalogány szólalt meg.

Berta az asztalra könyökölve nézegette a csillagos eget s az apja közelebb ült hozzá.

- Szegénykém, - mondta meghatottan. - És miért, mióta nem szereted?

- Csak annyit tudok, - sóhajtott Berta, - hogy a szerelem egyszer csak eltűnik a szivekből! Tegnap még itt volt közöttünk és ma már nem találjuk. Hogy hova tűnt el, azt nem lehet tudni.

És többet nem beszéltek. Hallgattak.

ELMULT MINDEN...

Gombos, a sekrestyés, feljött a szekularizált baráthoz, kölcsönkérni egy rostát. A barát fenn lakott a Gellérthegyen, egy akkora házban, mint egy gyufaskatulya. A ház egyik oldalával a hegybe volt építve, régi, penészes, nedves kőből s a rothadó zsindeletű alig látszott ki a vadfütől és vadrezedától, amit a hosszas őszi eső levert a lábáról. Egy kis meredek udvar tartozott a házhoz, melyen egy eperfa állt, egy rozoga kut és egy pince formájú verem.

Huszonöt esztendő előtt, háromszáz pengőért vette a rend gvardiánja ezt a házat a barátnak, amikor ez kilépett a rendből. Azért vette a gvardián a barátnak a házat, hogy egy biztos fedél mindig legyen a feje fölött és ne hányódjék-vetődjék világ csufjára.

Donadovicsnak hívták a barátot, már ötvenöt esztendő volt, míg benn volt a rendben, ez koldulásra használta őt, de egyszer csak rájöttek, hogy Donadovics visszaél a bizalommal, habár nem annyira elsikkasztja, mint inkább elissza az összekoldult pénzt. Akkor büntetésből egy külföldi rendházba internálták, de innét elszökött s azután kilépett a rendből. Azért mégis csuhába járt, mezítláb saruval, de nem vette tőle rossz néven a rend, mert máskülönben Donadovics ragaszkodott hozzája. Eszes ember is volt a barát, úgy beszélt latinul és mindenféle nyelven, ahogy kevesen, de az ivási szenvedélyén nem tudott uralkodni. Ha nem volt pénze italra, elvitte ami a kezeügyébe akadt. A templomból a gyertyatartókat, a gvardián szobájából az ezüstkeresztet és amit talált. Máskülönben csendes, magába mélyedő, hosszú nyaku, hosszú orru, pislákoló vörösszemű, őszülő ember volt a barát.

Mikor feljött hozzá a sekrestyés a rostáért, mert a barát konyhafelszerelése egy rostából és egy kormos cserépfazékból állt, melyben husz esztendeje főzte naponta a hagymalevest, az udvaron ült az eperfa alatt és szomoruan pipázott. A nap már elbucsuzott a hegytől és igyekezett le a völgy felé, a levegőben az október illata érzett s a hegyoldalról vörösre fagyott vadszőlőlevelek csüngtek le az udvar kerítésén.

- Mit busulsz? - ütött a vállára a sekrestyés amikor bejött. - Nincs pénzed?

A barát vállat vont.

- Minek lenne?

- Hát akkor az itallal mi lesz? - tréfált a sekrestyés.

A barát keserűen intett.

- Mit ér az ital? Hiába issza az ember, úgy sem felejt.

A sekrestyés leült a barát mellé egy kőre és úgy nézegette őt.

- Mi bajod? Bánkódsz valami után?

- Bánkódok - felelte a barát.

- A rend után? - kérdezte kíváncsian a sekrestyés.

A barát elutasítólag intett s a sekrestyés csodálkozva gondolkodott: mi baja lehet ennek?

- Pénz dolgában, hogy állsz? - kérdezte.

- Van.

- Hát Rómába mikor még?

A barát mélyen sóhajtott.

- Nem tudom! Hanem ha elmegyek, nem jövök vissza többet.

- Ott maradsz?

- Nem maradok; lemegyek a Szentföldre.

- És nem jössz többet vissza?

- Minek jöjjenek?

A sekrestyés megrázta a fejét. Nem értette a barát dolgát és nem kérdezősködött tovább. Elkérte a rostát, azután köszönt és behuzta maga után az utcaajtót. A barát egyedül maradt. Volt egy pár vadgalambja, ezek ott ültek a feje fölött az eperfán és busan néztek le a gazdájukra. A szárnyukat maguk alá huzzák, a fejüket összedugták s néha egyszerre mélyen felbugtak, olyanformán, mintha sóhajtottak, vagy zokogtak volna. Lenn a város fölött ereszkedett le az őszi köd, a templomok aranyos tornyai olyan halványan csillogtak rajta keresztül, mint egy szép nőnek az aranybarna szeme, ha köny fátyolozza el.

A barát a térdére könyökölve pipázott és egy nőre gondolt, akit tizenöt esztendeje ismert és akit két nap előtt temettek el az óbudai temetőben. Harmincnyolc esztendő volt a nő, Clarissanak hívták, tizenöt esztendő előtt, amikor egy nap a templom lépcsőjén meglátta a barát, olyan szép volt, mint egy virágos almafaág, amelyre rásüt a tavaszi nap. Az arca olyan rózsaszínű volt, mint a rózsaszínű selyem napernyője s a homloka, gömbölyű álla és kövérkés nyaka, mint a fehér rózsza. Elsőnek jött ki a délelőtti miséről s megszólította a barátot.

- Mondja kérem, maga jár le Rómába?

- Én járok - felelte a barát.

- És maga szokott misét és könyörgést vállalni?

- Én szoktam - bólintott a barát.

- Hát, hogy megy az?

A barát nem tudta, hogy miért, de érezte, hogy mélyen elpirul.

- Ugy megy - felelte - hogy itthon megbiznak az urnók misék mondatására a Szent Péter-templomban és könyörgést biznak reám valamiért vagy valakiért. Azért akit féltenek, szeretnek, aki beteg és így... - És az akkor negyven esztendő barát zavartan nézett a szép nőre. Májusi hónap volt, a nap forrón odatüzött a templom lépcsőjére és a barátnak, aki sohasem szeretett még nőt, egyszerre elkezdett a szíve gyorsabban lüktetni. A szép nő ismerte a férfiakat, észrevette a barát zavarát és elmosolyodott.

- Én is megbizom, hogy könyörögjön érettem a Szent Péter-templomban, - mondta. - Hogy imádkozzon a boldogságomért.

- Oh, - dadogta a barát zavarodottan s a szemét lesütötte. - És mi a keresztneve nagyságodnak?

- Clarissanak hívnak - nevezte meg magát a fiatal nő - és azt kérje számomra, hogy az Ur Jézus mindörökre tartson meg nekem valakit, akit Sándornak hívnak.

- A férje - gondolta a barát és elővette a notiszát, melybe beleírta: Clarissa és Sándor boldogságáért...

- Meglesz - mondta azután, mire a nő elővette az erszényét, de a barát, életében először, tiltakozott a pénz elfogadása ellen.

- Majd ha visszajövök - mondta. Pedig szerette a nőket kicsit zsarolni. Mindenféle imádságnak más-más árat szabott, de a nők megadták neki amit kért, mert az a hire volt, hogy Isten különösképen meg szokta hallgatni a barát imádságát. Pedig többnyire ittasan térdelt a Szent

Péter-templom külső lépcsőjén, mert a misékről, vecseryéről rendesen elkésett, a templomot már zárva találta s a feljegyzett neveket minden alkalommal összezavarta, összetévesztette, el se tudta olvasni a notiszból, mert a betűk táncoltak a szeme előtt, de úgy látszott, Istennek mégis kegyeltje lehetett a részeges barát, mert az összezavart neveken keresztül is megáldotta azokat, akik a barátira bízták sorsukat.

- Jól van, tehát ha visszajön, jöjjön el hozzám - mondta a szép nő és megmondta a címét.

A barát kábultan nézett utána és egyszerre erős gyűlöletet érzett ama férfiú iránt, akit Sándornak hívtak s aki hozzá tartozott a szép nőhöz. Azután elment Rómába, igen sok nőnek a gyerekéért, uráért, apjáért, anyjáért, kedveséért imádkozott, csak a Clarissa boldogságáért nem tudott imádkozni. Mégis mikor visszajött, elment a szép nő lakására. Nem a pénzért, hanem, hogy lássa. A szép nő az Andrassy-uton lakott, villája, fogata, cselédsége volt, egy öreg gróf tartotta ki, de a szive egy fiatal festőé volt.

Clarissa száz forintot adott a barátnak az imádságért, aki visszajövet bement a legelső templomba s a pénzt az árvák és özvegyek perselyébe hajította be.

Azután sokáig nem látta a barát Clarissát. Ez elutazott és csak a másik tavasszal jött ismét vissza. Hanem most nem viselt rózsaszínű napernyőt és fehér tüllruhát. Fekete ruha volt rajta, szép szeme szomorú volt és észre sem vette a barátot, aki levett kalappal állt előtte.

- Elhagyta a Sándor kedvese - gondolta a barát mély megdöbbenéssel és akkor egy álló hétig mindennap leitta magát.

Az idő azonban múlt, a tavaszra nyár jött, ősz és tél és egy reggel Clarissa kocsija újra megjelent a templom előtt és a szép nő fehér hermelin bundában, mosolyogva és ismét rózsás arccal közeledett a barát felé.

- Mikor megy Rómába? - kérdezte.

- Husvétkor - dadogta a barát.

- És ha arra kérném - mondta a szép nő - hogy már holnap menjen, elmenne-e?

- Elmegyek - felelte a barát.

A nő kivette erszényéből az utiköltséget és a barát beírta a notiszába, amint a nő diktálta: Clarissa és Béla boldogságáért...

A barát megdöbbenve nézett fel:

- Nem Sándorért? - kérdezte.

A nő egy könnyű mozdulatot tett és a barát nem kérdezett többet. Elutazott Esztergomba, két hétig mindennap leitta magát s mikor elfogyott a pénze, visszajött.

Azután öt esztendeig nem látta a szép nőt. Ez külföldön barangolt. Mikor ismét visszajött, kissé el volt hizva, az aranyhaja megbarnulva, a fehér bőre kizsirosodott és már nem jött kocsin. Egy bolondos vörös köpönyeg volt rajta, de a barát mikor meglátta, könybe lábadt a szeme. Most is husvét előtt volt, a barát készült Rómába és Clarissa pénzt vett ki az erszényéből. Most csak egy tizforintos papírpénzt és figyelmeztette a barátot, hogy vegye elő a notiszát.

- Nem szükséges - felelte a barát. - Ugyis tudom. Clarissa és Béla...

A szép nő idegesen megrázta a fejét.

- Károly nevet írjon - mondta.

Ezután ismét csak évek múlva látta a barát a szép nőt a templom lépcsőjén. De már alig volt szép. Egykor ibolyakék szeme zavaros, fénytelen lett, arcának gömbölyded, lágy vonalai kiélesedtek és fehér bőre megbarnulva, elhervadva. Kopott volt, szomorú, öreg és fáradt a szép Clarissa és szomorúan mosolygott a barátára, aki kínos lelkiismeretfurdalások között állt előtte. Most is tavasz volt, húsvét előtt s Clarissa megszólította.

- Na, Donadovics, mikor megy Rómába?

- Egy hét múlva - felelte a barát s már vette elő a notizát azzal az elhatározással, hogy ezután egész életét annak fogja szentelni, hogy a Clarissa boldogságáért imádkozzék. De a nő busan mosolygott.

- Tegye el a notizát, Donadovics. Elmult minden...

A barát eltette a notizát és apró vörös szeméből két könnycsepp buggyant ki és lassan lefolyt hosszu, vékony, vörös és fényes orrán.

És ezután gyakran látta a barát Clarissát. Majd mindennap eljött a templomba, mindig kopottabban s egyszer csak nem festette már a haját, sem a száját, sem a szemöldökét. Már ekkor beteg volt Clarissa. A mája és a szíve betegedett meg és többé nem jött a templomba sem. A barát megtudta, hogy Óbudán lakik egy özvegy mézeskalácsosné házában, butorozott szobában, melyért havonta nyolc forintot fizet és megtudta, hogy sem orvosra, sem orvosságra nincs pénze Clarissának. És a barát orvost, gyógyszert hozott, virágot, gyümölcsöt és délutánonként a szentek legendáját olvassatta neki és beszélt Rómáról, a pápáról, Jézusról, a másvilágról és az egész szomorú hiábavaló életről. Az óbudai hegyekre nézett Clarissa ablaka, őszi volt, a köd mint egy szürke köpenyeg borult a hegyekre, az eső gyakran esett, hideg volt, a mézeskalácsosné kis kertjében megfagyott az őszi viola, az őszi rózsa és a többi őszi virág és Clarissa, - egy délután meghalt a barát karjai között.

VINCE.

Vince, a kereskedősegéd, az ablakban könyökölt és cigarettázott. Az egyleti orvos még husz-esztendőös korában eltiltotta a dohányzástól, de azért Vince legalább vasárnaponként megszegte a tilalmat. Beteg ember volt, tüdőbajos, most huszonöt esztendőös, de volt még négy-öt esztendeje. Meglehet több vagy kevesebb, orvosi számítás szerint ennyi.

Az ablak egy ötvenesztendőös belvárosi ház udvarára nézett. Az udvaron kis kert volt, takaros, tiszta, kedves kis kert. Öreg thujafák éldegéltek benne, kövér kaktuszok, ideges, csipkés páfrányok és a háttérben egy gólyanyaku, vörös kőből faragott, karcsu kut táplálta a kertet ötven esztendő óta. A kapu fölött letördelözött régi cimer, fölötte hétágu korona, ki tudja a ház első gazdája hol porladozik s a házban többnyire öreg emberek laktak. Öreg könyvkötő, gombkészítő, miseruha varró, selyemhímző és müstoppoló öreg kisasszonyok és egy öreg énektanár, egy fehérhaju báróné. A fehérhaju báróné minden vasárnap délután Chopint zongorázta és Vince szomjas szívvvel, mély megilletődéssel hallgatta.

- Vajon hány őszöm van még hátra? - gondolta Vince, mikor a báróné abbahagyta a játékot s a cigaretta lobogva égett a szájában. - Mindegy akármennyi - gondolta tovább - fontosabb, hogy az életem rendezve legyen. - S amikor ezt gondolta, a feleségére gondolt, aki a másik szobában öltözködött. Vince átment hozzá.

Az asszony most kapcsolta be a fűzőjét és rövid kis csipkésnadrágban állt a tükör előtt.

- Mit akar? - kérdezte kedvetlenül, mikor Vince bejött. Gyönyörű feketehaju, fiatal nő volt, legfeljebb huszonhárom éves. Gömbölyü arca tejfehér, szája mint egy nagy piros husos virág s a mélyen fekvő, kicsit japánvágású szeme a legszebb sötétkek szem.

Vince leült és szótlánul nézegette az asszonyt. Azzal a szerelmes gyűlölettel, ahogy a férfi nézi a nőt, ha tudja, hogy ő nulla ennek a szívében.

Az asszony indulatosan hátra kapta a fejét.

- Ne nézzen úgy reám, mintha égő gombostűk lennének a szemében.

Vince elmosolyodott.

- Hisz nem látja, hogy nézem.

- Érzem - felelte az asszony ingerülten.

- És mint a tű, úgy szurja a nézésemet?

- Körülbelül.

- Azt nézegetem magán - felelte Vince - hogy minden nap szebb és szebb lesz. Az alakja ma már tökéletes, a nyaka három év előtt még rövid és soványkás volt s ma Isten tudja, hogy van az, dacára, hogy megtelt, egyuttal nyulánkabb is lett és valami olyan különösen szép hajlást kapott, hogy bámulatos.

Az asszony a dicséretre gyöngén elpirult. Gyűlölte Vincét, de szépségének dicsérete még tőle is jól esett.

- A kezével különösen csoda történt - folytatta Vince. - Három év előtt, mikor oda került az üzletbe, megijedtem, mikor megláttam a kezét. Valóságos kis cselédkeze volt. Vörös s az ujjai vastagok, tompák. Én oktattam ki hogyan ápolja, én vettem ujjformálókat csunya ujjaira és ma ezek az ujjak vékony hegyüek, karcsuak és az egész keze olyan, mint a rózsaszínű árnyalású fehér rózsa. Csodaszép keze van.

Az asszony pillantása megenyhült s a hangjában már volt valami a kacérságból, amint azt kérdezte:

- És azért jött most ide, hogy ezeket elmondja nekem?

- Nem azért - felelte Vince szintén elváltozott hangon. Szárazon. - Azért jöttem, hogy mielőtt elmegy hazulról, minden vasárnap délután elmegy, nem tudom hova-merre, egy kicsit beszéljünk egymással komolyan.

Az asszony szeme újra gyűlölettől villant meg.

- Mit akar?

- Semmi különöset. Csak szeretném az életünket, a magáét és az enyémet egy kicsit rendbe-szedni. Megtisztogatni.

- Az én életemhez semmi köze.

- Na, na!

- Nincs!

- Ki mondta ezt magának?

- Én mondom!

- Vagyis a gyűlölete, az ostoba kis madáresze és a teljes intelligenciamentes és jószágnélküli lelke. Ez nem elég, Mariska!

- Nem elég, hogy utálok magát?

- Nem. Mert engem nem csak utálni, hanem egy kicsit megbecsülni is kötelessége!

- Miért volna kötelességem? - kérdezte az asszony dühösen. - Mi jót tett maga velem? - Már felvette a sötétkék selyem ruháját, fülébe tette a briliáns függőjét és rózsásra gyult arccal állt a tükör előtt.

- Hogy mi jót tettem magával? - felelte Vince nyugodtan, de az arca sápadtsága szürkévé változott.

Az asszony gyűlölettel nézegette.

- Nem rejtegettem maga előtt semmit. Maga tudta, hogy viszonyom van a főnökkel. Hát mit akar?

- Tudtam, persze, hogy tudtam.

- Na?! És nem volt meg ebből a maga haszna?

Vince elkacagta magát.

- Az én hasznom! Persze maga ma is azt hiszi, hogy azért vettem el, mert a főnök ur egyszerű eladósegédből üzletvezetővé avanszált a másik, kisebb üzletében és havonta kétszáz koronával felemelte a fizetésemet?

- Azt, azt hiszem - felelte az asszony.

- Az egybekelésünk napján volt szerencsém ép az ellenkezőjét ennek megmagyarázni. Ha elfelejtette, ismételhetem, hogy igenis, nem ezért vettem el. Hogy én fűtülök a főnök ur előléptetésére, a kétszáz koronájára, az egész világra és az egész életre. Én megéltem az előbbi fizetésemből is tisztességesen, urasan, még az anyámat is segitettem belőle. És ha elvettem magát, csak azért vettem el, mert szerettem és sajnáltam. Sajnáltam, mert elbukott és sajnáltam, hogy a születendő gyerekének ne legyen neve. Mert remélem, azt csak tudta, hogy

a főnök ur a maga kedvéért nem válik el a milliomos feleségétől? Na és ezért vettem el. Azt hiszem, többé nem kell megismételnem.

Az asszony vállat vont.

- Persze, - mondta Vince - maga csak szép, Mariska, de annyira korlátolt, hogy nem képes megérteni az olyan cselekedetet, mint az enyém. Ha svihák és szemforgató volnék, mondhatnám ugy is: hogy az olyan önfeláldozó cselekedet, mint az enyém, de akkor nem mondanék igazat, mert a szájalom mellett szerettem is magát és a szerelmet nem lehet hattyutiszta altruista érzésnek nevezni, mert a szerelem legtisztább vonatkozásában sem egyéb, mint első sorban is: önérdek.

- No lássa! - mondta az asszony diadalmasan és feltette a kalapját.

Vince sötéten nézte.

- Hogy szereti megfogni ezt a piszkos tollu madarat, amit úgy hívnak: hogy érdek! Kár magáért, Mariska. Olyan szép, mint a virág és olyan rossz, mint a bűn. Tegye le a kalapját.

- Miért tegyem le?

- Ma nem fog elmenni a találkára a főnök urral. Sem ma és sem máskor.

- Semmi köze hozzá, hogy hova megyek.

- Azt meglátjuk. Tisztaságot akarok az életembe és a magáéba. Azt akarom, hogy amig élek, két-három, vagy öt esztendeig, de az is meglehet, hogy két hétig sem élek, hogy addig tisztaság legyen körülöttünk. Azután tehet, amit akar. De addig...

- Fenyegetőzik?

- Fenyegetőzőm. Tegye le a kalapját. Többször nem mondom.

- Hiába is mondaná. - És felkötötte a fátyolát, felvette a kabátját, az ajtót dühösen becsapta maga után s elment.

Vince egyedül maradt. A szeme beljebb mélyült, sötét karikák rajzolódtak körülötte s az asztalfiókból elővette a revolverét, megtöltötte, a zsebébe tette s azután odament újra a nyitott ablakhoz. Cigaretára gyujtott, kikönyökölt és hallgatta tovább a fehérhaju báróné Chopin-balladáját.

NAGY FIUK.

Vilmos és Levente egy Andrásy-uti vendéglőben ebédeltek. Levente volt a házigazda. Vilmos a vendég és Levente finom kis menüt rendelt, melyből a levest már ették is. Nehéz, sűrű bajorsört ittak, peccsenyéhez palesztinai asszut és a tésztánál Levente így szólt:

- Kedves Vilmos, engedd meg, hogy megmagyarázzam neked, miért kértelek arra, hogy velem ebédelj a mai napon és hogy miért bátorkodtam arra az önzésre vetemedni, hogy családi asztalodat kénytelen legyél egy vendéglői asztal ridegségével felcserélni.

Vilmosnak rendkívül kifejező kézmozdulatai voltak. Ezek egyikével intett egyet:

- Csak röviden, fiam!

Levente elakadt. Kövér, vastagnyaku, egészséges arcu, vidékiesen öltözött, jólelkű és korlátolt zseni-fiu volt, családi nevén: Szopory.

Vilmos szerető részvétellel pillantott rá.

- Na, fiam!

Levente elvörösödött. Ugy vörösödött el, hogy előbb az álla borult lángba, azután a becsületes, kedves buldogg-orra, végre a kis nyomott tatárhomloka és utoljára a füle.

Vilmos gyönyörködve nézte.

- Szerelmes vagy? - mosolygott a poharán keresztül.

- Az! - sóhajtott Levente.

- És valamiben a segítségemet kívánod?

- Azt is - felelte Levente - meg szükségét érzem és erkölcsi kötelességemnek tartom, mielőtt megkérem a leány kezét, akit szeretek, elmondani neked ebbeli szándékomat.

Vilmos végzett a tésztával, rágyújtott egy cigarettára és a legnagyobb flegmával így szólt:

- Az Enyickey-leányról van szó?

- Arról.

- Hát nézd, fiam - mondta Vilmos és szélesen felkönyökölt az asztalra - ma se tudom, micsoda megtiszteltetésnek vegyem azt a kitüntetést, hogy amikor az édesanyád, alsószopori idősb Szopory Leventéné öngyászata, Szoporról felhozott téged Pestre és beadott a bankunkba, mint valami iskolába, az anyai szemem rajtam akadt meg, akit Léderer Vilmosnak hívnak és olyanformán helyezett el erkölcsi karjaim közé, mint az angyalok a gyerek Jézust, a ti Szent-Antalotok karjai közé. Az ilyen bizalom pedig kötelező is valamire, ugyebár, fiam?

- Na látod! Hogy a világ erkölcsi és társadalmi rendjével én nem sokat törődöm, azt hiszem, már észrevehetted. Tisztelem a törvényeket, mert ha nem tisztelem, könnyen rámehet a szabadságom és az a bizonyos hivatalos becsületes, amely nélkül egyszerűen nem létezhetek. Tehát engem semmi sem félemlit meg, mert óvatos vagyok és nekem semmi sem imponál azok közül, ami érdek: a név, ész, tudomány, csak egy valami - a pénz. A pénz fiam, nagy dolog. Olyan nagy dolog, hogy mindazok, akiknek nincs reá szükségük, szinte szégyenük, hogy olyan nagy dolog. De kinek nincs reá szüksége? Hallottál te olyan emberről, aki meg akart volna tőle szabadulni?

Levente izgatottan és kérőleg tette kezét a Vilmos kezére.

- Mi közünk nekünk ezekhez? Mi fiatalok vagyunk, én szeretek egy leányt és erről beszéljünk.

- Akármiről beszélünk, fiam, a pénz minden témánál odahaza van, csak épp nagyon ritkán van jelen.

- De a szerelem mellett, Vilmos!

- Mindig a legköltőibb dolgok táplálkoznak a legprózaibb anyaggal. Próbálj virágot tenyészteni trágyázás nélkül és stb....

- De kérlek!...

Vilmos újra ivott.

- Csak türelem, Levente! Hogy a pénz miért keveredett költői tárgyú beszélgetésünk közé, magam sem tudom. De légy nyugodt, nincsen olyan út és sűrű erdő, melyből a pénz haza ne vezetné az embert. Hisz csak azért idéztem rossz szellemként közénk, hogy megmondjam neked, nekem a pénzen kívül semmi más nem imponál, nem izgat, nem lágyít el, nem tisztel meg, még az sem, hogy az igen tisztelt édesanyádat alsószopori Szopory Leventénének hívják és engemet csak Léderer Vilmosnak. Itt csak arról van szó, hogy az ember azzal a bizalommal, amelyet egy bank helyez belé, azért nem él vissza, mert nagyon riszkirt dolog s azzal a bizalommal, amelyet egy anya helyez belé, azért nem élhet vissza, mert egy anya bizalmával nem lehet visszaélni. Szabadnak szabad, lehet is, de embere válogatja. Én nem vagyok rá képes. És mert nem vagyok rá képes, ennél fogva nem egyezhetem bele azon végzetes könnyelműségbe, hogy megkérjed az Enyickey Margit kezét. Hogy szerelmes légy bele, ez minden beavatkozástól ment, egyéni függetlenséged.

Levente bámulva nézett Vilmosra.

- És a házassági elhatározásom?

- Ez, ha Enyickey kisasszonnyal függ össze, a magam szerény ellenvetésén keresztül, a családod ellenszegülésével is harcot fog vívni.

Levente az asztalra csapott.

- Hát harcolni fogok! Ki vagyok én, egy publi, vagy egy ökörborju, akit pórázon lehet vezetni?

- Semmi egyéb nem vagy, fiam, - felelte Vilmos és három deci palesztinait hozatott még - csak egy huszonegyesztendő Szopory vagy.

- És te talán idősebb vagy? - kérdezte Levente ingerülten.

- Pont annyi vagyok - felelte Vilmos, - azzal a lényeges különbséggel, hogy engem nem Szoporynak hívnak, hanem Léderernek. Hogy én nem Szoporfalván születtem, hanem Budapesten, a Dohányutcában, nem ősi kurián, hanem nyolcvan forintos lakásban, - huszonegyesztendő előtt a pincelakásnak még ennyi volt az ára a Dohány-utcában. És hogy az apám nem alispán volt, hanem egy meglehetősen fuser kárpitós, az anyám hetivásárkor libát árult a Garai-téren, de nem a magáét, csak bizományba. Ennél fogva egészen természetes, hogy engem se nem a mamám, se nem a bonneok, se nem a kitűnő házinevelők és a finom uri milieu nevelt föl, hanem az utca és az élet. Hát ez az... Érted, Levente?

Levente izgatottan figyelt. Ismeretségük óta most adott le először magáról életviszonyi adatokat az elegáns, óvatos, okos Vilmos, melyek olyan meglepőek és érdekesek voltak, hogy egy pillanatra mindent elfelejtett ezeken kívül. Még alig ismert más embereket, mint a legjobb családok tagjait, kiket név, vagyon, összeköttetés vitt előre és közvetlen ismerőse s pláne olyan intim, kedves barátja, mint Vilmos és hasonló származásu és alantas helyzetből kiemelkedő, még sohasem volt. És rosszul leplezett kíváncsisággal, zavartan nézegette Vilmost, aki

ugy tett, mintha észre sem venné. És Levente megcsodálta érdekes fejét, intelligens, okos arcát, biztos pillantású, acélkék szemét, karcsu alakját, kitűnő izlésű ruháját és elragadtatással vallotta meg magának, amire még sohasem gondolt, hogy Vilmosnál uribb barátja, úgy külsőre, mint belső intelligenciára, még nem volt. És szerette volna az asztalon keresztül megfogni a barátja kezét és megszorítani, de röstelte és félt, hogy amaz eltalálná gondolatát. Ehelyett zavartan és egy kicsit már szinte kedvetlenül visszatért szerelme tárgyához.

- Csak arra kérlek - mondta vontatottan - ha valami erkölcsbevágó bizonyítékaid, tudomásod volna a leány vagy családja felől, add tudtomra. Mivel az ilyen okok nagyot változtatnának a dolgokon.

Vilmos elmosolyodott.

- Nézd, Levente - mondta s az asztalon keresztül megfogta ennek kezét, mint valami gyereknek, hogy jobban megértse a magyarázatot - a komoly szerelem nem igen hátrál meg az olyan akadály előtt, amit egy nő jóhírnevén foltnak szokás nevezni. Én legalább, ha valaha olyan nőbe szeretnék bele, akiről tudom, hogy mirtusz-koszoru nélkül kellene esküvőre vezetnem, tisztán ez a női erényén ejtett folt a világeért sem tartana vissza. A házasság úgy sem egy szerelmi légyott gourmandériája, hanem egy egész élet boldog vagy boldogtalan közössége. Annál jobb, ha a nő testi tisztasággal lép a házasságba, engem azonban sohasem ez a nem nagy jelentőségű és mulandó erény bilincselne le és fogna meg, hanem a nő lelki erénye: intelligenciája, karakterének megbízhatósága és szívének jósága. Mert mondd, ezek nélkül érdemes megházasodni? Mondjuk, csak azért, hogy egy szép pofácskájú és szép testű, fiatal szüzzel én csókoljam le az első csókot? Nem, fiam! Ilyen barbár és ostoba nem lennék. Mert hidd el nekem, Levente, hogy a házasságnál nem a nő multja a fontos, hanem a jövője. Nem az, hogy milyen volt, hanem hogy milyen lesz. Érted?

Levente sápadtan hallgatta. Mint a politikai analfabéta, ki először hall az anarchizmusról. Ijedt csodálkozás, bámulat látszott arcán. Hisz olyasmit hallott, amelynek ép ellenkezőjére tanítják meg a férfiak egymást.

- Az Enyickey kisasszony erényéről - folytatta Vilmos - semmit sem tudok, tehát több, mint valószínű, hogy kifogástalan. Holmi egyebet azonban tudok, ami a többség előtt lényegtelenebb, de rám nézve mindennél fontosabb a nőnél, még a pénznél is fontosabb, mert a pénzt nem a nőn keresztül szeretném megkeresni s csak akkor keresném általa, ha egyedül képtelen volnék reá - tehát csak egyéb holmi apróságokkal szolgálhatok Enyickey kisasszony egyénisége felől. Ezeket is azon oknál fogva tudom, minthogy két évvel ezelőtt, a Csengery utcában, egy házban, egy emeleten, a szomszédjukban laktam a szülőimmal egy esztendeig.

Levente önkéntelenül fölsziszsent.

- Akkor eléggé ismered - szólt izgatottan.

- Amennyire az ember a szomszédjait látásból, a falon keresztül és a cselédek pletykáiból ismerheti. Nem gyűjtöttem az adatokat, mert nem gondoltam arra, hogy valaha szükségem is lehet rájuk. S amint vissza bírok emlékezni, majdnem csak annyit tudok, hogy volt egy harmincöt esztendő cselédjük, aki husz esztendeje szolgált náluk és egy télen hirtelen meghalt. Egy olyan napon, amikor a kisasszony ép a jogászbálba készült. És el is ment. Délután elvitték a mentők a halott leányt és este a kisasszony bálba ment. Én akkor mentem haza s jól megnéztem őt a lépcsőn. A sirásnak, sőt még csak pár könnynek sem fedeztem föl semmi nyomát a szép szemében. Egyszer meg azt láttam, hogy egy asszonyrokona reggel rózsákat hozott neki faluról. Akkor mentem a hivatalba és mikor délután visszajöttem, a rózsák még mindig ott feküdtek az udvariszoba asztalán - anélkül, hogy a kisasszony vízbe állította volna őket. Ez az egész, de józan eszű férfi, akit figyelmeztetnek ezekre, sietve megfujja a takarodót és tovább áll. Érted?

Levente megszorította a Vilmos kezét s csak annyit mondott:

- Köszönöm!

És hallgatva szívták cigarettáikat. Mindegyik egy-egy nőre gondolt, olyanra, amelyen még nem született a földre.

BORISKA A SZIGETEN.

Boriska asszony lehunyt szemmel feküdt gyűrött párnáin. Mint nagy vihar után a kerti virág, mely összetörve, tépetten fekszik a földön. Gömbölyü arca lefogyva és sárgásan szürke, mint a nagyon régi gyöngy. Kis fitos orra áttetszővé vékonyulva, szája lilakék, mint a távoli hegyek és két keze mint két fehér halott galamb, mereven feküdt takaróján.

Az orvos az ujszülöttet oda tartotta eléje. Már meg volt fürösztve és csipkés pólya között pihent ráncos arcú kis feje.

- Itt van a garabonciás diák, aki annyi bajt okozott! - kiáltott jókedvűen.

De Boriska szeme nem nyilott föl.

- A kicsi fiad, angyalom! - hajolt feléje az ura.

Boriska szája most megmozdult, de a szeme továbbra is csukva maradt.

- Mutassák meg Ferinek - mondta pihegő, messziről jött, fáradt hangon.

Az ura csodálkozva figyelte.

- Micsoda Ferinek, angyalom?

- Az uramnak - lehelte Boriska, azután eszméletét vesztette.

- Én vagyok itt, az urad, angyalom és engem nem Ferinek, hanem Gyurinak hívnak.

De Boriska ezt már nem hallotta. Az orvos eltaszította a férjet az ágy mellől. Az asszony szive erősen vert, de a pulzusa annál gyöngébben. Reggelre megérkezett a gyermekágyi láz...

Boriska egy szigeten sétált, melyet jobbról-balról nagy víz vett körül; olyan nagy víz, mint a tenger. Partjai láthatatlanok és valahol a messze távolban tüntek el. Jobbról és balról is egy-egy magányos bárka uszott a vizen, fehér vitorlákkal, láthatatlan hajóssal. A messze távolban a két bárka olykor közeledett egymáshoz, mint a francia négyesben a párok s a láthatatlan hajósok evezőikkel köszöntötték egymást.

A sziget némileg hasonlított a Margitszigethez, de épp így hasonlított valami nagy világvároshoz. Nem is egyhez, hanem többhöz. Párizs, Londonhoz, Rómához, Budapesthez, melyek közé: szláv, keleti és ázsiai városok típusai vegyültek, a legkisebb rendszer és komolyság nélkül. Azért nem is egy városhoz hasonlított a sziget, hanem kicsibe az egész világhoz. Boriska a párisi Notre Dame tetején, a pesti országház sok kis csipkés tornyaira ismert és valahol egyszerre alföldi szülővárosának piacán, a moszkvai székesegyházat pillantotta meg. Az utakon mindenütt hihetetlen sokaságban nyüzsögtek az emberek, kocsik, autók és különböző járművek. Ebben a minden képzeletet felülmuló sokaságban, csodálatos módon nem volt semmi zaj, lárma. Csak valami tompa moraj hallatszott, mintha a föld alól, vagy igen nagy távolságból jött volna. És az emberek sem olyanok voltak, mint a rendes földi emberek. Üvegszerű szemük volt, viasz-arcuk és gépszerű járásuk. Boriska hosszú fehér hálóingben sétált e különös helyen. Ezer és ezer ember jött vele szemközt, de egyik sem nézett reá, mintha nem látták volna. Pedig nem egy olyan volt közöttük, kiket Boriska ismert. Egy Zsuzsi nevű kövér szobaleány, akit egyszer azért küldött el, mert az ebédlőasztalról elveszett egy husz koronás papírpénz és a leányon kívül más nem volt a szobában. És Zsuzsi elment minden védekezés nélkül. Csak a mindig piros parasztarca lett mézsfehér és a szeme sarkán egy köny szivárgott ki.

Most itt ment el a leány mellette. Ugyanaz a méregzöld, sok ráncu szoknya volt rajta és hajában most is olyan sok üveggyöngyös hajtű csillogott.

Azután egy öreg koldusasszonnyal találkozott Boriska, akit gyerekkorában sokszor kicsufolt. Azután egy Helmeczyné nevezetű szép asszonnyal, akit csupán azért, mert ez sokkal szebb volt nálánál, szivéből gyűlölt.

Azután egy halottal találkozott, kiről egyszer azt mondta, hogy rossz ember volt, azután egy asszonnyal, akiről szintén ezt mondta, anélkül, hogy tudta volna, csak ép utána mondta a többieknek.

És csupa olyan emberekkel találkozott Boriska, akiket valaha megsértett, megbántott, vagy meggyanusított. Ezek mind olyan kis bűnök voltak, hogy Boriska nem is tudott létezésükről és ez emberek emlékezetének legtávolibb sarkában sem éltek soha. Most mégis ráismert mindegyikre.

Azután egy udvarlójával találkozott, akit az első ura idejében hat hónapig ugratott, csak azért, hogy féltékenynyé tegye az urát. Az udvarlót Bandinak hívták és Boriska megszólította.

- Jónapot, Bandi! Nem ismer meg?

Bandi a fejét rázta.

- Nincs szerencsém.

Boriska csodálkozott.

- Lehetetlen! Hisz Keresztessy Feriné vagyok.

Bandinak az üvegszeme hitetlenül csillogott.

- Keresztessy elvált az urától és Ivoó Györgyhöz ment férjhez.

Boriska boszusan csóválta a fejét.

- Ne legyen olyan ostoba, Bandi! Hisz az mindegy. Én azért most is csak Keresztessy Feriné vagyok.

De ostoba Bandi csak nem akart okosabb lenni.

- Egy asszony egyszerre csak egy férfi nevét viselheti - mondá és eltűnt.

Most hirtelen az első ura ment el mellette. Boriska boldog izgatottsággal kiáltott feléje.

- Jaj, de régóta várom!

Feri rá se nézett Boriskára, csak tovább ment; de az asszony olyan szivettépően kiáltott utána, hogy visszafordult.

- Mit akar? - kérdezte.

- Haza akarok menni a kisfiunkkal magához és nem találok a lakásunkat.

Feri hidegen nézett reá.

- Nekünk kettőnknek se kisfiunk, se közös lakásunk nincsen.

Boriska most egyszerre karján érezte az ujszülött fiát és Feri elé tartotta.

- Hisz itt a kisfiunk!

Feri keserűen intett.

- Ez az Ivoó György fia és nem az enyém.

- Hát hogyne lenne a magáé - csodálkozott Boriska. - Hát nem emlékszik, hat évi házasságunk alatt, hogy szeretett volna maga mindég egy kis fiut? Most itt van.

Feri elfordította a fejét.

- Ez nem az enyém. Maga elvált tőlem, mert mást szeretett meg. E gyermek apját.

De Boriska erősködött.

- Én csak magát szeretem! Feri! Mindég is magát szerettem. Egy kis időre elfordultam magától, de amint láthatja, visszajöttem. Hoztam magammal egy gyermeket is és most már nagyon boldogok leszünk, soha többé nem válunk el egymástól.

Kinyújtotta a kezét, de Feri már eltűnt előle és Boriska egyedül maradt a különös szigeten. Egy kis ideig még karján volt a gyerek, de egyszerre ez is eltűnt és Boriska lekerült a víz jobboldali partja felé. Itt hasonlított a víz a Balatonhoz. Ép olyan sápadt smaragdzöld és olyan opálos tajtékokat fujt magából, mint a somogyi partok felé. A nap most bucsuzott a víztől, melyet lángvörös csókokkal borított el s a halványlila égen apró báránnyelűk játszadoztak. A sziget felőli parton alacsony rózsabokrok nyíltak s Boriska lépteire ismeretlen formájú madarak nagy zajjal repültek ki a bokrok közül. Olyan alacsonyan repültek, hogy Boriska kinyújtotta utánuk a kezét, hogy megfogjon közülök egyet. Meg is fogott, de bárhogy szorította, a madár kisiklott ujjai közül. Egy szép sápadt arcú, kisírt szemű asszony jött szemközt Boriskával. Ettől megkérdezte, micsoda madarak ezek?

- Ezek a boldogság-madarai - mondta az asszony. - Elég könnyen meg lehet őket fogni, de nem lehet megtartani.

Boriska tovább ment. Egy helyen ismeretlen szépségű virágok nyíltak.

- De szép virágok - gondolta - viszek haza belőlük Ferinek.

Közelebb ment a virágokhoz s leszakított egy szálát. Amint leszakította, a virág nyomban hervadtnak feküdt a kezében. Sok fiatal ember és nő ment el Boriska mellett és ezek szomorúan néztek rá.

- Ezek a vágy-virágai - mondta az egyik.

Boriska beljebb ment a parton s egy öreg emberrel találkozott, ki vágyólag nézett a másik partra át. Nagyon öreg, nagyon fáradt volt és nagyon bánatosnak látszott. Boriska megszólította.

- Hívja ide öreg az egyik bárkást, mert haza szeretnék menni!

- Mutasd a jegyedet - szólt az öreg ember.

- Nincs semmi jegyem - mondta Boriska.

- Csak nyisd ki a tenyeredet, ott lesz a jegyed.

Boriska kinyitotta a tenyerét és ott volt a jegy.

- Ez nem ide szól - nézte meg az öreg ember. - Eredj a másik partra.

- Hát ez milyen part? - kérdezte Boriska.

- Ez az élet partja.

- Hát a másik?

- Az a halál partja.

Boriska erősködött.

- De én ezen a parton akarok felszállani!

Az öreg ember a fejét rázta.

- A jegyed nem ide szól.

Boriska sirva fakadt.

- Én szívesen kicserélném a magam jegyét a tieddel - mondta erre az öreg - de nem lehet. A hajósok megismerik a jegyről, melyik kié volt.

És Boriskának el kellett indulnia a másik part felé. Szomorú hideg szél fújt onnét, a víz sötét volt, meg se mozdult, mintha meg lett volna halva és itt se virág, se madár, se vágy, se boldogság nem volt, csak félelmetes csönd.

A bárka közeledett Boriska felé és a láthatatlan hajós parthoz evezett.

- Mutasd a jegyed - szólt a láthatatlan hajós és Boriska megmutatta a jegyét.

- Szállj be - hallatszott és egy csontkéz kinyult a bárkából és besegítette Boriskát.

Azután megindult a bárka a halott vizen a láthatatlan hajóssal és a halott Boriskával.

TÉLI ESŐ.

Az unalomnak is lehetnek fokozatai, mint ahogy lehet és van fizikai és technikai unalom és lehet egy sajtószerű szellemi unalom, melyet nemesebb rozsdával a szellemi és esztétikai élet hiányossága von be. Az előbbit egy augusztusi délután három órán keresztül a veronai vasuti állomáson éreztem egyszer s az utóbbit most, egy januári vasárnap délután, egyik adriai szigeten. Az eső esik... már e kijelentés, ez a tény, hogy az eső esik egy csöndes adriai szigeten, melynek nemcsak egyetlen szenzációja, hanem egyetlen szellemi eseménye is: az egyik nap Fiume, másik nap Trieszt felől kikötő postahajó, többet regél minden színes és melancholikus leírásnál.

Vannak helyzetek, amikor az íróknak elég egy hangot megütnie, hogy az olvasó fantáziája vagy visszaemlékezése szője tovább a borus dallamot. És az olvasó az első hang után, egyedül is eligazodik. Mert kinek volt a huszonötödik esztendeje után több napsugaras, mint felhős nap az életében? Lehetnek, vannak, de jelentéktelenül kevés számmal a felhős naposok mellett. S akinek egy-egy napja már beborult, és úgy látszott, hogy számára vége a világnak, annak egy akkord elég az egész megzenésített balladához.

És ha januárban, egy adriai szigeten esik az eső, ennél egyhangubb és ennél fogva lélekölőbb szomorúságot alig lehet elképzelni. Már maga a hely: egy sziget, szorongó érzést ébreszt. Önkéntelenül börtönre, száműzetésre, vagy a koporsónkra gondolunk. A szabadságom mindenestre korlátolt, mert ha egyszer csak nem jön érettem a hajó, melyet minden nap várok, még ha nincs is eszem ágában sem az elutazás, meghaltam magam és a külvilág számára.

Az alattomosan gyötrő és minden percben kéznél fekvő, kiinduló fájdalom tehát, maga a sziget... És januárban elkezdi itt az eső esni... Hogy a ciszternák már üresek s az eső áldás, engem nem érdekel. Az emberben az anyag és a szellem örökös harcban áll egymással s míg az anyag végszüksége nem kívánja úgy, hogy minden igazság és nem igazság az ő kenyérének lisztjét örölje, a szellem győz az emberben. Hogy meddig? - már tudjuk.

És a szellemem szenved a testemnek szóló áldástól: az esőtől. Vannak dolgok, melyek nem is minden jog nélkül, olykor egymáshoz is tartozhatnak, anélkül, hogy teljes joggal egymáshoz tartoznának. Például egy fiatal lélek szerelme az öreg iránt és az eső, mely télen esik. Az eső nyáron üdit, új életerőt, kedvet önt belém, télen beteggé, életunottá tesz. Az élettapasztalat azt tanítja: mindent a maga idejében, - de mit kapunk a maga idejében? Olykor még a szerelmet sem. Az esőt pláne nem. És későn, januárban jön. Amikor a hosszú, hideg és vizes ősz után, a tél derekán, kikötök egy adriai szigeten, betegen, napsugárra éhesen. És nem találok. Keresem egy másik szigeten, egy harmadikon, negyediken, - nincs. A hegyek hátára rakott kertekben a rózsák dermedten hajtják le fejüket, mint valami halálraitélt királynő. A bimbók már nem nyílnak ki, soha-soha, a narancsok, mégis megérnek a fákon - szentül hiszi mindenki, a mandula is virágzik, de én nem hiszek semmiben. Én fázom, halálosan fázom a prémkabátomban és a postakocsiból kétségbeesetten nézem, hogy esik az eső. A hegyeken nagy, szomoru köd ül s az olajfákra mintha szürke fátyolt dobott volna egy szívtelen kéz. Egy főhercegi villa óriási kertje látszik a távolból, talán onnét a sötét fenyőfák közül, kicsillan egy darabka napsugár, hisz Eleonóra főhercegnő szerelmes szíve dobogott alatta. Semmi. A főhercegi kertre is ép úgy esik a hideg, szomoru eső, mint reám, a polgári postakocsi födelén keresztül. Az életben nincsenek kivételek. Szeretünk, szenvedünk, feledünk és meghalunk mindannyian. Minden csak egy időleges állapot; maga az élet és az életben minden... A kocsis meggyújtja a lámpásában a gyertyát, sötét van. Egy fiatal diák ül a kocsis mellett, szemüveges, tuberkulotikus szegény fiú. A köpenyegje csak tavaszi, a cipője se legjobb és a gazdag kertekből kivilágít az óriási fehér margareta-bokor. Az ember gondolkozhat rajta, mit

szolgálnak a virágok? A boldogságot és a könnyet? Az életet és a halált? Alig van hüebb társunk a virágnál. Velünk van a boldogságunknál és velünk jön a koporsónkba is.

Csodálatos, a kövek milyen közel hozzák az embereket egymáshoz. Az utcájuk ép csak olyan széles, mint egy kocsiszélessége. Szegény horvát asszony, nagy teherrel a fején, alig bír a falhoz lapulni; odább meg barnacsuklyás szerzetes huzódik a telefonoszlophoz. A tenger, mint egy óriási fekete tükör; sem színe, sem fénye, csak valami félelmetes, tulvilági tompa csillanása. A sziget lakói talán meghaltak. Sehol egy élőlény. A boltok apró ablakain valami gyér világosság, de nem látni be rajta, mint nem látni be a tengerbe. És az eső esik... Egész éjjel, de nem hallok semmit. Virrasztok, de semmi nesz. Az ablakokon fehér, ócska zsaluk, minden levelét gondosan behuzta a német szobaleány. A halálos csöndben nem tudok aludni. Meggyújtom a villanylámpát és a szobát nézegetem. A Szüzanya képe a fejem fölött, odább egy még rosszabb olajnyomat, egy érzékeny szép spanyol nő. A lazacvörös kanapén stoppolt kanavászterítő, a padlón rettenetes viaszkos vászonszőnyeg, az ágyam keskeny és kemény, de a megható egyszerűségnek minden zezuga vénleányosan tiszta, mint a két vénkisasszony maga: Fräulein Klára és Marie. Őt koronáért kitűnő ellátást kapok, a szobaszomszédom herceg Windischgraetz Róbert, bibliai egyszerűség, békesség, nyugalom. Fräulein Marietól a vendégek is félnek és jól vigyáznak, hogy a szép fehér abroszon folt ne essék. De az eső esik és a gyér számú vendég, nő, férfi, mind köhög. Csak legalább hallanám az eső neszelését. Semmi. Tévelyítő csönd. Januárban egy szigeten vagyok, ahol bimbózik a rózsa, a muskátli künn telel, a tüdőbetegek köhögnek, az eső esik és én fázom, fázom...

Vasárnapra virrad... A tenger sima és foltos, mint egy hibás tükör, sirocco van és - esik-esik. A kopár hegyek füstölnek, a kikötő üres, csak a főhercegi yachtot veri az eső s az utcán egy öreg asszony két kecskét hajt. Egyéb semmi. Dél lesz... Fräulein Marie késhegynyire összeszorított szájával, régi divatu fekete terno-szoknyában, seszlis derékkal, nyaknál-ujjnál fehér rüschsel, átnézi az ebédlőt. Csak hat asztalnál ülünk, majd mind magányos ember - már tudjuk, hogy a háboru miatt az idén nincs vendég - és némán köszöntjük egymást, mintha egy halottas szobába jönnénk be.

Tizenkét órakor megebédelek, kettőig nézem, hogy esik az eső, azután elmegyek a Café Unioneba. A falak mellett keskeny bársonypadok, kényelmetlenek, zsirosak, a levegő hideg, a falak füstösek, vendég alig tiz, ha van és künn esik az eső. Megnézem az ujságokat. Néhány olasz, horvát, dalmát, német és egy Pesti Hírlap. Egy félóráig olvasok, másfél óráig nézem, hogy esik az eső... Másfélóra... Ez alatt egy kocsis és tizenhárom ember halad el a kávéház előtt. Menni kell... Hova? Föl a hegyre, a templomba... Százhusz lépcsőn megyek fölfelé. A víz zuhogva ömlik le a lépcsőkön, a kövek fényesek, csuszósak, de a templomban sokan vannak. Öreg horvát és olasz asszonyok, cselédek, gyerekek és három-négy nagyon öreg férfi. Az oltáron két oldalról 13-13 szál gyertya ég és öt fehér inges pap, óránként fölváltva egymást, hang nélkül, némán imádkozik. Egy óra alatt háromszor gyerek-kórus, apró horvát parasztyerekek énekelnek, egy fekete kámzsás templomszolga Péter-fillérekét gyűjt, a templomban inkább sötét van, mint félhomály s az eső esik odakünn...

Mikor kijövök a templomból, mintha a világ elsüllyedt volna s én egyedül volnék benne, fojtóan keserű, nehéz, kínzó fájdalom szoritja össze szívemet. Megértem, hogy egy ilyen percben meg lehet halni...

A KULCSOK.

Az íróasztalomon egy óra áll. Sablonos kis gyári portéka, de csinos és a figurája eléggé mély értelmű. Egy szép vonalú, vékony bronz-asszony, homokkal az időt méri. Erre az órára két esztendővel ezelőtt, április tizennyolcadikán, két kulcsot tettem le. És ez a két kulcs azóta mindig ott fekszik a bronz-asszony lába mellett. Egyik egy nagyobbfajta lakatkulcs, a másik egy közép nagyságú ajtókulcs. A záruk, melyeket e kulcsok nyitnak, egy külvárosi ház egy szoba-konyhás lakásának ajtajához tartoznak. E lakás két esztendeje üresen áll.

Holnap, május elsején, föl kellene mondanom a lakást, semmi értelme, hogy tovább is fizessek egy üresen álló lakásért, de érzem, hogy nem mondok fel... Tizenkét nappal mult két esztendeje, hogy április tizennyolcadikán, ebéd közben, a köruti kis kocsmám asztalához odajön egy fekete ruhás, iparos kinézésű ember és azt kérdezi tőlem:

- Petrovits urhoz van szerencsém?

- Az vagyok - mondtam, - és ön?

- Én Kosina János vagyok, - felelte az idegen - temetkezési vállalatom van. Már második napja keresem uraságodat.

- És szabad tudnom, miért?

- Én rendezem uraságod nagynénjének a temetését.

A villa kiesett a kezemből.

- Az én nagynéném temetését?

- Igenis. Csütörtökön halva találták a szobájában és ma temetjük, ha ugyan nem méltóztatik úgy kívánni, hogy holnap temessük.

- Az én nagynénémet?

- Igenis, azt.

- Hisz az én nagynénémnek semmi baja. Tévedni tetszik.

- Bocsánatot kérek, nem tévedek. Özvegy Hoffmannéról van szó, Retek-utca kilencedik szám alatt lakik.

Most már a kés is kiesett a kezemből.

- Ez tényleg az én nagynéném. Hát mi történt vele?

- Meghalt. Csütörtökön egész nap nem látták a lakók, szóltak a házmesternek, ez lakatossal kinyitotta az ajtót és az öreg asszonyt halva találták az ágyán. Még szerdán beszélgetett a szomszédokkal, a házmesterrel, nem volt semmi baja, bizonyosan éjszaka halhatott meg.

A füstös falu, piszkos kis kocsmában olyan meleg volt, hogy a vendégek egyre törülgették izzadt arcukat, csak én fáztam egyszerre és csak az én szívem kezdett olyan erősen verni, hogy belésápadtam.

- Szeretném tudni a többi részletet is, - szóltam.

- A többi részlet - felelte Kosina János - a következő: A házmester bejelentette a halálesetet a rendőrségnek, ezek rokonok után kérdezősködtek, a házmester nem tudott senkiről. Levelek, irások után kutattak, nem találtak. Egyetlen irás vagy okmány a nyugdíjkönyve volt és ebben találtak egy címet. Valami távoli nőrokonának a címét. Fölkeresték és ez mondta, hogy uraságod az egyetlen közeli rokona, de nem tudja, hol lakik és ha nem találják fel, a temetési

költséget ő fogja fedezni. Kialkudtuk hatvannégy koronába, én följegyeztem uraságod címét, de rosszul és ezért nem tudtam eddig ráakadni. Ma délután három órakor lesz a temetés, de ha másként tetszik rendelkezni, elmaradhat máról.

- Nem rendelkezem másként - feleltem és megnéztem az órát. Egy óra volt. Fizettem és haza akartam menni, hogy fekete ruhát vegyek magamra, de nem mentem haza. Az eső szakadt, esernyő nem volt nálam és beültem egy kávéházba. Megittam három feketét, ugyanennyi pohár cognacot és vártam, hogy az eső elálljon. Csak két órakor állt el és ekkor már kevés volt hozzá az idő, hogy haza menjek. És a szürke ruhámban indultam el a temetésre. A házmestertől átvettem a kulcsokat, mialatt megkérdeztem tőle: hogy sohasem beszélt az életéről vagy a rokonairól az öreg asszony?

- Nem, - mondta a házmester. - Tíz esztendeje lakik itt a tekintetes asszony, vagy én, vagy a feleségem mindennap beszéltünk vele, mert mi hoztunk neki egyet-mást a piacról, de soha sem beszélt ilyesmiről. Ha ilyesmiről kérdezősködtünk, azonnal másról kezdett beszélni.

Elvettem a kulcsokat és kinyitottam a lakás ajtaját. A levegőtől, ami itt fogadott, hátrántorodtam. Bementem a szobába s anélkül, hogy bármerre néztem volna, az ablakhoz siettem és kinyitottam, hogy meg ne fulladjak. Aztán megfordultam. Tekintetem először is az ágyra esett. Ott feküdt a halott nagynéném. Nyolcvankilenc esztendő volt. Anyámnak két nőtestvére között az utolsó... Ritkás ősz hajjal borított feje, mely alig volt nagyobb, mint egy gyereké, féloldalt hajolva, a karján feküdt. Szeme olyan mélyen beesve üregébe, hogy egy dió elfért volna benne és szegény kis arca ráncos és barna, mint egy sült alma és komoly, olyan irtózatossan és szomorúan komoly, amilyen csak a legirtózatossabb titok: a halál lehet.

A nyitott ablak mellett leültem egy székre. Az eső elállt, a nap kisütött és szememből csöndesen hulltak a könnyek. Ötvenhárom esztendő vagyok, a hajam már inkább fehér, mint barna, elfásult, kiégett szívű, cinikus, öregedő ember vagyok és gyerekkoromtól nem sirtam. Anyámat nem is ismertem, apámat tizenégy esztendő koromban vesztettem el, sem a házassággal, sem a nővel és semmi egyebekkel nem volt semmi különösebb szerencsém; amihez fogtam, alig vagy csak félig sikerült és az egész életem egy szürke, céltalan küzdelem volt. Minderre azonban alig gondoltam. Egy magányosan élő férfiember nem törődik azzal, ami elmúlt, ami nem sikerült, ami valamikor fájt. Az ember jön-megy, dolgozik, küzdök, a napok mulnak, az évek gyűlnek, azt se tudjuk, hogy volt, mint volt, csak hogy mulik az élet, eltűnt az ifjuság és nem is tudjuk, milyen szánalmas, nyomorult, üres és szomorú az életünk. Már melegség után se vágyunk, nő után se vágyunk, a család eszünkbe se jut, csak a kis üzletünk, hivatalunk, amiből élünk, a krajcárok, forintok, az üzleti ellenfelünk és eszünkbe se jut, hogy él itt a városban egy nyolcvankilenc esztendő nagynénénk, egy szomorú, elhagyott, nyomorult öreg asszony, aki nem ír, nem alkalmatlankodik, nem panaszkodik, nem sir, csak él a maga harminchat forint nyugdíjából és türelmesen, szó nélkül várja, hogy minden negyedévben elküldjük neki az ötven forint lakbérét... És egy éjszaka, amíg mi valami füstös kávéházban virrasztunk, vagy odahaza fáradtan, fásultan alszunk, egészséges tüdővel, lomha kábultsággal, az egyetlen vérrokonunk, a hozzánk legközelebb álló, egy nyolcvankilenc esztendő öreg asszony ezalatt meghal az éjszaka csöndjében, árván, egyedül és elhagyottan...

Hallottam, hogy a konyhaajtó nyilik odakünn. Megtörültem a szememet. A temetkezési vállalat két ember hozta a barnára festett koporsót. Az olcsó csipkeszemfedő kilátszott a koporsó födele alól s az arany betűk ragyogtak a napsütésben. *Özvegy Hoffmann Ferencné, élt nyolcvankilenc évet.*

A koporsót letették a földre s a két ember inget és ruhát kért tőlem, hogy felöltöztessék a halottat. Kinyitottam a ruhás szekrényt, előkerestem egy inget és kezembe akadt a selyemruhája. Ezt ismertem. Emlékeztem rá, még gyerekkoromból, tehát a ruha több lehetett negyven esztendőnél. Odaadtam. A két sintér lehasította az öreg asszonyról a rajta levő inget,

egyik felültette és fogta, amíg a másik öltöztette; gyorsan, kimélet nélkül bántak velem, hisz csak hatvannégy koronás temetésről volt szó és egy nagyon öreg asszonyról. Azután leemeltek az ágyról, belefektették a koporsóba, mégegyszer megnéztem, azután leszögezték a koporsó tetejét. Mintha minden szöveget az én lelkembe vertek volna be. Tíz esztendő alatt most voltam harmadszor e lakásban. Se nem irtam neki, se nem kérdezősködtem soha felőle. Negyedévenként elküldtem a házbérét, örültem, hogy soha nem kért ezenkívül pénzt, hogy nem alkalmatlankodott és ő tudott hallgatni, tűrni, nyomorogni. Harminchat forintból élt, Pesten! Hetven évvel ezelőtt Erdély egyik leggazdagabb és legszebb leánya volt. Egyik kérése a híres erdélyi Nopcsa báró, a másik nem régen halt meg, egy altábornagy. De ő már akkor karakter volt. A szíve szerint ment férjhez, a szabadságharc idején. Szász származású férje kapitány volt Bem alatt és ő uniformisban kísérte férjét, kitől semmi kincsért el nem szakadt volna. És erről a hőslükü, egykor ragyogó szép asszonyról most két vadidegen férfi lehasította az inget s megmerevedett, öreg karját kimélet nélkül dugták bele ruhája ujjába...

A két ember levitte a koporsót az udvarra. A szomszédok és gyerekek ellepték az udvart, a pap beszentelte a koporsót, egy imát mondott fölötte és fölítették a kocsira. Senki se kísérte, csak én egyedül. És ha a temetés vállalkozó véletlenül rám nem akad ezelőtt két órával, valamelyik kávéházban ülök, most, mialatt az anyám testvérét, egy nyolcvankilenc esztendőes öreg asszonyt, temetik és egyedül, kíséret nélkül viszik a szegények olcsó temetőjébe.

Az áprilisi eső újra megeredt, hideg szél fujt és éreztem, hogy soha sem fogom elfelejteni ezt az öreg asszonyt. Ugy hagyott itt, mint a hitelező az adóságát. Semminemű követelését rajtam nem hajtotta be. Se orvosság, se doktor, se pap, semmi sem kellett tőlem. És négy esztendőes koromtól ő nevelt. Mosdatott, fésült, virrasztott mellettem. Imádkozni tanított, jóra tanított, megvigasztalt, megvédett, örült a szerencsémnek, bánkódott balsorsomon és a végén elszakadtunk egymástól. Én elfelejtettem, ő némán megtagadott és elment. Csak a két kulcsát hagyta itt maga után. És holnap föl kellene mondani a lakást, de nem tudom. Nem vagyok rá képes. Nem tudok megválni a két kulcstól.

EGYSZER ÉLÜNK!

I.

Linka, leszakadt egy gomb a cipőmről! Linka, a pupos szegény rokon lehajolt és megkereste a sok terjedelmes selyem szoknya között a csöppnyi cipőgombot.

- Linka, egy pohár limonádét innék!

Linka elment és a buffetből, mely a polgári-kaszinónak közönséges ivószobája volt, egy pohár limonádét vitt keresztül a vadul táncoló bálisokaság között. Vagy háromszáz magyar táncolta a kaszinó szűk kis termében a csárdást és férfiak, nők egymást akarták felülmulni, hogy ki tudja jobban kicifrázni a táncot. Éjfélután két óra felé járt az idő s a mulatozók kedvének virága kinyílt, mint a vörösrózsa a nap bódító hevében. A nők frizurája bomladozott, szoknyájuk széle leszakadozva, a férfiak kemény gallérja szivacspuha és vérpiros arcukról csak úgy csepegett lefelé az izzadság.

Szekeres Amália kiitta a Linka által hozott limonádét s azt mondta a szomszédjának, az öreg Pécskaynének:

- Juli néni, már én megyek haza.

- Ne menj még, - fogta meg Amália kezét Juli néni. - Most kezdenek bomlani az emberek. Eddig még csak úgy táncoltak, mintha halotti tort ültek volna. Most már belemelegedtek.

Amália ásitott.

- Az első rész unalmas volt, ez meg utálatos. Nem az én gusztusom.

- Hiszen lelkem - felelte Juli néni - ez nem az uri-kaszinó bálja. De tudtommal te oda se mégy el.

Amália legyintett a kezével.

- Megy az ördög! Kivénültem én már abból.

- Na, na, - rázogatta a fejét Juli néni. - Mi a te néhány kölyökesztendő az enyémhez képest. Hány esztendő vagy?

- Eh, - sóhajtott Amália fanyarul - negyvenhét.

- Én meg hatvanhét, - mosolygott Juli néni. És tudod, hogy még sokszor megbizsereg a talpam, ha kedvem szerinti nótát huz a cigány?

Amália megvetőleg mosolygott.

- Gusztus dolga!

- Hát bizony, fiam, én a koporsómból is kikelnék, ha azt a nótát hallom: Ég a kunyhó, recseg a nád...

- Szép is az, - szólalt meg önfeledten a pupos Linka, de Amália csak végig nézett rajta a szigoru kis fekete szemével és Linka ijedten elhallgatott.

- Te mindig olyan kanonokos voltál, - mosolygott Juli néni Amáliára. - Fiatal korodban is olyan voltál.

- Nem lehettem más, - felelt Amália röviden. - Nem tudja Juli néni, hogy az anyámat husz esztendeig ápoltam? Hogy magam mosdattam, ettettem, mint egy gyereket. Husz esztendeig. Meg a többi baj...

- Tudom fiam, tudom, - engesztelte Juli néni. - Én ne tudnám? Volt neked elég bajod, az bizonyos.

- Volt, - felelte Amália keményen. - Tizennyolc esztendő voltam, mikor az apám hirtelen meghalt a szőlőben. Agyonította magát. Oszk az anyám husz esztendő betegsége. Épp elég volt.

- Az igaz, fiam.

Amália sötéten nézett maga elé.

- A bajok megették az ifjúságomat. Hát nem csoda, ha én kanonokos voltam. Két dologtalan, léha fiutestvér a nyakamon és az ezer hold föld, melyen egyedül gazdálkodtam. Szerettem volna látni, - és megvillant az Amália szeme - hogy egy férfi tudta volna-e keményebbül és jobban fogni a gyeplőt, mint ahogy én fogtam.

Az öreg nótás Juli néni kedveskedve simogatta Amália kezét.

- Ez mind igaz, Málka lelkem. De nézd, fiam, az ember még se élhet örökké csak mások helyett, mikor mindenki csak a maga életét hozza magával a világra. Mert ami elmúlik, az elmúlt, galambom. Azt hiszed, jön egy élet még a mostani után?

E pillanatban a táncolók sokaságából egy duhaj férfihang kiáltotta el magát, mintha csak a Juli néni kérdésére válaszolt volna:

- Egyszer élünk, azt a kutyafáját!

A három nő meglepődve nézett a hang felé és mosolyogva az egész báli közönség. Egy deresedő haju, magas, vállas, gyönyörű fejű, karcsu magyar táncolt a cigányok előtt és ő kiáltotta el magát. Magyar nadrág volt rajta, csizma a lábán, kezében piros selyem zsebkendőt lobogtatott, úgy táncoltatott egy kis kövér tanyai menyecskét, hogy gyönyörűség volt nézni.

Amália, Juli néni és Linka le nem vették róla a szemüket.

- Nem ismeri, Juli néni? - kérdezte Amália.

- Nem én, fiam! De mondhatom neked, rég láttam ilyen szép szál embert.

Amália összehuzta a szemöldökét, keskeny papos szájának széleit egymásra szorította s úgy nézte a szép embert. És egyszerre oda szólt Linkához:

- Eredj, tudd meg, hogy hívják, kicsoda?

Linka egyik embertől a másikhoz botorkált. Oda volt vagy tíz percig. Akitől megkérdezte, senki se ismerte. Azt mondták nem városi. Valami tanyáról való lesz. Végre olyantól kérdezte meg, aki ismerte és Linka visszament Amáliához.

- Török Fekete Gábornak hívják, - jelentette. - A Ködi-pusztán lakik.

- Családos, feleséges? - kérdezte Amália, amely kérdésre Linkának a szája nyitva maradt.

- Ezt nem kérdeztem.

- Mamlasz! - mondta Amália. - Eredj vissza és kérdezd meg.

Juli néni hamisan nézett Amáliára.

- Amálka, Amálka! Meg ne babonázzon a piros selyem keszkenő!

- Engem ugyan nem, - felelt Amália gőgösen.

- No, no! Nagyon büszke vagy.

- Lehetek. Utálom a férfit.

- Nem mind egyforma.

- Mind. Komisz volt az apám, a két öcsém, a Juliska hugom ura, mind, mind. Ha még fiatal lennék, csak azért mennék férjhez, hogy megtáncoltassak egy gazembert.

Linka visszajött.

- Na? - kérdezte Amália.

Linka belekacagott a zsebkendőjébe.

- Egy hét előtt halt meg a harmadik felesége.

Juli néni hangosan elkacagta magát és Amália is elmosolyodott.

- Jó pipa lehet. Oszt a másik két feleségét is eltemette?

Linkának megint nyitva maradt a szája.

- Ezt nem kérdeztem.

- Cimeres ökör, - mormolta Amália és akármerre nézett, a tekintete mindig visszakiváncozott az egyhetes özvegy felé, aki duhajul, nekivadulva, mégis gyönyörűen táncolt.

Már elmúlt három óra, mikor Amália elhagyta a bált. Ott ment el a táncoló Fekete Gábor előtt s jól megnézte közről. Messziről fekete szemünek látta a szép embert és idősebbnek. Közről cserebogár-barna volt a szeme és alig látszott negyven esztendősnak.

Odakünn Linka előkereste a kocsist és Amália beült a régi, rozoga batárjába. Linka ráadta a bundáját, betakargatta a lábát és Amália a kocsisarkába huzódva, kinézett a csillagos égre. Hideg januári hajnal volt künn, a hó úgy ragyogott a házak tetején, mint a gyémántpor és Amáliának úgy tetszett, hogy a szép, fényes, királyok karbunkuluskövénél fényesebb est-hajnalcsillag mindenütt előtte megy a kocsijának, benéz az ablakon és busan néz reá, mintha azt mondaná: Késő már, Amália! Késő, késő...

Vajjon csakugyan késő?

II.

A februári országos vásáron Amália lovat keresett. Az ősszel tuladott két lován, most már a közeledő tavaszi munkához másik kettőre volt szüksége. Mindig maga vásárolt lovat, tehenet, marhát, minden állatot és nem volt rá eset, hogy becsapják. A lóhoz különösen úgy értett, mint egy csizár. Lassan, figyelmesen nézegette a lovakat s egyszerre csak két rossz, vén ló mellett megpillantja Török Fekete Gábort. Azonnal megismerte. Kurta bekecs volt rajta, sapka a fején, lábán sarkantyus csizma és a csizmája szára mellé kis lovaglópálca dugva.

Amáliának, először életében egy férfi láttára, nagyot dobbant a szive és a lába gyökeret vert a szép ember két rossz lova előtt. Ugy tett, mintha a lovakat nézegetné, pedig nem látott belőlük semmit. A szeme fátyolosan nézett s a szive mintha ki akart volna pattanni régi, nyugalmas, megzavarhatatlan fészkéből.

- Kié ez a két ló? - nézett fel Fekete Gáborra.

- Enyém - felelt ez félvállról, az egyszerű, öreges kis nő láttára.

- Mi az ára?

- Háromszáz pengő - hallatszott a hetyke válasz.

Amália nem állhatta meg, hogy gunyosan el ne mosolyodjék.

- Ez a két gebe?

Ahogy ezt kimondja, Fekete Gábor észrevette belőle, hogy a bekötött fejü, de drága prémes bundás kis nő nem paraszti származású és hogy ezt az nőt nem lehet csak úgy akárhogy lóval becsapni.

Amália végig mustrálta a két állatot s azt mondta igen nyugodt hangon:

- Adok értük százötven pengőt!

- Majd ha fagy! - felelt Fekete Gábor röviden.

Amália tovább ment, de pár lépés után visszafordult s a tekintete találkozott a Fekete Gábor tekintetével.

- Nem ér többet - mondta.

- Már kinek, kinek - felelt a férfi hetykén.

Amália tovább ment, pedig érthetetlen vágy fogta el, annyit adni a lovakért, amennyit kér értük a gazdájuk. De úgy gondolta, majd visszajön vagy hátha Fekete Gábor meggondolja magát.

Odább két szép alkalmas ló mellett állt meg s ezekre elkezdett alkudozni. Nem akarta megvenni, csak azt akarta, hogy Fekete Gábor lássa, hogy már komolyan alkudozik. Jól számított. Nemsokára egy fiatal kocsis jött utána.

- Az ur azt üzeni - mondta - hogy tessék visszajönni.

Amália titkon elmosolyodott. Máskor a sikeres vásárlás örvendeztette meg, most más valami. Maga se tudta mi.

- Ha akarja kétszázötvenér, vigye el - szólt Fekete Gábor és rá se nézett Amáliára.

Amália a fejét rázta.

- Ha megérnék, megadnám. Nem érik meg. Vének, kihasználtak. Az egyiknek kezdődő asztmája is van.

Fekete Gábor most ránézett Amáliára.

- Hát ezt honnét tudja? - kérdezte csodálkozva. Ő csak jól ismerte a lovakat, még se tudta, hogy ennek mi baja van. Az állatorvos mondta meg.

Amália elmosolyodott.

- Elég ló fordult már meg a kezemen.

- Hm, - nézett végig Fekete Gábor rosszul leplezett kicsinyléssel a jelentéktelennek látszó kis nőn. - Talán lovakkal kereskedik?

- Azt nem - felelte Amália. - Csak ép Szekeres Amália a nevem.

Fekete Gábort nem hozta zavarba a dús gazdag vénkisasszony neve. Szekeres Amália nevét mindenki ismerte a megyében; ő is.

- No - mondta egyszerűen - akkor már nem csodálkozom, ha ismeri a lovat. Hát mit ad érte?

- Amennyit mondtam. Százötven pengőt.

- Fizesse ki - felelte Fekete Gábor.

- Otthon szoktam fizetni - szólt Amália és erős önuralma minden zavartól mentesítette, pedig ugyancsak izgatott volt. - Sziveskedjék felülni a kocsimra és az embere utánunk hozza a lovakat.

Fekete Gábor egy kicsit hetykén vállat vont.

- Nem szoktam utána menni a pénznek, hanem hát az asszony-vásár más vásár.

- Miért lenne más vásár? - kérdezte Amália.

Fekete vállat vont.

- Nem szereti az asszony-vásárt? - kérdezte tovább Amália.

- Isten ments! Tőlem ne vegyen asszony, én se veszek tőle. De őt magát megveszem vagy elveszem, ha eladó.

Amália előre ment és így nem láthatta Fekete Gábor, hogy a hidegtől piros arca még pirosabbá lett. Felültek a kocsi s mikor behajtott a kocsis a pompás nagy régi házba, Fekete így szólt:

- Ez jó kis kvártély.

Amália háza ragyogott a tisztaságtól és jóléttől. A jó meleg ebédlőben leültek, Amália gyorsan cukros melegbort készítettett meg kalácsot hozatott be és megkínálta vendégét.

- Ez bizony jól fog esni - mondta Fekete Gábor és a liternyi meleg bort úgy ahogy volt, kancsóstól felemelte és egy szuszra felhajtotta.

Amália utálta az italos férfit, de Isten tudja, mi történt vele, most valami különös örömet talált abban, hogy ez a szép ember olyan jóízűen iszik itt előtte.

- Adja Isten egészségére! - mosolygott Amália. - Na most egy kis kalácsot.

A vendég nem kínáltatta magát. Kivett a tányérról egy nagy darab kalácsot és jóízűen megette.

- Hát ez itt szép, finom kis hajlék - mondta és szétnézett. - Csak egy baj van körülötte.

- Baj? - kérdezte Amália. - Micsoda baj?

- Hogy nincs benne férfigazda.

- Van nógazda!

- No! Mit ér a nő egyedül?

- Olykor ér. Ha egy kicsit szétnézegetne a házam tájékán, benézne az istállómba, szétnézne a tanyáimon, talán más véleménynyel lenne a nógazda felől.

Fekete vállat vont.

- Hisz olykor a vak tyúk is talál szemet. De a nő mégse való egyes gazdának.

- Na igen. De ha úgy fordul a sorja.

- Fordul az, ahogy akarjuk - mosolygott Fekete Gábor és elővette zsebéből a pipáját, a dohányzacskóját. - Engedelmeivel - mondta és rágyújtott. - Hát tessék csak mondani, miért is maradt pártába a kisasszony?

Amália jóízűen mosolygott. Ha valaki még egy órával előbb azt jövendölte volna neki, hogy egy férfi befüstöli az ő levendulaillatu házát és azt kérdezi tőle, hogy miért maradt pártába, úgy kilöki maga mellől, hogy a lába se éri a földet. És most meg boldogan szívta magába a jó magyar szüzdohány illatát és a kérdésre is felelt.

- Hja, Fekete uram, nem értem én rá a sok dolgomtól férjhez menni.
- Hm - rázogatta a fejét Fekete Gábor. - És még most is olyan sok dolga van?
- Most! - nevetett Amália. - Most meg már bealkonyult, Fekete uram! Esteledik.
- Esteledik a cicát! - ütött az asztalra Fekete. - Mit estelednék! Olyan jó kis erős, vastag fehérnép a kisasszony, mint a cölöp!

Amália talán először életében, boldogan felkacagott. - Mint a cölöp! - micsoda hasonlat. És mégis akármit mond ez a szép magyar, minden jól áll neki és jól esik tőle. A férfias szépségével, a ragyogó cserebogárbarna szemével tele van ez a hideg-rideg, szomorú vénleányos hajlék. Amália szívét melegség öntötte el. Ha mindig itt lenne ez az ember mellette. Ha együtt ülnének asztalhoz, ha itt pipálna, iszogatna mellette, habár műveltségénél fogva alatta is áll ez a szép ember. Meg fiatalabb is nálánál. Mit szólna a világ? De mit törődik ő a világgal? Az élet után nem jön több élet, amint Juli néni mondta és utána az akkor még ismeretlen Fekete Gábor, aki táncolva kiáltotta: Egyszer élünk...

És nem úgy van-e? Nem-e igazán csak egyszer élünk? És szabad-e az életet fukarul, ostobán lakatra tenni és hagyni hogy öröm nélkül muljanak el az évek?

Amália boldog kábultságba merülve hallgatott és Fekete Gábor is ugyancsak jól érezte magát. A finom kis bor, az omlós kalács, az urias tiszta ház és egy okos, dolgos magányos kis, gazdag, öregedő nő mellette, aki... ki tudja... És egyszerre vidáman összeütötte a sarkantyuját és ránézett Amáliára.

- Bizony kisasszony - mosolygott olyan elbűvölően, mint egy szép nő - én csak azt mondom: hogy egyszer élünk! Hát akkor az ördög kopassza meg ezt a világot, legalább jól és vidáman éldegéljünk.

- És maga vidáman él, Fekete uram?

- Elég vidáman. Szeretem a cigányt, a bort, meg a szép asszonyt.

Amália szeme elkomolyodott és Fekete Gábor ezt észrevette.

- No, no - kacagott - hisz nem muszáj, hogy minden asszony egyforma legyen a világon és mind a fejelégyára essék kis korába! Hát mi van abba, ha a férfiember olyan, mint a méh és itt is ott is leszáll egy percre, az idegen kertek virágjaihoz? Hát nem haza megy azért a méh hűségesen a saját fészkébe, a kasba? Hisz egyszer élünk, azt a kutyafáját!

Amáliának újra felragyogott a szeme. Mintha ennek a szép, mulatós magyarnak a bölcs könnyelműsége vitte volna őt magával, mint a szél a falevelet.

- Maga könnyen tud vigasztalódni az életben, Fekete uram, mi?

- Hát nem kenyerem a bu, az bizonyos.

- Egy héttel a felesége halála után már táncolt.

- Hát mit tegyek? Ugorjak a Tiszába? Egyszer élünk, drága lélek! Pedig tudja, hogy az az asszony erősen hozzá volt a szívemhez forrva?

- Akkor furcsán szeret maga, Fekete uram, ha egy héttel a temetésre már bálba megy.

- Hát hova menjek? A templomba, hogy még szomorubb legyek? Az ember minél szomorubb, annál inkább mulassék. Osztt majd elmulik a szomorúság. Örökké semmi se tart.

- És nagyon szerette az elhalt feleségét?

- Elég nagyon.

- A legjobban a három közül?
  - No azt nem tudom.
  - Nem tudja?
  - Nem. Mindegyiket szerettem.
  - És mégis mindegyiket el tudta felejtteni?
  - És más nem felejt el? Az egész világ nem felejt el? Hát az élet nem azért van, hogy ami fáj, elfelejtsük és tovább éljünk? Mi lenne az emberrel, ha mindig meghalna, amikor fáj neki valami. Akkor hányszor kellene meghalni, amíg élünk? Hát ez így csak asszonyi praktika, észjárás. A férfiember nem úgy él és nem úgy gondolkozik. Az idő olyan, mint a nagy víz, elmos mindent. Új bajok és új örömek jönnek, így kell élni, Szekeres Amália lelkem! - Áthajolt az asztalon és megfogta Amália férfias, erős, tömzsi kezét. Amália megremegett. Sohasem volt még a keze így férfikézben. De nem húzta vissza.
  - Hát a másik két asszonya is meghalt? - kérdezte.
  - Az első meg.
  - Hát a második?
  - Attól elváltam. Bolondos volt.
  - Bolondos?
  - Az. Megzavarta a mulatságomat, utánam lesetett, sirt, civakodott, könyörgött. Eh, nem vette be a gyomrom.
  - És ezt is szerette?
  - Ezt a legjobban.
  - Mégis elvált tőle?
  - Hát élhettem mellette?
- Amália elgondolkodva rázogatta a fejét.
- Furcsa ember maga, Fekete uram!
  - Nem vagyok én furcsa, Szekeres Amália. Csak szeretem az egyszerűséget és a józanságot.
- Amália nyilni hallotta valahol az ajtót és a kezét ki akarta húzni Fekete Gábor kezéből.
- Nem hagyhatná itten? - kérdezte olyan egyszerűen és őszinte bizalommal, mintha évek óta készült volna erre a kérdésre. - Nem hagyhatná itt, amíg élünk?
- Az ebédlő ajtaja kinyílt és Linka lépett be. Az ajtónál megállt és elképedve nézett hol az egyikre, hol a másikra. Amália elmosolyodott.
- Gyere közelebb Linka, bemutatom neked a jövődöbelimet, Török Fekete Gábort. Ha letelik a gyászszertendeje, megesküszünk.
- Fekete Gábor kilökte a széket maga alól.
- Tyhü, az árgyélusát, nem szoktam én egy esztendeig várni!
  - Hát egy félesztendeig.
  - Vár az ördög! A leghosszabb terminusom három hét, a rövidebb három nap és a legrövidebb három óra.

Amália majd belefult a könnyeibe, úgy kacagott és Linka majd elsülyedt álltában a csodálkozástól. Mi történt itt? Amália kacag itt olyan boldogan, ahogy ennek a szomorú öreg háznak a falai még sohasem hallották?

- Hát jól van, - mondta Amália - három hét múlva megesküszünk.

Fekete Gábor biccentett a fejével.

- Ez már beszéd! - És megcsókolta Amália kezét olyan veleszületett természetes eleganciával, amelynél szebben egy nagykövet se csinálta volna. Azután leült és tünődő mosollyal nézett maga elé.

- Láss, Amálka, ezt nevezem én egyszerűségnek, amikor egy házasságot két ló üt nyélbe. Az Isten és két ló. Hát nem gyönyörű ez?

Amália a jóízű kacagástól nem tudott válaszolni. És Linka elbűvölten a csodálkozástól, még mindig ott állt az ajtóban és azt kérdezte magában:

- Amália ez? Bizonyos, hogy Amália? A nemsokára egész öreg Szekeres Amália?

- Tyhü, de jó kedvem van! - csapott az asztalra Fekete Gábor és Amália a kancsóra mutatva intett Linkának, hogy hozzon fel a pincéből bort.